

Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen

Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen

ISSN 1798-7105

ISBN 978-952-259-493-8

Helsinki 2016

Julkaisun nimi	Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen
Tekijät	Tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämistä selvittävä työryhmä Puheenjohtaja Ulla Mohell, sihteeri Matti Vartia ja Kristian Holman
Sarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisu Mietintöjä ja lausuntoja 5/2016
Asianumero	OM 1/61/2014
ISSN verkkojulkaisu	1798-7105
ISBN verkkojulkaisu	978-952-259-493-8
URN-tunnus	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-493-8
Julkaisun jakelu	www.oikeusministerio.fi
Asia- ja avainsanat	Tutkintavankeus, vangitseminen, tutkintavangin sijoittaminen, tehostettu matkustuskielto, tutkinta-aresti, matkustuskielto, poliisin ylläpitämät säilytystilat

Tiivistelmä

Työryhmän tehtävänä oli selvittää tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja arvioida mahdollisuuksia ottaa niitä käyttöön Suomessa. Lisäksi työryhmän tuli selvittää mahdollisuuksia tehostaa matkustuskiellon valvontaa ottamalla käyttöön matkustuskiellon sähköinen valvonta. Työryhmän tuli selvittää myös mahdollisuuksia siirtää tutkintavankien säilytysvastuu poliisilta Rikosseuraamuslaitokselle arvioimalla muun muassa mahdollisen tehtävien siirron edellyttämät resurssisiirrot tai lisämäärärahatarpeet.

Työryhmä on tehnyt laajan kansainvälisen selvityksen tutkintavankeuden vaihtoehtoista Euroopan maissa. Työryhmä on selvittänyt myös, miten tutkintavankeja sijoitetaan poliisin säilytystiloihin muissa Pohjoismaissa. Työryhmä selvitti lisäksi nykyisten poliisivankilojen soveltuvuutta tutkintavankien säilyttämiseen.

Työryhmä ehdottaa, että pakkokeinolaikiin lisätään tutkintavankeuden vaihtoehtoiksi säännökset tehostetusta matkustuskiellosta ja tutkinta-arestista. Tuomioistuimien voisi määrätä rikoksesta epäillyn vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta teknisin välinein valvottuun tehostettuun matkustuskieltoon, jos matkustuskielto olisi riittämätön pakkokeino ja muut pakkokeinolaissa säädetyt edellytykset täytyisivät. Tuomioistuimien voisi vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta määrätä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun henkilön teknisin välinein valvottuun tutkinta-arestiin, jos pakkokeinolaissa säädetyt edellytykset täytyisivät ja rangaistus olisi vähemmän kuin kaksi vuotta vankeutta. Edellytyksenä tehostetulle matkustuskiellosta ja tutkinta-arestille olisi muun muassa, että rikoksesta epäilty tai tuomittu sitoutuisi noudattamaan hänelle asetettuja määräyksiä ja velvollisuuksia ja että hänen henkilökohtaisten olosuhteidensa tai muiden vastaavien seikkojen perusteella niiden noudattamista voitaisiin pitää todennäköisenä.

Työryhmän käsityksen mukaan tutkintavankien säilyttämisestä poliisin säilytystiloissa tulisi luopua kokonaan mahdollisimman pian, mutta viimeistään vuoteen 2025 mennessä. Vastuu tutkintavankien säilyttämisestä ja tutkintavankeuden toimeenpanosta tulisi tehdä asteittain, koska vankiloissa ei ole tällä hetkellä tiloja 80 tutkintavangin asuttamiseen. Ensimmäisessä vaiheessa tutkintavankeuslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että aikaa, jonka tutkintavankia voitaisiin säilyttää poliisin ylläpitämässä säilytystilassa, lyhennettäisiin nykyisestä ja sijoittamisen edellytyksiä muutenkin tiukennettaisiin. Tutkintavankia ei saisi pitää poliisin säilytystilassa seitsemää vuorokautta pidempää aikaa, ellei siihen ole poikkeuksellisen painavaa, tutkintavangin turvallisuuden tai erillään pitämiseen liittyvää syytä.

Rikosseuraamuslaitoksen hallinnoiman tutkintavankiosaston perustaminen poliisivankilan tilojen yhteyteen olisi yksi keino vähentää poliisin tiloissa säilytettävien tutkintavankien määrää. Selvityksen perusteella poliisin säilytystilat eivät useinkaan täytä tutkintavankien säilyttämiselle asetettuja vaatimuksia. Työryhmän ehdotus tutkintavankeuslain muuttamisesta lisäisi tutkintavankien päivittäistä määrää vankiloissa 25–30 tutkintavangilla. Nämä tutkintavangit voidaan sijoittaa Rikosseuraamuslaitoksen olemassa oleviin tiloihin. Jos tutkintavankiosaston perustaminen jonkin olemassa olevan tutkintavankilana toimivan vankilan alaisuuteen nähdään myöhemmin aiheelliseksi, osaston perustaminen ei edellytä lainsäädännön muuttamista, vaan se voidaan toteuttaa Rikosseuraamuslaitoksen ja Poliisihallituksen tekemällä sopimuksella. Työryhmän selvityksen mukaan osaston perustamisesta ei ole kuitenkaan saatavissa taloudellista säästöä vaan osaston perustaminen aiheuttaisi lisäkustannuksia. Näillä perusteilla työryhmä ei esitä tällaisen osaston perustamista.

Työryhmässä on myös selvitetty mahdollisuuksia ottaa käyttöön vakuus uutena pakkokeinona Suomessa. Työryhmä ei tässä vaiheessa esitä vakuuden käyttöönottamista tutkintavankeuden vaihtoehtona perusteilla, joita on esitetty hallituksen esityksen yleisperusteluiden jaksossa 3.1.

Publikationens namn	Utredning om organiseringen av och alternativ till häktning
Författare	Arbetsgruppen för utredning om organiseringen av och alternativ till häktning Ordförande Ulla Mohell, sekreterarna Matti Vartia och Kristian Holman
Publikationsseriens namn och löpande nummer	Justitieministeriets publikationer Betänkanden och utlåtanden 5/2016
Ärendenummer	OM 1/61/2014
ISSN elektronisk publikation	1798-7105
ISBN elektronisk publikation	8-952-259-493-8
URN	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-493-8
Distribution	www.oikeusministerio.fi
Ämnes- och nyckelord	Häkte, häktning, placering av häktade, förstärkt reseförbud, häktningsarrest, reseförbud, polisens förvaringslokaler

Sammanfattning/referat

Arbetsgruppen hade till uppgift att utreda olika alternativ till häktning och bedöma möjligheterna att införa dessa alternativ i Finland. Därtill skulle arbetsgruppen utreda möjligheterna att effektivisera övervakningen av reseförbud genom att ta i bruk elektronisk övervakning av reseförbud. Arbetsgruppen skulle också utreda möjligheterna att överföra ansvaret för förvaringen av häktade från polisen till Brottsförhållningsmyndigheten genom att bedöma bl.a. de resursöverföringar och de behov av tilläggsanslag som överföringen av ansvaret skulle förutsätta.

Arbetsgruppen har gjort en omfattande internationell utredning om alternativ till häktning som används i olika europeiska länder. Arbetsgruppen har också utrett på vilket sätt häktade placeras i polisens förvaringslokaler i de andra nordiska länderna. Arbetsgruppen utredde dessutom huruvida de nuvarande polisfängelserna skulle kunna lämna sig för förvaring av häktade.

Arbetsgruppen föreslår att det i tvångsmedelslagen som alternativ till häktning tas in bestämmelser om förstärkt reseförbud och häktningsarrest. Domstolen ska kunna bestämma att den brottsmisstänkte i stället för häktning eller hållande i häkte meddelas övervakat förstärkt reseförbud vilket genomförs genom övervakning med tekniska anordningar, om det anses att ett reseförbud är ett otillräckligt tvångsmedel och om de förutsättningar som anges i tvångsmedelslagen uppfylls. Domstolen ska kunna bestämma att den som dömts till ett ovillkorligt fängelsestraff i stället för häktning eller hållande i häkte ska åläggas häktningsarrest vilket genomförs genom övervakning med tekniska anordningar, om de förutsättningar som anges i tvångsmedelslagen uppfylls och straffet är högst två år i fängelse. Meddelande av förstärkt reseförbud och häktningsarrest ska förutsätta bland annat att den brottsmisstänkte eller den dömda förbinder sig att iaktta de bestämmelser och skyldigheter som ålagts honom eller henne och att det med hänsyn till denna persons personliga förhållanden eller andra omständigheter kan anses sannolikt att bestämmelserna och skyldigheterna iakttas.

Enligt arbetsgruppens åsikt bör man så snart som möjligt och senast år 2015 avstå från att förvara häktade i polisens förvaringslokaler. Överföringen av ansvaret för förvaring av häktade och verkställighet av häktning bör genomföras stegvis, eftersom det i fängelserna för tillfället inte finns lokaler för 80 häktade. Det föreslås att man i första skedet ändrar häktningslagen så att den tid under vilken häktade får förvaras i polisens förvaringslokaler förkortas och att förutsättningarna för placering i en förvaringslokal också annars skärps. Den häktade ska inte få hållas i polisens förvaringslokaler längre än sju dygn, om det inte finns exceptionellt vägande skäl som hänför sig till den häktades säkerhet eller till att hålla den häktade avskild.

Ett sätt att minska förvaringen av häktade i polisen förvaringslokaler är att inrätta en häktningsavdelning som förvaltas av Brottsförhållningsmyndigheten i anslutning till polisfängelsets utrymmen. Enligt utredningen uppfyller polisens förvaringslokaler oftast inte kraven som ställts för förvaring av häktade. Om häktningslagen ändras på det föreslagna sättet skulle det dagliga antalet häktade i fängelserna öka med 25–30. Dessa skulle kunna placeras i Brottsförhållningsmyndighetens nuvarande lokaler. Om det senare anses vara motiverat att inrätta en häktningsavdelning i anslutning till ett fängelse som används som häkte, kräver inrättandet av en sådan avdelning inte lagändringar utan detta kan genomföras genom ett avtal mellan Brottsförhållningsmyndigheten och Polisstyrelsen. Enligt arbetsgruppens utredning skulle inrättandet av en sådan avdelning inte medföra inbesparingar utan föranleda tilläggskostnader. På grund av detta föreslår arbetsgruppen inte att sådan avdelning ska inrättas.

Arbetsgruppen har också utrett möjligheter att införa ställande av säkerhet som ett nytt tvångsmedel i Finland. Arbetsgruppen föreslår inte i detta skede att ställande av säkerhet införs som alternativ till häktning. Detta motiveras i kapitel 3.1 i regeringspropositionens allmänna motivering.

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Oikeusministeriö asetti 24.2.2014 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin selvittää tutkintavankeuden vaihtoehtoja, tutkintavankien säilyttämistä sekä vanginkuljetuksen järjestämistä. Työryhmän toimikausi oli 3.3.2014–30.4.2015. Työryhmän tehtävänä oli

1. Selvittää erilaisia tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja arvioida mahdollisuuksia ottaa niitä käyttöön. Lisäksi oli selvitettävä mahdollisuuksia tehostaa matkustuskiellon valvontaa ottamalla käyttöön matkustuskiellon sähköinen valvonta;
2. Selvittää mahdollisuudet siirtää vastuu tutkintavankien säilyttämisestä poliisilta oikeusministeriön hallinnonalalle arvioimalla muun muassa mahdollisen tehtävien siirron edellyttämät resurssisiirrot tai lisämäärärahatarpeet. Lisäksi oli arvioitava säilyttämisvastuun siirtämisen vaikutukset tutkintavankien säilytysolosuhteisiin erityisesti tutkintavankeuden tavoitteiden sekä CPT:n esittämän arvostelun kannalta;
3. Selkeyttää vanginkuljetusta koskeva tehtäväjako poliisiin ja Rikosseuraamuslaitoksen välillä arvioimalla muun muassa mahdollisen tehtävien siirron edellyttämät resurssisiirrot tai lisämäärärahatarpeet. Lisäksi oli arvioitava kuljetettavien henkilöiden kohtelun ja olosuhteiden asianmukaisuutta kuljetuksen ja siihen liittyvän säilytyksen aikana. Työryhmän tuli myös selvittää, miten viranomaisten toimintakäytäntöjä kehittämällä voitaisiin välttää vanginkuljetuksia;
4. Tehdä ehdotukset tarpeellisista toiminnallisista, organisatorisista ja lainsäädännöllisistä muutoksista sekä toteuttamisen aikataulusta; sekä
5. Arvioida ehdotustensa taloudelliset, toiminnalliset, organisatoriset ja muut vaikutukset.

Työryhmän tuli laatia mietintönsä hallituksen esityksen muotoon.

Oikeusministeriö jatkoi työryhmän toimikautta 31.12.2015 saakka. Samalla työryhmän toimeksiantoa muutettiin siten, että vanginkuljetusta koskevat asiat selvitetään erillisenä hankkeena.

Työryhmän puheenjohtajana toimi lainsäädäntöneuvos, sittemmin hallitusneuvos Ulla Mohell oikeusministeriön kriminaalipoliittiselta osastolta ja varapuheenjohtajana toimi poliisiylitarkastaja Stefan Gerkman sisäministeriön poliisiosastolta. Jäseniksi nimitettiin poliisitarkastaja Ari Alanen Poliisihallituksesta, johtaja Tuomo Junkkari Vantaan vankilasta, kehitysjohtaja Kirsti Kuivajärvi Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköstä, lainsäädäntöneuvos Jukka Lindstedt oikeusministeriön lainvalmisteluosastolta, kärjätuomari Outi Nokso-Koivisto Espoon kärjäoikeudesta ja ylikomisario Heikki Porola Helsingin poliisilaitokselta. Työryhmää täydennettiin 7.4.2014 Suomen Asianajajaliiton esityksestä nimeämällä jäseneksi asianajaja Tiina Haapa-aho. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston edustajana työryhmässä toimi 1.9.2014 lähtien lainsäädäntöneuvos Jaakko Rautio 30.4.2015 saakka, ja 1.5.2015 alkaen lainsäädäntöneuvos Janne Kanerva. Työryhmän sihteereinä on toiminut oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman 31.12.2014 saakka ja 1.1.2015 alkaen hallitussihteeri Matti Vartia oikeusministeriön kriminaalipoliittiselta osastolta. Työryhmän pysyvinä asiantuntijoina toimivat neuvotteleva virkamies Marianne Mäki ja hallitussihteeri, sittemmin hallitusneuvos Anne Hartoneva (30.4.2015 saakka) oikeusministeriön kriminaalipoliittiselta osastolta.

Työryhmä on raportoinut toiminnastaan ohjausryhmälle, johon kuuluivat oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston osastopäällikkö, ylijohdaja Arto Kujala, oikeusministeriön lainvalmisteluosaston lainsäädäntöjohtaja Lena Andersson, sisäministeriön poliisiosaston osastopäällikkö Kauko Aaltomaa, Rikosseuraamuslaitoksen pääjohtaja Esa Vesterbacka ja Poliisihallituksen poliisiylijohtaja Mikko Paatero. Paateron jäätyä eläkkeelle ohjausryhmän jäseneksi tuli poliisiylijohtaja Seppo Kolehmainen.

Työryhmä kokoontui työnsä kuluessa 17 kertaa. Ohjausryhmä kokoontui kaksi kertaa. Työryhmä on kuullut asiantuntijoina tarkastaja Timo Tuomea ja erikoissuunnittelija Pia Anderssonia Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköstä, ylitarkastaja Simo Hihnala Poliisihallituksesta, hallitusneuvos Paulina Tallrothia oikeusministeriön hallintoyksiköstä, esittelijäneuvos Mikko Eteläpäättä eduskunnan oikeusasiamiehen kansliasta ja ylitarkastaja Mirkka Mykkästä sisäasianministeriön maahanmuutto-osastolta.

Työryhmä on tehnyt laajan kansainvälisen selvityksen tutkintavankeuden vaihtoehtoista Euroopan maissa. Työryhmä on myös selvittänyt, miten tutkintavankeja sijoitetaan muissa Pohjoismaissa.

Tutkintavankeuden vaihtoehdot

*Työryhmä ehdottaa, että pakkokeinolakiin lisätään tutkintavankeuden vaihtoehtoiksi säännökset tehostetusta matkustuskiellosta ja tutkinta-arestista. Tuomioistuimien voisi määrätä rikoksesta epäillyn vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta teknisin välinein valvottuun *tehostettuun matkustuskieltoon*, jos matkustuskielto olisi riittämätön pakkokeino ja muut pakkokeinolaissa säädetyt edellytykset täyttyisivät. Tuomioistuimien voisi vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta määrätä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun teknisin välinein valvottuun *tutkinta-arestiin*, jos pakkokeinolaissa säädetyt edellytykset täyttyisivät ja tuomittu rangaistus olisi vähemmän kuin kaksi vuotta vankeutta. Edellytyksenä tehostetun matkustuskiellon ja tutkinta-arestin määräämiselle olisi muun muassa, että rikoksesta epäilty tai tuomittu sitoutuisi noudattamaan hänelle asetettuja määräyksiä ja velvollisuuksia ja*

että hänen henkilökohtaisten olosuhteidensa ja muiden vastaavien seikkojen perusteella näille pakkokeinoille asetettujen määräysten ja velvollisuuksien noudattamista voitaisiin pitää todennäköisenä.

Syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapaudenmenetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annettua lakia ehdotetaan samalla muutettavaksi siten, että tehostetussa matkustuskiellossa tai tutkinta-arestissa olleelle henkilölle voitaisiin maksaa korvausta vapauden rajoittamisesta vastaavasti kuin tällä hetkellä matkustuskiellossa olleelle henkilölle.

Työryhmä on myös selvittänyt mahdollisuuksia vakuuden käyttämiseen tutkintavankeuden vaihtoehtona ja pohtinut mahdollisuuksista ottaa vakuus pakkokeinona käyttöön Suomessa. Työryhmä toteaa, että vakuuden käyttöala pakkokeinona riippuisi siitä, mitä muita vangitsemisen vaihtoehtoja olisi käytettävissä vakuuden asettamisen ohella. Työryhmä ehdottaa nyt mietinnössään tutkintavankeuden uusiksi vaihtoehtoiksi tehostettua matkustuskieltoa ja tutkinta-arestia, minkä vuoksi työryhmä katsoo, ettei vakuuden asettamiselle pakkokeinona todennäköisesti jäisi kovin laajaa käyttöalaa. Työryhmän käsityksen mukaan vakuusjärjestelmän käyttöön ottamiseen liittyisi myös useita muun muassa rikoksenteekijöiden yhdenvertaisuuteen, resursseihin ja käytännön järjestelyihin liittyviä ongelmia, joita selostetaan tarkemmin työryhmän mietinnössä, yleisperusteluiden jaksossa 3.1.jaksossa. Vakuuden mahdollista käyttöönottoa voidaan kuitenkin uudelleen harkita, kun tehostetusta matkustuskiellosta ja tutkinta-arestista on saatu riittävästi kokemuksia, joiden perusteella voidaan arvioida, mikä takuujärjestelmän todennäköinen käyttöala tulisi olemaan.

Työryhmä on pohtinut myös mahdollisuutta nostaa tuomitun vangitsemisen edellytystä koskevan pakkokeinolain 2 luvun 12 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaista kahden vuoden vähimmäisrajaa kolmeen vuoteen. Tuomion vähimmäisrajan nosto lisäisi mahdollisuuksia käyttää tutkinta-arestia tutkintavankeuden vaihtoehtona ja laajentaisi siten tutkintavankeuden vaihtoehtojen käyttöalaa. Työryhmä totesi, ettei tämän asian valmistelu kuulu työryhmän toimeksiantoon, joten työryhmä ei esitä muutoksia kyseiseen säännökseen.

Tutkintavankeuden järjestäminen ja tutkintavankien sijoittaminen

Kansainväliset valvontaelimet, kuten Eurooppalainen kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun ja rangaistuksen estämiseksi toimiva komitea (CPT) ja Yhdistyneiden Kansakuntien kidutuksen vastainen komitea (CAT) ovat toistuvasti huomauttaneet Suomea tutkintavankien säilyttämisestä poliisin säilytystilassa. Työryhmän ohjausryhmä linjasi tavoitteeksi, että tutkintavankien säilyttämisestä poliisin tiloissa luovutaan tulevaisuudessa kokonaan joitakin poikkeuksellisia tilanteita lukuun ottamatta.

Myös työryhmän käsityksen mukaan tutkintavangit tulisi poikkeuksellisia tilanteita lukuun ottamatta siirtää vankilaan vangitsemisen jälkeen. Tähän päämäärään tulee päämäärätietoisesti pyrkiä lähivuosien kuluessa, mutta vaiheittain muun muassa sen vuoksi, ettei Rikosseuraamuslaitoksella ole tällä hetkellä riittävästi tiloja kaikkien noin 80 päivittäisen tutkintavangin asuttamiseen vankiloihin. *Ensimmäisessä vaiheessa työryhmä ehdottaakin* tutkintavankeuslakia muutettavaksi siten, että aikaa, jonka tutkintavankia voitaisiin säilyttää poliisin ylläpitämässä säilytystilassa, olennaisesti lyhennettäisiin nykyisestä ja sijoittamisen edellytyksiä tiukennettaisiin. Tutkintavankia ei saisi pitää poliisin säilytystilassa seitsemää vuorokautta pidempää aikaa, ellei siihen ole poikkeuksellisen painavaa, tutkintavangin turvallisuuteen tai erillään pitämiseen liittyvää syytä. *Työryhmä katsoo*, että mahdollisimman pian tämän jälkeen ja viimeistään vuoteen 2025 mennessä tutkintavankeuslakia tulisi muuttaa siten, että tutkintavangit sijoitettaisiin

vankilaan heti vangitsemista koskevan päätöksen jälkeen erittäin poikkeuksellisia tilanteita lukuun ottamatta.

Työryhmän ohjausryhmä totesi, että poliisin säilytystiloja suunniteltaessa tulisi ottaa huomioon, että Rikosseuraamuslaitos voisi ottaa tutkintavangit valvontaansa joissakin poliisin tutkintavankitiloissa.

Työryhmä selvittikin mahdollisuuksia perustaa Rikosseuraamuslaitoksen hallinnoima tutkintavankilaosasto poliisin säilytystilojen yhteyteen. Poliisin säilytystilojen ottaminen tutkintavankilan osastoksi ei välttämättä vaatisi säädösmuutoksia. Poliisihallitus ja Rikosseuraamuslaitos voisivat sopia, että Rikosseuraamuslaitos ottaa poliisin säilytystilan tai osan siitä Rikosseuraamuslaitoksen valvonnassa olevaksi tutkintavankilan osastoksi. Tällaisen säilytystilan perustaminen voisi edellyttää muutoksia tutkintavankiloita toimivista vankiloista annettuun oikeusministeriön koskevaan asetukseen (1336/2011), jollei tutkintavankila tulisi jonkin olemassa olevan tutkintavankilana toimivan vankilan osastoksi.

Työryhmä ei kuitenkaan seuraavista syistä esitä tällaisen osaston tässä vaiheessa, koska perustamiseen ei ole toistaiseksi riittäviä perusteita. Työryhmä on laskenut, että tutkintavankeuslain muuttaminen ehdotetulla tavalla lisäisi tutkintavankien määrää Rikosseuraamuslaitoksen ylläpitämissä vankiloissa 25–30 tutkintavangilla päivittäin. Nämä tutkintavangit voidaan sijoittaa vankiloiden olemassa oleviin tiloihin.

Työryhmä havaitsi tekemänsä selvityksen perusteella, etteivät poliisin säilytystilat useinkaan täytä tutkintavangin pitempiaikaiselle säilyttämiselle asetettavia vaatimuksia. Poliisin säilytystiloissa ulkoilutilat ja sellin ulkopuoliset toimintatilat ovat usein puutteellisia. Useissa säilytystiloissa sellien ikkunat ovat pienet ja rakenteeltaan sellaiset, että ne estävät luonnonvalon tulon selliin. Lisäksi useista selleistä puuttuu TV- ja sähköpistokkeita ja asianmukaiset WC-tilat. Tilojen siirtäminen Rikosseuraamuslaitoksen hallinnonalalle käytettäväksi tutkintavankien pitempiaikaiseen asumiseen vaatisi siten mittavia peruskorjauksia.

Poliisin säilytystiloissa säilytetään tutkintavankien lisäksi myös rikosperusteisesti kiinniotettuja ja pidätettyjä sekä päihtyneitä. Tämä tarkoittaa sitä, ettei säilytystiloja ei voitaisi kokonaisuudessaan siirtää Rikosseuraamuslaitoksen valvontaan. Työryhmässä ei nähty ongelmana sitä, että Rikosseuraamuslaitoksen valvomia tutkintavankeja ja poliisin valvomia muita henkilöitä olisi sijoitettuna samaan tilaan esimerkiksi samalle kerrokselle. Ongelmaa ei nähty myöskään siinä, että rakennuksen samoja ulkoilu-, kuulustelu-, tapaamis- ja peseytymistiloja käyttäisivät sekä poliisin että Rikosseuraamuslaitoksen valvonnassa olevat henkilöt.

Koska Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen tulisi olla paikalla säilytystilassa ympärivuorokauden, tällainen järjestely vaatisi nykyistä huomattavasti enemmän henkilöresursseja, minkä vuoksi työryhmä ei näe tällaista vaihtoehtoa yleensä perusteltuna. Koska tutkintavankiloina toimivia vankiloita on kuitenkin huomattavasti vähemmän kuin poliisin säilytystiloja, etäisyys poliisilaitoksilta vankilaan saattaa muodostua hyvin pitkäksi joissakin osissa Suomea. Tämän vuoksi työryhmä katsoo, että esimerkiksi Pohjois-Suomen alueella tällaisen osaston perustamista tulisi vielä erikseen selvittää.

Työryhmä pitää erittäin tärkeänä, että tutkintavankien tilatarpeita suunniteltaisiin tulevaisuudessa nykyistä tiiviimmässä yhteistyössä poliisin ja Rikosseuraamuslaitoksen kesken erityisesti suunniteltaessa tilojen peruskorjauksia ja uudisrakentamista.

Työryhmässä on myös Rikosseuraamuslaitoksen ehdotuksen perusteella keskusteltu siitä, olisiko mahdollista muuttaa tutkintavankeuslakia siten, että pienen lapsensa kanssa vankilaan tuleva tutkintavanki voitaisiin sijoittaa Vanajan vankilan yhteydessä toimivalle perheosastolle. Työryhmä pitää ehdotusta

perusteltuna lapsen edun toteutumisen näkökulmasta. Sijoittaminen edellyttäisi oman tutkintavankeusosaston perustamista ja tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 1 momentin muuttamista. Tämän säännöksen mukaan tutkintavankia ei saa sijoittaa avolaitokseen. Toinen vaihtoehto olisi perustaa suljettu tutkintavankilaosasto avolaitoksena toimivan vankilan sisään, mitä työryhmä pitää käytännössä ongelmallisena. Tämän asian pohtiminen ei kuulu työryhmän toimeksiantoon, joten työryhmä ei ole valmistellut ehdotusta asiasta. Asiaa tulisi selvittää omana hankkeenaan.

Työryhmä on kirjoittanut mietintönsä hallituksen esityksen muotoon. Hallituksen esitys sisältää laskelmat ehdotusten taloudellisista vaikutuksista sekä arvion muista organisatorista ja yhteiskunnallisista vaikutuksista.

Saatuana työnsä päätökseen työryhmä luovuttaa kunnioittaen mietintönsä oikeusministeriölle.

Helsingissä 15 päivänä tammikuuta 2016



Ulla Mohell



Stefan Gerkman



Ari Alanen



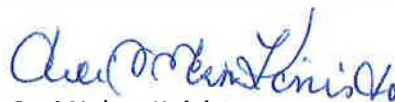
Tuomo Junkkari



Kirsti Kuivajärvi



Janne Kanerva



Outi Nokso-Koivisto



Tiina Haapa-aho



Heikki Porola



Matti Vartia

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	15
YLEISPERUSTELUT	16
1 Johdanto.....	16
1.1 Tutkintavankeus pakkokeinona	16
1.2 Poliisin tiloissa säilytettävien tutkintavankien määrän vähentäminen	17
2 Nykytila.....	20
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö	20
2.1.1 Vangitsemisen edellytykset ja menettely vangitsemisasioissa	20
2.1.2 Yhteydenpitorajoitukset	22
2.1.3 Matkustuskielto	22
2.1.4 Vakuuden käyttöä koskeva lainsäädäntö	24
2.1.5 Tutkintavankeuden toimeenpanoa koskeva lainsäädäntö	25
2.1.6 Tutkintavankien säilyttäminen poliisin tiloissa	27
2.1.7 Tutkintavangit vankilassa	30
2.1.8 Tutkintavankien taustatietoja	33
2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö	36
2.2.1 Euroopan ihmisoikeussopimus.....	36
2.2.2 Kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus	36
2.2.3 Eurooppalaiset suositukset	37
2.2.4 YK:n suositukset	39
2.2.5 Eurooppalainen valvontamääräys	40
2.3 Tutkintavankeuden vaihtoehdot Euroopan maissa.....	41
2.3.1 Alankomaat	41
2.3.2 Belgia	41
2.3.3 Itävalta.....	43
2.3.4 Luxemburg	44
2.3.5 Norja.....	45
2.3.6 Portugali	46
2.3.7 Romania.....	46
2.3.8 Ruotsi	47
2.3.9 Saksa	48
2.3.10 Slovenia	49
2.3.11 Sveitsi.....	49
2.3.12 Tanska	49
2.3.13 Viro.....	50
2.3.14 Yhdistynyt Kuningaskunta (erityisesti Englanti ja Wales)	51
2.4 Tutkintavankien sijoittaminen muissa Pohjoismaissa	53
2.4.1 Islanti.....	53
2.4.2 Norja.....	53
2.4.3 Ruotsi	54
2.4.4 Tanska	55
2.5 Nykytilan arviointi	56
2.5.1 Tutkintavankeuden vaihtoehdot	56
2.5.2 Poliisin tiloissa säilytettävien tutkintavankien määrän vähentäminen.....	57
3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	58
3.1 Toteuttamisvaihtoehdot	58
3.1.1 Tutkintavankeuden vaihtoehdot	58
3.1.2 Poliisin tiloissa säilytettävien tutkintavankien määrän vähentäminen.....	62
3.2 Keskeiset ehdotukset	64

4	Esityksen vaikutukset	66
4.1	Taloudelliset vaikutukset	66
4.2	Vaikutukset viranomaisten toimintaan	69
4.3	Yhteiskunnalliset vaikutukset	70
5	Asian valmistelu	71
5.1	Valmisteluvaiheet ja -aineisto	71
6	Riippuvuus muista esityksistä.....	71
	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	72
7	Lakiehdotusten perustelut	72
7.1	Pakkokeinolaki	72
	7.1.1 2 luku. Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen.....	72
	7.1.2 3 luku. Tuomioistuinkäsittely vangitsemisasioissa.....	80
	7.1.3 5 luku. Matkustuskielto	80
7.2	Rikoslaki.....	83
	7.2.1 6 luku. Rangaistuksen määräämisestä	83
7.3	Tutkintavankeuslaki.....	83
	7.3.1 2 luku. Saapuminen vankilaan.	83
	7.3.2 3 luku. Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen.....	84
7.4	Laki syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta	85
8	Tarkemmat säännökset ja määräykset.....	86
9	Voimaantulo	86
10	Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys.....	87
	LAKIEHDOTUKSET	90
	RINNAKKAISTEKSTIT	99
	LAGFÖRSLAG	114

**Hallituksen esitys tutkintavankeuden
vaihtoehtoja koskevaksi lainsäädännöksi**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että pakkokeinolain säännöksiä tutkintavankeuden vaihtoehtoista täydennettäisiin lisäämällä lakiin säännökset tehostetusta matkustuskiellosta ja tutkinta-arestista. Tuomioistuimien voisi määrätä rikoksesta epäillyn vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta teknisin välinein valvottuun tehostettuun matkustuskieltoon, jos matkustuskielto olisi riittämätön pakkokeino ja muut pakkokeinolaissa säädetyt edellytykset täyttyisivät. Tehostettu matkustuskielto voitaisiin määrätä ennen vastaajan tuomitsemista rangaistukseen. Sen jälkeen kun vastaaja olisi tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomioistuimien voisi vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta määrätä tuomitun henkilön teknisin välinein valvottuun tutkinta-arestiin, jos pakkokeinolaissa säädetyt edellytykset täyttyisivät ja tuomittu rangaistus olisi vähemmän kuin kaksi vuotta vankeutta. Tutkinta-arestia ei siten voitaisi käyttää törkeissä rikoksissa.

Edellytyksenä tehostetulle matkustuskiellolle ja tutkinta-arestille olisi muun muassa, että rikoksesta epäilty tai tuomittu sitoutuisi noudattamaan hänelle asetettuja määräyksiä ja velvollisuuksia ja että niiden noudattamista voitaisiin pitää todennäköisenä rikoksesta epäillyn tai tuomitun henkilökohtaisten olosuhteiden ja muiden vastaavien seikkojen perusteella. Tutkinta-arestiin liittyisi aina velvollisuus pysyä asunnossa tai muussa asumiseen soveltuvassa paikassa tuomioistuimen ratkaisusta ilmenevinä aikoina. Tehostetussa matkustuskiellossa asunnossa pysymisen velvoitteen määrittäminen olisi tuomioistuimen harkinnassa.

Poliisi vastaisi tehostetun matkustuskiellon valvonnasta ja Rikosseuraamuslaitos tutkinta-arestin valvonnasta. Molempien pakkokeinojen teknisestä valvonnasta vastaisi Rikosseuraamuslaitos. Jos tehostettuun matkustuskieltoon tai tutkinta-arestiin määrätty henkilö rikkoisi hänelle asetettuja määräyksiä tai velvollisuuksia, hänet voitaisiin pidättää ja vangita. Lievissä tapauksissa tutkinta-arestiin määrätylle voitaisiin antaa kirjallinen varoitus.

Tutkintavankeuslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että aikaa, jonka tutkintavankeus voitaisiin säilyttää poliisin ylläpitämässä säilytystilassa, lyhennettäisiin nykyisestä ja sen edellytyksiä muutenkin tiukennettaisiin.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

1.1 Tutkintavankeus pakkokeinona

Tutkintavankeudella tarkoitetaan aikaa, jonka rikoksesta epäilty on vangittuna rikoksen johdosta ennen lainvoimaista tai täytäntöönpanokelpoista tuomiota. Tutkintavankeudella pyritään ennen kaikkea turvaamaan esitutinnan ja oikeudenkäynnin asianmukainen toteutuminen.

Tutkintavankeudella puututaan voimakkaasti perustuslaissa ja ihmisoikeussopimuksissa keskeisenä perus- ja ihmisoikeutena suojattuun henkilökohtaiseen vapauteen. Lisäksi varsinkin pitkäkestoiseen tutkintavankeuteen liittyy haittavaikutuksia kuten esimerkiksi työ- tai opiskelupaikan menettäminen, asunnon menettäminen sekä perhesuhteiden ja muiden sosiaalisten suhteiden ylläpidon vaikeutuminen. Lisäksi tutkintavankeuden toimeenpanosta aiheutuu kustannuksia, ja tutkintavankien määrä vaikuttaa vankiloiden käyttöasteeseen.

Tutkintavangin kohtelussa lähtökohtana on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklasta ilmenevä syyttömyysolettama, jonka mukaan jokaisella rikoksesta epäillyllä on oikeus tulla pidetyksi syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti toteen näytetty. Suomen lainsäädännössä syyttömyysolettaman vaikutukset on ilmaistu tutkintavankeuslain (768/2005) 2 §:ssä, jonka mukaan tutkintavangin vapautta on rajoitettava vain siinä määrin kuin vangitsemisen tarkoitus sekä vankilassa pitämisen varmuus ja järjestyksen säilyminen edellyttävät. Syyttömyysolettaman tarkoituksena on sen varmistaminen, ettei tutkintavankeusajasta muodostu etukäteistä rangaistuksen suorittamista.

Syyttömyysolettamasta seuraa myös, että vapaudenmenetyksen tulisi olla viimesijainen keino esitutinnan ja oikeudenkäynnin turvaamisessa. Pakkokeinolain (806/2011) 2 luvussa säädetään vangitsemisen edellytyksistä. Tutkintavankeuden ainoa vaihtoehto on nykyisin matkustuskielto, josta säädetään pakkokeinolain 5 luvussa.

Tutkintavankien päivittäinen keskimäärä vankiloissa on noussut huomattavasti viime vuosina. Vuonna 2000 tutkintavankeja oli keskimäärin 376 ja vuonna 2014 keskimäärin 619 päivittäin. Kehityksen syynä ovat rikollisuuskehityksessä tapahtuneet muutokset kuten huumausainerikollisuuden ja järjestäytyneen rikollisuuden lisääntyminen sekä rikollisuuden kansainvälistyminen. Ulkomaalaisten vankien ja samalla ulkomaalaisten tutkintavankien määrä on 2000-luvulla lisääntynyt. Lisäksi vuonna

1998 toteutettu rikosoikeudenkäyntimenettelyn uudistus ja vangitsemisen edellytysten väljentäminen vuonna 1995 ovat lisänneet tutkintavankien määrää. Lisäksi tiedonhankintamenetelmät, kuten telepakkokeinot, ovat kehittyneet. Tämä on pidentänyt ja laajentanut rikosten esitutkintaa.

Yhtenä syynä tutkintavankien määrän kasvulle onkin rikosprosessin keston pidentyminen. Tutkintavankeuden keskimääräinen kesto on pidentynyt. Tutkintavanki vietti vankilassa vuonna 2014 keskimäärin 3,8 kuukautta, kun esimerkiksi vuonna 1994 tutkintavankeus kesti noin 1,9 kuukautta.

Tutkintavankeuden olosuhteiden parantamista selvittänyt oikeusministeriön työryhmä (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 81/2010) ehdotti tutkintavankeuden vaihtoehtojen ja niiden vaikutuksia ja soveltuvuutta koskevan selvityksen käynnistämistä. Myös esitutkinta- ja pakkokeinolakia uudistanut toimikunta (Komiteamietintö 2009:2) ehdotti, että tutkintavankeuden vaihtoehtoja selvitetäisiin.

Syyttömyysolettaman ja tutkintavankien määrän nousun vuoksi on perusteltua pyrkiä löytämään toimivia vaihtoehtoja tutkintavankeudelle. Tutkintavankeutta tulisi käyttää viimesijaisena keinona, johon turvaututaan vasta, kun tavoiteltavaan tarkoitukseen ei päästä sitä lievemmillä pakkokeinoilla. Tämä vähimmän haitan periaatetta ja myös suhteellisuusperiaatetta ilmentävä näkökohta edellyttää, että käytettävissä olisi toimivia ja uskottavia tutkintavankeuden vaihtoehtoja.

1.2 Poliisin tiloissa säilytettävien tutkintavankien määrän vähentäminen

Tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n mukaan tutkintavanki on sijoitettava syyteasiaa lähimpänä sijaitsevaan tutkintavankilana toimimaan vankilaan. Vangitsemisesta päättävä tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä päättää, että tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään säilytystilaan, jos se on välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi tai turvallisuussyistä taikka jos rikoksen selvittäminen sitä erityisesti vaatii. Pykälän mukaan tutkintavankia ei saa pitää poliisin säilytystilassa neljää viikkoa pitempää aikaa, ellei siihen ole erittäin painavaa syytä.

Suurin osa tutkintavangeista on sijoitettu tutkintavankiloihin, mutta noin kuudesosaa tutkintavangeista säilytetään tutkintavankeuden alkuaikoina vangittuna poliisin säilytystiloissa.

Taulukko 1. Tutkintavankeja päivittäin keskimäärin poliisin tiloissa ja vankiloissa vuosina 2000–2014.

Vuosi	Poliisin tiloissa	Vankiloissa	Yhteensä
2000	99	376	475
2001	114	457	571
2002	173	478	651
2003	187	492	679
2004	97	473	570
2005	110	519	629
2006	110	463	573
2007	92	506	598
2008	101	559	660
2009	95	569	664
2010	95	599	694
2011	97	598	695
2012	95	626	721
2013	95	578	673
2014	80	619	699

Kansainväliset ja kansalliset valvontaelimet ovat esittäneet useissa yhteydessä arvostelua tutkintavankien säilyttämisestä poliisin tiloissa.

Euroopan neuvoston kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimiva komitea (CPT) kävi Suomessa viidennellä määräaikaistarkastuksella syksyllä 2014. Komitea kehottaa selonteossaan Suomen viranomaisia ryhtymään ripeästi toimiin, joilla tutkintavankien säilyttäminen poliisivankiloissa päättyisi. CPT on pyytänyt Suomelta yksityiskohtaista toimintasuunnitelmaa, jossa asetetaan täsmälliset aikarajat, varmistetaan taloudelliset resurssit ja määritellään selkeät toimenpiteet tähän tavoitteeseen pääsemiseksi.

CPT:n selonteossa kiinnitetään huomiota muun muassa poliisivankiloihin sijoitettujen tutkintavankien mahdollisuuksiin osallistua toimintoihin ja ulkoiluun ja saada terveydenhuoltopalveluja. Vangit viettävät aikansa selleissä lukuun ottamatta ulkoilua ja mahdollista suihkussa käyntiä. Ulkoilumahdollisuudet ovat yleensä tosiasiallisesti vähäiset, ja erilaisiin sellin ulkopuolella järjestettäviin toimintoihin osallistuminen hyvin rajoittunutta.

YK:n (Yhdistyneet Kansakunnat) kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimuksen täytäntöönpanoa valvova YK:n kidutuksen vastainen komitea (Committee against Torture, CAT) on Suomea koskevan viidennen ja kuudennen määräaikaisraportin (CAT/C/FIN/5–6) loppupäätelmissään kehottanut Suomea muuttamaan lainsäädäntöä siten, että tutkintavangit siirrettäisiin nykyistä nopeammin poliisin säilytystiloista vankiloihin.

Kun esitutkinnan selvittämisvastuu ja vastuu tutkintavangin olosuhteista ja säilyttämisestä ovat samalla taholla, järjestelyssä piilee valvontaelinten näkemyksen mukaan tutkintavangin painostamis- ja lahjomisvaara. Vaikka tällaista painostamisvaaraa ei konkreettisesti yksittäistapauksessa olisikaan osoitettavissa, jo tällainen mahdollisuus antaa aiheen arvostelulle. Myös Euroopan neuvoston vankilasääntöjen mukaan tutkintavankeja ja vankeja tulisi lähtökohtaisesti pitää ainoastaan vankiloissa.

Myös eduskunnan oikeusasiamies (EOA) on useiden poliisivankiloihin kohdistuneiden tarkastustensa yhteydessä kiinnittänyt huomiota poliisivankiloiden huonoon kuntoon ja soveltumattomuuteen vapautensa menettäneiden pidempiaikaiseen säilytykseen. Poliisivankiloiden olosuhteiden on yleensä todettu soveltuvan vain henkilöiden lyhytaikaiseen säilytykseen. EOA on kiinnittänyt huomiota ulkoilutilojen ja tapaamistilojen puutteellisuuteen tai jopa puuttumiseen kokonaan.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1 Vangitsemisen edellytykset ja menettely vangitsemisasiassa

Vangitsemismenettelystä ja vangitsemisen edellytyksistä säädetään pakkokeinolain 2 ja 3 luvussa. Pakkokeinolain 3 luvun 4 §:n mukaan vaatimus pidätetyn vangitsemisesta on tehtävä tuomioistuimelle viipymättä ja viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen kello kahtatoista. Pakkokeinolain 3 luvun 5 §:n mukaan vangitsemisvaatimus on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä. Pidätettyä koskeva vaatimus on otettava käsiteltäväksi viimeistään neljän vuorokauden kuluessa kiinniottamisesta.

Pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan vangita samoin edellytyksin kuin hänet saadaan pidättää luvun 5 §:n 1 momentin nojalla. Vangitseminen on mahdollista, jos

1. rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta;
2. rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän:
 - a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;
 - b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka
 - c) jatkaa rikollista toimintaa;
3. hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon; tai
4. hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 2 momentin mukaan, kun henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan vangita, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos vangitsemiseen on muuten 1 momentissa säädetyt edellytykset ja vangitseminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää.

Pakkokeinolain 2 luvun 12 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin saa syyttäjän tai vastaajalle rangaistusta vaatineen asianomistajan vaatimuksesta määrätä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun vangittavaksi tai pidettäväksi edelleen vangittuna, jos:

1. tuomittu rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta;
2. tuomittu rangaistus on vähemmän kuin kaksi vuotta vankeutta mutta vähintään yksi vuosi vankeutta ja on todennäköistä, että tuomittu:
 - a) lähtee pakoon tai muuten karttaa rangaistuksen täytäntöönpanoa; tai
 - b) jatkaa rikollista toimintaa;

3. tuomittu rangaistus on vähemmän kuin yksi vuosi vankeutta ja:
- a) tuomitulla ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa rangaistuksen täytäntöönpanoa; tai
 - b) hänet on tuomittu yhdellä tai useammalla päätöksellä vankeusrangaistukseen useista lyhyin väliajoin suoritetuista rikoksista ja vangitseminen on tarpeen vakavuusasteeltaan samanlaisen rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi.

Pakkokeinolain 2 luvun 12 §:n 2 momentin mukaan päätös tuomitun vangitsemisesta on voimassa, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai muutoksenhakutuo- mioistuin toisin päättää.

Pakkokeinolain 2 luvun 13 §:n mukaan ketään ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, jos se olisi kohtuutonta asian laadun taikka rikoksesta epäil- lyn tai tuomitun iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi.

Pakkokeinolain 3 luvun 1 §:n mukaan vangitsemisesta päättää syyteasiassa toimi- valtainen tuomioistuin. Ennen syytteen nostamista pidätetyn vangitsemisesta saa päättää myös muu käräjäoikeus, jos asian käsittely käy sopivasti päinsä. Luvun 2 §:n mukaan esitutkinnan aikana vangitsemisvaatimuksen tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies. Ennen vaatimuksen tekemistä siitä on ilmoitettava syyttäjälle, joka voi ottaa päätettäväkseen kysymyksen vangitsemisvaatimuksen tekemisestä. Kun asia on esitutkinnan päätyttyä siirretty syyttäjälle, hän päättää vangitsemisvaatimuksen tekemisestä. Vaatimuksen tuomitun vangitsemisesta voi myös tehdä hänelle ran- gaistusta vaatinut asianomistaja. Tuomioistuin ei saa ilman vaatimusta määrätä ri- kosasian vastaajaa vangittavaksi.

Pidätettyä koskevan vangitsemisvaatimuksen tekemisajankohdasta säädetään pak- kokeinolain 3 luvun 4 §:ssä. Sen mukaan vaatimus pidätetyn vangitsemisesta on tehtävä tuomioistuimelle viipymättä ja viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamis- päivästä ennen kello kahtatoista. Vangitsemisvaatimuksen käsiteltäväksi ottamisesta säädetään luvun 5 §:ssä, jonka mukaan vangitsemisvaatimus on otettava tuomiois- tuimessa käsiteltäväksi viipymättä. Pidätettyä koskeva vaatimus on otettava käsitel- täväksi viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinniottamisesta.

Vangitsemisasian uudelleen käsittelystä säädetään 3 luvun 15 §:ssä. Sen 1 momen- tin mukaan jos rikoksesta epäilty on vangittu, sen tuomioistuimen, joka käsittelee syytteen, on vangitun pyynnöstä otettava vangitsemisasiasia tuomion antamiseen asti uudelleen käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluttua pyyn- nön esittämisestä. Ennen syytteen nostamista asia saadaan käsitellä uudelleen myös siinä käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiiriin säilyttämispaikkakunta kuuluu. Vangitsemisasiasia ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden viikon kuluttua asian edellisestä käsittelystä. Pykälän 2 momentin mu- kaan tuomioistuimen tulee ottaa asia uudelleen käsiteltäväksi 1 momentissa säädet- tyä aikaisemminkin, jos siihen on aihetta edellisen käsittelyn jälkeen ilmi tulleen sei- kan johdosta. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on välittömästi ilmoitettava tuomioistuimelle ja vangitulle sellaisesta olennaisesta olosuhteissa tapahtuneesta muutoksesta, joka antaa aiheen uudelleen käsittelyyn.

Vangitun vapaaksi päästämistä säädetään 3 luvun 17 §:ssä. Sen mukaan tuomioistuimen on määrättävä vangittu päästettäväksi heti vapaaksi, jos edellytyksiä vangittuna pitämiseen ei enää ole 15 §:ssä tarkoitetun vangitsemisasian uudelleen käsittelyn taikka tuomion tai pääkäsittelyssä esiin tulleiden seikkojen perusteella. Tuomioistuimen on asianomaisen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen istunnossa vangitsemisasian tai pääasian käsittelyn yhteydessä tekemästä esityksestä määrättävä vangittu päästettäväksi heti vapaaksi, jos edellytyksiä vangittuna pitämiseen ei enää ole. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on määrättävä vangittu päästettäväksi heti vapaaksi, jos edellytyksiä vangittuna pitämiseen ei enää ole. Ennen päätöksen tekemistä siitä on ilmoitettava syyttäjälle, joka voi ottaa päätettäväkseen kysymyksen vapaaksi päästämistä.

2.1.2 Yhteydenpitorajoitukset

Tuomioistuin voi määrätä vangitulle yhteydenpitorajoituksia. Pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n mukaan esitutinnan ollessa kesken voidaan rajoittaa kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpitoa muuhun henkilöön, jos on syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitoa asiamiehen kanssa ei saa rajoittaa. Yhteydenpitoa lähiomaisen tai muun läheisen kanssa ja yhteydenpitoa tutkintavangin kotimaata edustavaan diplomaattiseen edustustoon tai konsuliedustustoon voidaan rajoittaa ainoastaan rikoksen selvittämiseen liittyvistä erityisen painavista syistä. Yhteydenpitoa lähiomaiseen saadaan rajoittaa vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen toteuttamiseksi.

Yhteydenpitorajoitukset voivat sisältää rajoituksia kirjeenvaihtoon, puhelimen käyttöön, tapaamisiin tai muihin yhteyksiin säilyttämistilan tai vankilan ulkopuolelle taikka yhdessäoloon tietyn kiinni otetun, pidätetyn tai tutkintavangin kanssa. Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pitempään kuin on välttämätöntä. Tuomioistuin päättää tutkintavangin yhteydenpitorajoituksen asettamisesta. Yhteydenpidon rajoittamisesta voi ennen tuomioistuimen ratkaisua väliaikaisesti päättää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä vankilan johtaja tai, jos tutkintavanki on sijoitettu poliisin säilytystilaan, pidättämiseen oikeutettu virkamies. Yhteydenpidon rajoittamisesta päättävän tai sen esittämiseen oikeutetun virkamiehen on päätettävä yhteydenpitorajoituksen poistamisesta, jos rajoituksen edellytyksiä ei enää ole. Yhteydenpidon rajoittamista koskeva asia voidaan saattaa erillisenä asiana tuomioistuimen käsiteltäväksi ilman, että vangitsemista koskeva kysymys olisi samanaikaisesti päätettävänä.

2.1.3 Matkustuskielto

Pakkokeinolain 5 luvussa säädetään matkustuskiellosta. Luvun 1 §:n mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan määrätä pidättämisen tai vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän:

1. lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;
2. vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätke-mällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asian-tuntijaan tai rikoskumppaniinsa; tai
3. jatkaa rikollista toimintaa.

Pakkokeinolain 5 luvun 2 §:n mukaan matkustuskieltopäätöksessä voidaan kieltoon määrätty velvoittaa:

1. pysymään päätöksessä mainitulla paikkakunnalla tai alueella;
2. pysymään poissa tietyltä päätöksessä mainitulta alueelta tai olemaan liikkumatta siellä;
3. olemaan tiettyinä aikoina tavattavissa asunnossaan tai työpaikallaan;
4. ilmoittautumaan tiettyinä aikoina poliisille;
5. oleskelemaan laitoksessa tai sairaalassa, jossa hän ennestään on tai johon hä-net otetaan;
6. olemaan ottamatta yhteyttä 1 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun henki-löön; tai
7. luovuttamaan passinsa poliisille.

Matkustuskieltopäätöksessä voidaan kuitenkin antaa lupa poistua siinä määrättyä paikkakunnalta tai alueelta työssäkäyntiä varten tai muusta siihen rinnastettavasta syystä.

Pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n mukaan esitutkinnan aikana matkustuskiellosta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Ennen päätöksen tekemistä siitä on ilmoitettava syyttäjälle, joka voi ottaa kysymyksen päätettäväkseen. Kun asia esitutkinnan päätyt-tyä on siirretty syyttäjälle, matkustuskiellosta päättää syyttäjä. Syytteen nostamisen jälkeen matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää tuomioistuin. Tuomioistuin saa tällöin määrätä syytetyn matkustuskieltoon vain syyttäjän vaatimuksesta. Vangitsemisvaatimusta sekä vangittuna pitämistä koskevaa asiaa käsitellessään tuomioistui-men on harkittava, ovatko 1 §:ssä säädetyt edellytykset olemassa ja tulisiko vangit-tavaksi vaadittu tai vangittu määrätä vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon. Tällöin tuomioistuin päättää matkustuskiellosta myös ennen syytteen nostamista. Vangitse-mispäätöksestä tehdyn kantelun johdosta määrätystä matkustuskiellosta päättää kuitenkin vangitsemispäätöksen tehnyt tuomioistuin.

Pakkokeinolain 5 luvun 6 §:n mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies saa perus-tellusta syystä myöntää matkustuskieltoon määrätylle luvan yksittäistapauksessa vähäiseen poikkeamiseen matkustuskieltopäätöksessä määrätystä velvoitteesta. Matkustuskieltoon määrätty voi saattaa poikkeusluvan myöntämistä koskevan asian tuomioistuimen käsiteltäväksi, jos pidättämiseen oikeutettu virkamies kieltäytyy myöntämästä lupaa.

Pakkokeinolain 5 luvun 7 §:n mukaan matkustuskieltopäätöstä saadaan muuttuneiden olosuhteiden vuoksi tai tärkeästä syystä muuttaa.

Pakkokeinolain 5 luvun 8 §:n mukaan matkustuskielto on kumottava kokonaan tai osittain heti, kun edellytyksiä sen voimassa pitämiseen sellaisenaan ei enää ole. Matkustuskielto on kumottava, jollei syytettä nosteta 60 päivän kuluessa kiellon mää-räämisestä. Tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen viimeistään viik-koa ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää määräaika.

Tuomioistuimen on otettava asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa. Matkustuskieltoon määrätyllä on jo ennen syytteen nostamista oikeus saattaa kysymys pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräämän matkustuskiellon voimassa pitämisestä tuomioistuimen tutkittavaksi. Vaatimus on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Tuomioistuimen on kumottava kielto kokonaan tai osittain, jos se varattuaan asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle tilaisuuden tulla kuulluksi katsoo, ettei matkustuskiellon pitämiseen sellaisenaan voimassa ole edellytyksiä. Tuomioistuimen määräämän matkustuskiellon uudelleen käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin 3 luvun 15 §:n 1 momenttia.

Pakkokeinolain 5 luvun 9 §:n 3 momentin mukaan ratkaistessaan syyteasian tuomioistuin saa määrätä vastaajan matkustuskieltoon tai hänelle määrätyn matkustuskiellon pidettäväksi edelleen voimassa vain, jos hänet tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Vapaana oleva vastaaja saadaan määrätä matkustuskieltoon vain syyttäjän tai vastaajalle rangaistusta vaatineen asianomistajan vaatimuksesta. Tuomioistuin saa omasta aloitteestaan määrätä vangitun tai vangittavaksi vaaditun vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon. Matkustuskielto on tällöin voimassa, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai ylempi tuomioistuin toisin määrää.

2.1.4 Vakuuden käyttöä koskeva lainsäädäntö

Suomen lainsäädännössä tunnetaan vakuusjärjestely kahdessa tapauksessa. Ensimmäinen Rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 2 luvun 5 §:ssä säädetään oikeudenkäyntivakuudesta. Kysymys on Tullin määräämästä vakuudesta, jota vastaan tullirikoksesta pidätetty tai vangittu henkilö voidaan pidättämisen tai vangitsemisen sijasta päästää vapaaksi. Tämän säännöksen mukaan jos pidätetyllä tai vangitulla ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa, hänen vapaaksi päästämisenä ehdoksi voidaan asettaa vakuus, jonka harkitaan takaavan sen, että hän saapuu oikeudenkäyntiin ja suorittaa mahdollisesti tuomittavat seuraamukset.

Jos vapaaksi päästetty ei saavu vastaamaan tuomioistuimeen tai suorittamaan vankeusrangaistustaan sinä aikana, jona rangaistus saadaan tuomita tai tuomittu vankeusrangaistus panna täytäntöön, tuomioistuin saa tuomita vakuuden kokonaan tai osaksi valtiolle menetetyksi. Tuomittu sakko tai sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) nojalla perittävä valtion saaminen saadaan periä vakuudesta. Valtionvarainministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä oikeudenkäyntivakuudesta ja sen asettamisesta.

Säännös vastaa aikaisempaa tullilain 44 §:n säännöstä. Säännöstä on perusteltu sillä, että tullirikoksiin syyllistyvät usein henkilöt, joilla ei ole kotipaikkaa Suomessa. He eivät esitutinnan jälkeen vapaaksi päästyään yleensä jää Suomeen. Heillä ei myöskään yleensä ole ulosmittauskelpoista omaisuutta Suomessa eikä heidän palaamisestaan Suomeen ole varmuutta. Myös tilanteet, joissa epäillyn henkilöllisyyttä esimerkiksi lukuisista epäillyiltä löydettävistä henkilöllisyystodistuksista johtuen ei voida varmuudella selvittää, ovat osoittautuneet käytännössä ongelmallisiksi. Jotta tullirikoksesta epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet eivät muodostu pidätetyn tai vangitun vapaaksi päästämisen ehdottomaksi esteeksi, voidaan vapaaksi päästämisen

ehdoksi vaatia vakuus silloin, kun sen harkitaan riittävästi takaavan hänen palaamisensa oikeudenkäyntiin ja turvaavan mahdollisesti tuomittavien seuraamusten suorittamisen.

Pykälässä tarkoitettu oikeudenkäyntivakuus eroaa pakkokeinolain 6 luvussa säädetystä vakuustakavarikosta muun muassa siinä, että oikeudenkäyntivakuuden voi tuomioistuimen sijasta asettaa myös esitutkintaviranomainen ja oikeudenkäyntivakuuden soveltamisen kynnyks on korkeampi. Lisäksi oikeudenkäyntivakuus voidaan asettaa myös oikeudenkäyntiin saapumisen tai vankeusrangaistuksen suorittamisen varmistamiseksi. Pykälässä tarkoitettu oikeudenkäyntivakuus on erityinen, tullirikollisuuden erityispiirteisiin sovitettu turvaamistoimenpide.

Toinen vakuutta koskeva säännös on ulkomaalaislaissa. Ulkomaalaislain (301/2004) 120 §:n mukaan ulkomaalainen voidaan velvoittaa asettamaan viranomaisen määräämä vakuus valtiolle oleskelu- ja paluukustannuksistaan. Vakuus on vapautettava tai palautettava, kun vakuus ei enää ole tarpeen ulkomaalaisen maahantulon tai maassa oleskelun edellytysten selvittämiseksi taikka maasta poistamista koskevan päätöksen valmistelemiseksi tai täytäntöönpanon turvaamiseksi. Muussa tapauksessa vakuus käytetään ulkomaalaisen oleskelu- tai paluukustannusten kattamiseen. Se osuus vakuudesta, jota ei käytetä näihin kustannuksiin, on välittömästi palautettava.

2.1.5 Tutkintavankeuden toimeenpanoa koskeva lainsäädäntö

Tutkintavankeuslaissa säädetään tutkintavangin oikeuksista, asemasta ja kohtelusta vankilassa. Lakia täydentää tutkintavankeudesta annettu valtioneuvoton asetus (549/2015). Lain 1 luvun 3 §:n mukaan tutkintavankeuden tarkoitus on turvata rikoksen esitutkinta, tuomioistuinkäsittely ja rangaistusten täytäntöönpano sekä estää rikollisen toiminnan jatkaminen. Säännös kytkeytyy pakkokeinolaissa säädettyihin vangitsemisen edellytyksiin, joita ovat paon vaara, todisteiden hävittämisen vaara ja rikollisen toiminnan jatkamisen vaara. Tutkintavankeus pyritään panemaan toimeen siten, että rikosprosessin asianmukainen läpivieminen ei vaarannu.

Tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n mukaan rikoksen johdosta vangittu henkilö on viipymättä vietävä syyteasiaa käsittelevää tuomioistuinta lähimpänä sijaitsevaan tutkintavankilana toimivaan vankilaan tai erityisestä syystä muuhunkin tutkintavankilana toimivaan vankilaan. Tutkintavankeus alkaa tuomioistuimen vangitsemispäätöksestä. Lähtökohtaisesti tutkintavanki tulee sijoittaa lähimpään tutkintavankilana toimivaan vankilaan, mutta vangittu voidaan myös sijoittaa poliisin ylläpitämään säilytystilaan, jos se on välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi tai turvallisuussyistä taikka jos rikoksen selvittäminen sitä erityisestä syystä vaatii. Tutkintavankia ei saa pitää poliisin säilytystilassa neljää viikkoa pidempää aikaa, ellei siihen ole erittäin painavia syitä. Erityisen painavalla syyllä tarkoitetaan tutkintavankeuslain esitöiden mukaan esimerkiksi tilannetta, jossa tutkintavanki on vangittu epäiltynä laajasta tai vaikeasti selvittävästä rikosjutusta, jossa on paljon osallisia. Kysymyksessä voisi olla myös vakava rikos. Erittäin painavana syynä voidaan pitää myös tutkintavangin omaa pyyntöä tilanteessa, jossa tutkintavangilla on aihetta pelätä oman turvallisuutensa olevan vaarassa.

Jos tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään säilytystilaan, sijoittamista koskeva asia ja sen perusteet on otettava tuomioistuimen käsiteltäväksi yhdessä vangitsemisasian kanssa pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä tarkoitetun vangitsemisasian uudelleen käsittelyn yhteydessä. Tutkintavanki voi saattaa poliisin säilytystilassa säilyttämisen tuomioistuimen uudelleen käsiteltäväksi myös erikseen, jolloin noudatetaan soveltuvin osin mainitun pykälän 1, 3 ja 4 momentissa säädettyä menettelyä. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän on saatettava asia tuomioistuimen käsiteltäväksi, jos tutkintavanki on säilytystilassa yli neljä viikkoa.

Tutkintavankeuslain 2 luvun 6 §:n mukaan tarkemmat säännökset tutkintavankiloina toimivista vankiloista annetaan oikeusministeriön asetuksella. Oikeusministeriö on antanut joulukuussa 2011 asetuksen tutkintavankiloina toimivista vankiloista (1336/2011).

Tutkintavankeus voi päättyä, jos tuomioistuin päättää, ettei vangitsemisen edellytyksiä enää ole. Tämä voi tapahtua tuomioistuimen oma-aloitteisen päätöksen perusteella, pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä tai tämän omatoimisesti tekemän päätöksen nojalla. Tutkintavankeuslain 1 luvun 2 §:ssä säädetään tutkintavankeuden päättymisestä silloin, jos tutkintavankia ei ole päästetty vapaaksi, vaan hänestä tulee vankeusvanki. Pykälän mukaan tutkintavankeus päättyy sinä päivänä, jona käräjäoikeuden tuomio saa lainvoiman taikka jona hovioikeuden tuomio annetaan tai julistetaan ja vankila on antanut siitä tiedon vangille.

Tutkintavankia koskevat säännökset ovat pääosin samanlaiset kuin vankeusvankia koskevat, mutta säännöksissä on myös eroja. Tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tutkintavankia ei voida sijoittaa avolaitokseen. Tutkintavankeuslain 3 luvun 1 §:n mukaan tutkintavangit tulee sijoittaa eri vankilaan tai eri osastolle vankeusvankien kanssa. Tästä voidaan kuitenkin poiketa, jos tutkintavanki sitä pyytää toimintoihin osallistumiseksi taikka poikkeaminen on välttämätöntä vankeja tai henkilökuntaa uhkaavan vaaran vuoksi tai muuten tilapäisesti tarpeen vankilan järjestyksen turvaamiseksi. ei ole velvollisuutta osallistua toimintaan kuten vankeusvangilla. Tutkintavangille on kuitenkin varattava mahdollisuus osallistua toimintaan heidän sitä halutessaan.

Tutkintavankeuslain 4 luvun 1 §:n mukaan lupaa vankilan ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan kuten siviilityöhön ja opintolupaan ei voida myöntää tutkintavangille. Tutkintavangille voidaan myöntää poistumislupia vain poikkeuksellisesta ja silloinkin tarpeellisen valvonnan alaisena.

Tutkintavangin yhteydenpito vankilan ulkopuolelle poikkeaa vankeusvangista siinä, että tutkintavangille voidaan asettaa edellä selostettuja yhteydenpitorajoituksia. Tutkintavangille, jolle on asetettu yhteydenpitorajoituksia, ei voida myöskään myöntää lupaa internetin tai sähköpostin käyttöön.

Poliisin tiloissa säilytettävien vapautensa menettäneiden kohteluun sovelletaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) säännöksiä, sen nojalla annettua valtioneuvoston asetusta poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta (645/2008) ja sisäasiainministeriön asetusta poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta (646/2008). Vapautensa menettäneellä tarkoitetaan laissa tutkintavankia, pidätettyä ja kiinni otettua. Poliisin säilytystilan hyväksyy Poliisihallitus. Laki vastaa keskeisiltä osiltaan tutkintavankeuslakia. Laissa ovat säännökset muun muassa omaisuuden hallussapidosta, terveydenhuollosta, vaatetuksesta, ruokahuollosta, maksuvälineiden käytöstä tarkastamisesta ja turvaamistoimenpiteistä. Lain 13 luvun

3 §:ssä säädetään siitä, milloin tutkintavankeuslain säännöksiä sovelletaan tutkintavangin kohteluun silloin, kun hänet sijoitetaan poliisiin säilytystilaan. Tutkintavankeuslain säännöksiä muun muassa silloin, kuin kyse on kirjeenvaihdosta ja puheluisista sekä tapaamisista ja yhteydenpidosta vankilan ulkopuolelle. Laissa ei kuitenkaan ole säännöksiä tutkintavangeille järjestettävistä toiminnoista eikä vapaa-ajasta. Käytännössä tutkintavankien toimintamahdollisuudet poikkeavat toisistaan vankiloissa ja poliisin säilytystiloissa.

2.1.6 Tutkintavankien säilyttäminen poliisin tiloissa

Tutkintavankeja säilytetään jokaisen 11 poliisilaitoksen pääpoliisiasemalla. Lisäksi joidenkin laitosten alueella tutkintavankeja säilytetään myös muilla poliisiasemilla. Yhdellä poliisilaitoksella on siis useampi tutkintavankien säilyttämiseen tarkoitettu tila.

Taulukko 2. Tutkintavankeja säilyttävät poliisivankilat 2014

Poliisilaitos	Poliisivankila	Paikkojen määrä rikoslakiperusteisesti vapautensa menettäneille
Helsingin poliisilaitos	Pasilan poliisivankila	94
Kaakkois-Suomen poliisilaitos	Kouvolan pääpoliisiasema	19
	Kotkan poliisiasema	17
	Lappeenrannan poliisiasema (ei käytössä)	17
	Imatran poliisiasema	12
Itä-Uudenmaan poliisilaitos	Vantaan pääpoliisiasema	29
	Porvoon poliisiasema	18
	Järvenpään poliisiasema	11
	Hyvinkään poliisiasema	12
Hämeen poliisilaitos	Lahden pääpoliisiasema	28
	Hämeenlinnan poliisiasema	27
	Forssan poliisiasema	2

Poliisilaitos	Poliisivankila	Paikkojen määrä rikoslakiperusteisesti vapautensa menettäneille
Länsi-Uudenmaan poliisilaitos	Espoon pääpoliisiasema	29
	Lohjan poliisiasema	7
	Raaseporin poliisiasema	8
Pohjanmaan poliisilaitos	Vaasan pääpoliisiasema	20
	Seinäjoen poliisiasema	24
	Kokkolan poliisiasema	10
	Pietarsaaren poliisiasema	6
Sisä-Suomen poliisilaitos	Tampereen pääpoliisiasema	32
	Jyväskylän poliisiasema	22
	Jämsän poliisiasema	8
	Äänekosken poliisiasema	8
	Mänttä-Vilppulan poliisiasema	7
Lounais-Suomen poliisilaitos	Turun pääpoliisiasema	39
	Porin poliisiasema	21
	Rauman poliisiasema	8
	Loimaan poliisiasema	6
	Salon poliisiasema	6
	Uudenkaupungin poliisiasema	4
Itä-Suomen poliisilaitos	Kuopion pääpoliisiasema	15
	Mikkelin poliisiasema	8
	Joensuun poliisiasema	14
	Iisalmen poliisiasema	14

Poliisilaitos	Poliisivankila	Paikkojen määrä rikoslakiperusteisesti vapautensa menettäneille
	Varkauden poliisiasema	12
	Nurmeksen poliisiasema	5
	Kiteen poliisiasema	4
	Lieksan poliisiasema	2
Oulun poliisilaitos	Oulun pääpoliisiasema	25
	Ylivieskan poliisiasema	13
	Kajaanin poliisiasema	11
	Raahen poliisiasema	10
	Kuusamon poliisiasema	7
	Pudasjärven poliisiasema	3
	Suomussalmen poliisiasema	5
	Haapajärven poliisiasema	3
	Sotkamon poliisiasema	2
Lapin poliisilaitos	Rovaniemen pääpoliisiasema	17
	Kemin poliisiasema	14
	Kemijärven poliisiasema	6
	Sodankylän poliisiasema	5
	Ivalon poliisiasema	3
	Kittilän poliisiasema	3

Suurin osa tutkintavankeja säilyttävistä poliisivankiloista on kunnoltaan tyydyttävä. Säilytystiloja kunnostetaan sitä mukaan kun se taloudellisesti on mahdollista. Ensimmäisessä pyrkimyksenä on kunnostaa pääpoliisiasemien yhteydessä toimivat poliisivankilat. Samalla selvitetään voidaanko joistakin säilytystiloista luopua. Kriteereinä arvioinnissa on säilytystilojen käyttöaste, sijainti, investointitarpeet ja vuokrasopimustilanne.

Noin 45 prosenttia tutkintavangeista oli vuonna 2014 poliisin tiloissa enintään seitsemän päivää ja noin 67 prosenttia alle 14 päivää.

Taulukko 3. Vangitsemisen kesto poliisin tiloissa vuonna 2014.

Vangitsemisen kesto (vrk)	2014 (N)	2014 (%)
0–7	959	44,8
8–13	483	22,6
14–20	348	16,3
21–29	286	13,4
30–59	57	2,7
60–89	2	0,1
90–	5	0,2
Yhteensä	2 140	100,0

Poliisin tiloissa oli vuonna 2014 päivittäin keskimäärin 80 tutkintavankia. Tilanne on pysynyt vuodesta 2010 lähtien tasaisena. Poliisin tiloissa säilytettävien tutkintavankien määrä oli korkeimmillaan vuosituhannen alkuvuosina, mutta on sittemmin laskeutunut. Poliisivankiloihin tutkintavankeja tulee vuosittain runsaat 2 000. Heidän keskimääräinen säilytysaikansa on vajaa kaksi viikkoa. Pitkistä säilytysajoista johtuen heidän osuutensa poliisivankiloiden päivittäisestä majoitusvahvuudesta on suuri.

2.1.7 Tutkintavangit vankilassa

Oikeusministeriön asetuksessa tutkintavankiloina toimivista vankiloista (1336/2011) säädetään niistä vankiloista, jotka toimivat tutkintavankien sijoitusvankiloina. Asetuksen 1 §:n mukaan miehille tarkoitettuina tutkintavankiloina toimivat Helsingin, Hämeenlinnan, Jokelan, Kuopion, Kylmäkosken, Mikkelin, Oulun, Pelson, Pyhäselän, Riihimäen, Sukevan, Turun, Vaasan ja Vantaan vankila. Helsingin, Pelson ja Sukevan vankilaan voidaan sijoittaa vain sellaisia tutkintavankeja, jotka odottavat muutoksenhakutuomioistuimen päätöstä ja suostuvat sijoitukseen. Asetuksen 2 §:n mukaan naisille tarkoitettuina tutkintavankiloina toimivat Hämeenlinnan, Kuopion, Oulun, Pyhäselän, Turun, Vaasan ja Vantaan vankila.

Lokakuussa 2015 Vantaan, Jokelan, Hämeenlinnan, Kylmäkosken ja Turun vankiloissa oli yliasutusta, joka vaikeuttaa vankisijoittelua. Vaasan, Kuopion, Mikkelin ja Oulun vankilat on peruskorjattu. Sellejä, joissa ei ole WC-tiloja, on edelleen Hämeenlinnan vankilassa, yhteensä 107. Rikosseuraamuslaitoksen toimitilanvisiossa ehdotetaan, että Hämeenlinnan vankisairaalan yhteyteen rakennetaan uusi 100-paikkainen, nykyaikainen naisvankila.

Taulukko 4. Tutkintavankiloina toimivien vankiloiden vankien keskimäärät vankilajeittain vuonna 2014 rikosseuraamusalueittain

Vankila	Vankeusvangit	Sakkovangit	Tutkintavangit	yhteensä
Etelä-Suomen alue				
Helsingin vankila	271	11	1	283
Jokelan vankila	18	1	81	99
Riihimäen vankila	188	0	13	201
Vantaan vankila	21	2	195	218
Itä-Pohjois-Suomen alue				
Kuopion vankila	40	2	51	93
Mikkelin vankila	26	2	42	70
Oulun vankila	24	3	56	82
Pelson vankila	110	3	1	114
Pyhäselän vankila	65	1	20	86
Sukevan vankila	164	2	2	168
Länsi-Suomen alue				
Hämeenlinnan vankila	132	5	34	171
Kylmäkosken vankila	74	3	31	107
Turun vankila	204	7	71	282
Vaasan vankila	38	1	22	62

Tilastossa ilmenevän yhteenlasketun vankiluvun ollessa suurempi kuin eri vankilajit yhteenlaskettuna kysymys on vankilan yliasutustilanteesta eli vankeja on enemmän kuin heille varattuja paikkoja.

Vuonna 2014 vankiloissa oli keskimäärin 619 tutkintavankia päivittäin. Tutkintavangiksi tulleiden määrä on laskenut selvästi 1980-luvulta, mutta ollut taas nousussa viimeisen viiden vuoden aikana.

Vantaalla, Turussa, Hämeenlinnassa, Helsingissä, Mikkelissä, Vaasassa, Kuopiossa ja Oulussa sijaitsee sekä vankila että poliisivankila.

Taulukko 5. Tutkintavankilat, niiden vahvistetut vankipaikat ja tutkintavankien määrä, miehet, tilanne 16.10.2015

Vankila	Vahvistettuja vankipaikkoja	Tutkintavankeja 16.10.2015	Vankeja yhteensä 16.10.2015
Vantaa	185	175	200
Jokela	84	70	86
Kylmäkoski	68	39	83
Hämeenlinna	48	2	62
Mikkeli	116	39	64
Kuopio	85	40	84
Vaasa	56	27	54
Turku	229	63	238
Pyhäselkä	70	15	66
Oulu	67	42	52
Yhteensä	1008	512	798

Taulukko 6. Tutkintavankilat, niiden vahvistetut vankipaikat ja tutkintavankien määrä, naiset, tilanne 16.10.2015

Vankila	Vahvistettuja vankipaikkoja	Tutkintavankeja 16.10.2015	Vankeja yhteensä 16.10.2015
Hämeenlinna	94	21	63
Kuopio	8	6	10
Vaasa	3	1	1
Turku	26	8	26
Pyhäselkä	17	8	15
Oulu	13	11	10
Yhteensä	161	55	125

2.1.8 Tutkintavankien taustatietoja

Kuten edellä on todettu, keskimääräinen tutkintavankina vietetty aika vankiloissa oli 3,8 kuukautta vuonna 2014. Tutkintavankeuden kesto on pidentynyt vuosituhannen vaihteesta. Tutkintavankeja tuli vapaudesta vankilaan saapui yhteensä 1 980 tutkintavankia, joista 148 oli naisia. Vapaudesta tulleista tutkintavangeista 32 oli alle 18-vuotiaita ja 18–20-vuotiaita yhteensä 164. Tutkintavankien osuus kaikista vangeista oli tammikuussa 2015 noin 21 prosenttia. Tutkintavangit ovat yliedustettuja ulkomaalaisten vankien keskuudessa. Ulkomaalaisia tutkintavankeja oli vankiloissa toukuussa 2015 yhteensä 202, mikä on noin 44 prosenttia kaikista ulkomaalaisista vangeista (464)

Taulukko 7. Tutkintavankien pääsyyte (prosentit) rikosseuraamusalueittain vuonna 2014

Rikosseuraamusalue	Omaisuusrikos	Henkiriikos	Muu väkivalta- tai seksuaalirikos	Huumerikos	Muu rikos	Yhteensä
ESRA	20,8	14,4	12,4	47,6	4,8	100
IPRA	26,9	30,8	13,7	24,2	4,4	100
LSRA	28,4	31,8	15,5	20,3	4,1	100
Yhteensä	24,7	24,0	13,6	33,3	4,5	100
Yhteensä (N)	143,0	139,0	79,0	193,0	26,0	580

Taulukko 8. Kiinniotettujen, pidätettyjen ja vangittujen ikäjakauma 2014

Ikä	Pakkokeinot		
	Kiinniotto	Pidättäminen	Vangitseminen
Yhteensä	24 984	9 150	2174
-14	16	0	0
15-17	772	274	38
18-20	2590	989	181
21-24	3716	1454	317
25-29	4153	1703	402
30-34	3817	1549	381
35-39	2920	1111	301
40-44	2088	763	194
45-49	1762	587	170
50-59	2127	534	153
60-	984	180	37
Tuntematon	39	6	0

Taulukko 9. Tutkintavankien ikäjakauma (määrät) rikosseuraamusalueittain 2014

Rikosseuraamus- alue	15-17	18-20	21-24	25-29	30-39	40-49	50-	Yht
ESRA	3	14	20	44	86	60	23	250
IPRA	1	7	17	27	65	40	25	182
LSRA	1	13	13	24	47	29	21	148
Yhteensä	5	34	50	95	198	129	69	580

Taulukko 10. Tutkintavankien asuinmaakunta 2015 (prosentteina)

	ESRA	IPRA	LSRA	YHTEENSÄ
Uusimaa	54,8	3,3	16,9	29,0
Varsinais-Suomi	0,4	0,5	16,9	4,7
Satakunta	0,0	1,1	8,1	2,4
Kanta-Häme	1,6	0,0	4,1	1,7
Pirkanmaa	0,8	0,0	20,3	5,5
Päijät-Häme	0,4	5,5	1,4	2,2
Kymenlaakso	0,4	8,2	0,7	2,9
Etelä-Karjala	0,0	3,8	0,0	1,2
Etelä-Savo	0,0	5,5	0,0	1,7
Pohjois-Savo	0,4	8,2	0,0	2,8
Pohjois-Karjala	0,4	4,9	1,4	2,1
Keski-Suomi	0,0	12,1	0,0	3,8
Etelä-Pohjanmaa	0,0	0,5	6,8	1,9
Pohjanmaa	0,0	0,0	9,5	2,4
Keski-Pohjanmaa	0,0	1,1	0,7	0,5
Pohjois-Pohjanmaa	0,8	23,1	0,0	7,6
Kainuu	0,0	1,6	0,0	0,5
Lappi	0,4	6,6	0,0	2,2
Ahvenanmaa	0,0	0,0	0,0	0,0
Ulkomaat	38,4	12,1	13,5	23,8
Ei tietoa	1,2	1,6	0,0	1,0
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0

Taulukosta 10 selviää, että lähes kolmannes tutkintavangeista on kotoisin Uudelta- maalta ja heistä yli puolet on sijoitettu Etelä-Suomen rikosseuraamusalueelle. Taulu- kosta selviää myös, että ulkomaalaiset tutkintavangit muodostavat toiseksi suurim- man vankiryhmän Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella. Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen tutkintavangeista suurimmalla osalla eli noin neljänneksellä asuinmaakunta on Pohjois-Pohjanmaa. Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen tutkin- tavangeista noin viidenneksellä asuinmaakunta on Pirkanmaa, minkä lisäksi noin kuudenneksellä tutkintavangeista asuinmaakunta on Uusimaa ja noin kuudenneksel- la Varsinais-Suomi.

2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö

2.2.1 Euroopan ihmisoikeussopimus

Tutkintavankien kohtelua ohjaavan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaan ketään ei saa kiduttaa, eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaleessa on turvattu jokaisen oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Keneltäkään ei saa riistää hänen vapauttaan, paitsi artiklassa luetelluissa tapauksissa ja lain määräämässä järjestyksessä.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 3 kappaleen mukaan pidätetty tai vapaudenriiston kohteeksi joutunut on viipymättä tuotava tuomarin tai lain nojalla tuomiovaltaa käyttävän muun viranomaisen tutkittavaksi, ja hänellä on oikeus oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa tai oikeus tulla vapautetuksi oikeusjutun ollessa vireillä. Vapaaksi laskemisen ehdoksi voidaan asettaa takeet siitä, että asianomainen saapuu oikeudenkäyntiin. Vaikka artiklan sanamuoto viittaakin siihen, että takuun tai muun vakuuden asettaminen on täysin sopimusvaltion ja sen viranomaisten harkinnassa, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) ei ole aina hyväksynyt tällaista tulkintaa niissä tapauksissa, joissa vaara oikeudenkäynnin välttelemisestä on vangittuna pitämisen ainoa peruste. EIT:n oikeuskäytännöstä on kannanottoja, jotka viittaavat siihen, että 5 artiklan 3 kappaleen mukaan rikoksesta epäillyllä tulee olla oikeus päästä vapaalle jalalle, jos vapaudenriiston jatkamiselle ei ole muuta perustetta kuin paon vaara, ja edellyttäen, että henkilöltä voidaan saada takeet hänen saapumisestaan oikeudenkäyntiin. Tuomioistuimen käytäntö ei kuitenkaan ole tulkittavissa siten, että tällaisena takeena voisi kysymykseen tulla ainoastaan takuusumman maksaminen.

Jokaisella, jolta on riistetty hänen vapautensa pidättämällä tai muuten, on artiklan 4 kappaleen mukaan oikeus vaatia tuomioistuimessa, että hänen vapaudenriistonsa laillisuus tutkitaan viipymättä ja että hänet vapautetaan, jos toimenpide ei ole laillinen.

Syyttömyysolettama ilmenee 6 artiklan 2 kohdasta, jonka mukaan jokaista rikoksesta syytettyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen.

2.2.2 Kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus

Myös YK:n kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Ketään ei saa mielivaltaisesti pidättää tai vangita. Keneltäkään ei saa riistää hänen vapauttaan paitsi laissa säädetyillä perusteilla ja sen määräämässä järjestyksessä.

Sopimuksen 9 artikla 3 kohdan mukaan jokainen rikoksesta epäiltynä pidätetty tai vangittu on viipymättä saatettava tuomarin tai muun lain nojalla tuomiovaltaa käyttävän viranomaisen eteen ja hänellä on oikeus oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa tai oikeus tulla vapautetuksi. Yleisenä sääntönä ei ole pidettävä, että

oikeudenkäyntiä odottavat henkilöt pidetään tutkintavankeudessa, mutta vapaaksi laskemisen ehdoksi voidaan asettaa takeet siitä, että asianomainen saapuu paikalle oikeudenkäyntiin samoin kuin jokaisessa muussakin vaiheessa käsittelyn aikana, ja tarvittaessa tuomion täytäntöönpanemiseksi. Kohdan 4 mukaan jokaisella, jolta on riistetty hänen vapautensa pidättämällä tai vangitsemalla, on oikeus tuomioistuimessa vaatia, että hänen vapaudenriistämisenä laillisuus viipymättä tutkitaan ja että hänet vapautetaan, jollei toimenpide ole laillinen.

Sopimuksen 10 artiklan 2 a) kohdassa todetaan, että syytetyt henkilöt on poikkeuksellisia oloja lukuun ottamatta pidettävä erillään tuomituista henkilöistä ja heidän kohtelussaan on otettava huomioon heidän asemansa tuomitsematta olevina henkilöinä.

Yleissopimuksen 14 artikla 2 kohta sisältää syyttömyysolettaman, jonka mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus tulla pidetyksi syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti toteen näytetty.

YK:n ihmisoikeuskomitean vuonna 1992 julkaiseman perustelumuistion mukaan erillään pitämisen vaatiminen korostaa tutkintavankien asemaa henkilöinä, joita ei ole tuomittu ja jotka samaan aikaan nauttivat 14 artiklan 2 kappaleen mukaisesta syyttömyysolettamasta.

2.2.3 Eurooppalaiset suositukset

Euroopan neuvoston suositusluonteisten vankilasääntöjen Rec(2006)2 säännön 2 mukaan vapautensa menettäneet henkilöt säilyttävät kaikki ne oikeudet, joita ei lain nojalla poisteta vapausrangaistus- tai tutkintavankeuspäätöksen johdosta. Säännön 3 mukaan vapautensa menettäneille henkilöille asetettuja rajoituksia on oltava vain välttämätön määrä ja niiden on oltava suhteessa siihen lainmukaiseen tavoitteeseen, jonka takia ne on määrätty.

Säännön 10.2. mukaan henkilöitä, jotka oikeusviranomaisen on määrännyt tutkintavankeuteen, ja henkilöitä, jotka ovat menettäneet vapautensa tuomion seurauksena, tulisi lähtökohtaisesti pitää ainoastaan vankiloissa, toisin sanoen laitoksissa, jotka on varattu näihin kahteen ryhmään kuuluville vangeille.

Vankilasääntöjen osa VII koskee nimenomaan tutkintavankeja. Säännön 95 perusteissa todetaan, että tutkintavankeja pitäisi kohdella hyvin, koska heidän oikeuksiaan ei ole rajoitettu rangaistuksella.

Säännön 95.1 mukaan tutkintavankien päiväjärjestykseen ei saa vaikuttaa se mahdollisuus, että heidät saatetaan tuomita rikoksesta tulevaisuudessa. Vankilaviranomaisten on säännön 95.3 mukaan noudatettava tutkintavankien kohtelussa kaikkia vankeja koskevia sääntöjä ja sallittava tutkintavankien osallistua erilaisiin toimintoihin, joihin vankilasääntö sääntö antavat mahdollisuuden. Työntekoa koskee sääntö 100.1, jonka mukaan tutkintavangeille on tarjottava mahdollisuutta tehdä työtä, mutta heitä ei tule siihen velvoittaa.

Euroopan neuvosto on antanut myös suosituksen Rec(2006)13 tutkintavankeuden käytöstä. Suosituksen säännön 2. [1] mukaan tutkintavankeuden vaihtoehdoilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi velvollisuutta saapua tarvittaessa tuomioistuimeen asian käsittelyyn, velvollisuutta olla häiritsemättä rikosprosessia, ammatin harjoittamisen

kieltoa, ilmoittautumisvelvollisuutta viranomaiselle, velvollisuutta alistua viranomaisen valvontatoimenpiteisiin kuten sähköiseen valvontaan, matkustuskielto, oleskeluvelvollisuus tietyssä paikassa ja olla poistumatta sieltä ilman lupaa sekä matkustusasiakirjojen luovuttaminen. Lisäksi voidaan edellyttää rahallisen tai muunlaisen vakuuden antamista rikosprosessin turvaamiseksi.

Suosituksen säännön 3. [1] mukaan tutkintavankeuden käytön tulee olla poikkeus eikä sääntö. Tämän perusteena on syyttömyysolettama ja oikeus vapauteen. Säännön 3. [2] mukaan lainsäädännössä ei saisi olla pakottavaa säännöstä, jonka mukaan rikoksesta epäillyt henkilöt vangitaan tutkintavankeuteen. Säännön 3. [3] mukaan tutkintavankeutta tulee yksittäistapauksissa käyttää viimesijaisena keinona, eikä sitä saa koskaan käyttää rangaistuksena.

Säännön 6 mukaan tutkintavankeuden käytön tulisi olla mahdollista vain henkilöille, joita epäillään teosta, josta voi seurata vankeusrangaistus.

Säännön 7 mukaan henkilöä tulisi pitää tutkintavankeudessa ainoastaan kaikkien seuraavien edellytysten täytyessä:

- a. on olemassa perusteltu epäily siitä, että hän on tehnyt rikoksen;
- b. on vahva epäily siitä, että vapautuessaan epäilty (i) pakenee, (ii) syyllistyy vakavaan rikokseen, (iii) haittaa oikeuden toteutumista tai (iv) on vakava uhka yleiselle järjestykselle;
- c. vaihtoehtoisten keinojen käyttäminen b–kohdan uhkia vastaan ei ole mahdollista ja
- d. vangitseminen on osa rikosprosessia.

Säännön 9. [1] mukaan minkä tahansa uhan olemassaolon arvioinnin on perustuttava yksittäisiin olosuhteisiin, mutta erityisesti on arvioitava:

- a. väitetyn teon luonnetta ja vakavuutta
- b. todennäköistä rangaistusta, jos epäilty tuomitaan
- c. kyseisen henkilön ikää, terveydentilaa, luonnetta, taustoja sekä henkilökohtaisia ja sosiaalisia olosuhteita, erityisesti hänen siteitään yhteisönsä sekä
- d. kyseisen henkilön käyttäytyminen, erityisesti se, kuinka hän on mahdollisten aiempien rikosprosessien aikana noudattanut mahdollisesti asetettuja velvoitteita.

Säännön 9. [2] mukaan seikka, että kyseinen henkilö ei ole sen valtion kansalainen tai hänellä ei ole muita yhteyksiä oletettuun tekovaltioon, ei yksistään osoita, että on olemassa paon vaara.

Säännön 10 mukaan tutkintavankeutta tulisi välttää, jos epäilty on vastuussa alaikäisten hoidosta. Säännön 11 mukaan kun tutkintavankeuden jatkamisen tarvetta arvioidaan, todisteen, joka perusteella tutkintavankeus on nähty hyväksyttävänä tai sen vaihtoehto on poissuljettu, merkitys voidaan arvioida ajan kuluessa vähäisemmäksi.

Säännön 12 mukaan tutkintavankeuden vaihtoehdon ehtojen rikkominen voi aiheuttaa seuraamuksia, mutta se ei automaattisesti oikeuta tutkintavankeuteen palauttamiseen. Vaihtoehdon korvaaminen tutkintavankeudella edellyttää erityisiä perusteita.

Vankiloiden yliasutusta ja vankimäärän kasvua koskevassa Euroopan neuvoston suosituksessa Rec (99)22 todetaan, että tutkintavankeudelle tulisi pyrkiä löytämään vaihtoehtoja. Tällaisina voi tulla kyseeseen epäillyn velvollisuus oleskella tietyssä paikassa, matkustuskielto, vakuuden antaminen sekä valvonta viranomaisen toimesta. Tuomioistuimia suositellaan huomioimaan mahdollisuus sähköisen valvonnan käyttöön yhtenä valvontamuotona.

Sähköistä valvontaa koskevassa Euroopan neuvoston suosituksessa Rec (2014)4 todetaan, että käytettäessä sähköistä valvontaa tutkintavankeuden vaihtoehtona, on erityisesti huolehdittava, ettei sen käytöllä laajenneta rikosoikeudellista järjestelmää. Valvonnan toteutus ja kesto on oltava oikeasuhtaista rikoksen vakavuuteen nähden ja sen täytäntöönpanossa on otettava huomioon tekijän yksilölliset olosuhteet. Valvontaa on arvioitava säännöllisesti uudelleen. Toimeenpanossa pitäisi ottaa huomioon myös perheenjäsenten ja samoissa tiloissa olevien kolmansien henkilöiden oikeudet ja edut. Kun sähköistä valvontaa käytetään ennen oikeudenkäynnin alkamista, valvonnan on oltava oikeasuhtaista väitettyyn rikokseen. Lisäksi sen käyttämisen on perustuttava perusteellisesti arvioituun paon vaaraan, todisteiden sotkemisvaaraan, yhteiskunnalle aiheutettavaan vakavaan vaaraan tai uusimisvaaraan.

Euroopan parlamentin päätöslauselmassa vankeusolosuhteista EU:ssa (23011/2897(RSP)) kehoitetaan jäsenvaltioita varmistamaan, että tutkintavankeus on jatkossakin poikkeuksellinen toimenpide, jota käytetään tiukkojen tarpeellisuutta ja suhteellisuutta koskevien edellytysten mukaisesti ja rajoitetun ajan ja että sen käytössä noudatetaan syyttömyysolettamaa koskevaa perusperiaatetta ja oikeutta säilyttää vapaus. Lisäksi muistutetaan, että oikeusviranomaisen on tarkistettava säännöllisesti tutkintavankeuden edellytykset ja että rajat ylittävissä tapauksissa on sovellettava vaihtoehtoja, kuten eurooppalaista valvontamääräystä.

2.2.4 YK:n suositukset

YK:n vankeinhoidon vähimmäissääntöjen mukaan tutkintavangit tulee säilyttää erillään rangaistusvangeista (sääntö 85) ja nuoret tutkintavangit erillään aikuisvangeista (85)

YK:n julkaisemissa ns. Tokio-säännöissä (United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial measures, 1990) todetaan, että jäsenvaltioiden tulisi etsiä tutkintavankeudelle vaihtoehtoisia keinoja. Sääntöjen mukaan tutkintavankeutta tulisi käyttää viimekätisenä pakkokeinona sekä vaihtoehdot tutkintavankeudelle olisi otettava huomioon mahdollisimman varhaisessa vaiheessa rikostutkintaa. Tutkintavankeus saa kestää pitempään kuin rikostutkinnan turvaamiseksi on välttämätöntä.

Vuonna 1985 on hyväksytty YK:n vähimmäissäännöt nuorisorikosoikeuden alalla (ns. Beijingin säännöt). Beijingin säännöt eivät ole jäsenvaltioita oikeudellisesti velvoittava asiakirja, mutta säännöt sisältävät vähimmäissäännöt ja tavoitteet nuorisorikosoikeuden alalla. Ne ovat toissijainen ohje myös suhteessa vankeinhoidon vähimmäissääntöihin. Sääntöjen mukaan tutkintavankeuden tulee olla viimesijainen keino.

Tutkintavankeuden sijasta tulee käyttää muita vaihtoehtoja, kuten valvontaa, intensiivistä hoitoa tai sijoittamista perhe- tai kasvatuskotiin.

YK:n yleiskokouksessa vuonna 1990 hyväksyttiin säännöt vapautensa menettäneiden nuorten suojelusta. Näiden sääntöjen 2 artiklassa on säännös vapaudenriiston viimesijaisuudesta ja mahdollisimman lyhyestä kestosta. Tutkintavankeutta koskevat säännöt 17 ja 18. Näiden mukaan tutkintavankeutta tulee välttää mahdollisimman pitkälle ja se tulee rajoittaa ainoastaan poikkeuksellisiin olosuhteisiin. Vaihtoehtoisia keinoja tulisi käyttää. Jos tutkintavankeutta poikkeuksellisesti käytetään, tuomioistuimen ja tutkintaviranomaisten tulee toimia mahdollisimman joutuisasti, jotta tutkintavankeusajasta muodostuisi mahdollisimman lyhyt.

YK:n vankeuden vaihtoehtoja käsittelevän käsikirjan mukaan tutkintavankeudelle mahdollisia tutkintavankeuden vaihtoehtoja ovat velvollisuus saapua oikeudenkäyntiin, epäillylle annettu kielto puuttua oikeuden kulkuun, kielto ryhtyä tiettyihin toimiin, kielto mennä tiettyihin paikkoihin, kielto lähestyä tai tavata tiettyjä henkilöitä, velvollisuus oleskella tietyssä osoitteessa, velvollisuus raportoida säännöllisesti viranomaisille, velvollisuus luovuttaa passi tai muu henkilöllisyystodistus, velvollisuus hyväksyä tuomioistuimen määräämä valvonta, velvollisuus alistua sähköiseen valvontaan sekä velvollisuus antaa taloudellista tai muuta omaisuutta vakuudeksi oikeudenkäyntiin saapumisesta tai käyttäytymisestä oikeusprosessin aikana. Vaihtoehtoja soveltavan on punnittava vaihtoehtojen hyödyt ja haitat löytääkseen sopivimman ja vähiten rajoittavan vaihtoehdon tutkintavankeudelle.

2.2.5 Eurooppalainen valvontamääräys

Eurooppalaista valvontamääräystä koskevan puitepäätöksen (2009/829/YOS) perustavoitteena on ehkäistä sellaisia tilanteita, joissa rikoksesta epäilty henkilö joutuisi tutkintavankeuteen vain sen vuoksi, että hänellä on asuinpaikka toisessa jäsenvaltiossa ja hänen läsnäoloansa tulevassa oikeudenkäynnissä ei muuten voida turvata (LaVL 25/2006 vp s. 2). Puitepäätös on osa EU:n jäsenvaltioiden välistä oikeudellista yhteistyötä rikosasioissa.

Eurooppalaisen valvontamääräyksen tavoitteena on mahdollistaa tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjen valvontatoimien täytäntöönpano EU:n jäsenvaltioiden välillä. Rikoksesta epäillyn henkilön asuinvaltion viranomaiset valvovat henkilöä hänen odottaessaan oikeudenkäyntiä, joka tullaan järjestämään toisessa jäsenvaltiossa. Menettely edellyttää rikoksesta epäillyn suostumusta. Jos epäilty rikkoo hänelle määrättyjä valvontatoimia, täytäntöönpanovaltiona toimiva asuinvaltio luovuttaa hänet valvontapäätöksen tehneelle valtiolle. Puitepäätöksen mahdollistamalla valvontamääräysmenettelyllä pyritään vähentämään niitä tilanteita, joissa henkilö joutuu tutkintavankeuteen ainoastaan sen vuoksi, että hänellä ei ole asuinpaikkaa asian käsitelyvaltiossa. Sillä voidaan vaikuttaa myös ulkomaalaisten tutkintavankien määrään. Taustalla on ajatus siitä, että epäilty, joka ei asu oikeudenkäyntivaltiossa, saattaa ennen oikeudenkäyntiä joutua tutkintavankeuteen lievemmin edellytyksin kuin oikeudenkäyntivaltiossa asuva henkilö. Tavoitteena on, etteivät rikoksesta epäillyt joutuisi keskenään eriarvoiseen asemaan sen perusteella, asuvatko he oikeudenkäyntivaltiossa vai jossakin toisessa jäsenvaltiossa.

Puitepäätöksen täytäntöönpano koskeva laki (620/2012) tuli Suomessa voimaan 1.12.2012. Lakiin sisältyvät säännökset siitä, mikä viranomaisen tekee Suomessa valvontatoimia koskevan päätöksen ja lähettää sen tunnustettavaksi ja täytäntöönpantavaksi toiseen jäsenvaltioon. Lisäksi säädetään siitä, mikä viranomaisen on Suomessa toimivaltainen tunnustamaan toisessa jäsenvaltiossa tehdyn valvontatoimia koskevan päätöksen ja panemaan sen täytäntöön. Toimivaltainen viranomaisen tilanteessa, jossa Suomi päättää valvontatoimesta, on oikeusviranomaisen eli tilanteesta riippuen joko tuomioistuin tai syyttäjä. Tilanteessa, jossa Suomi on täytäntöönpanovaltio, valvontatoimea koskevan päätöksen tunnustamisesta ja valvontatoimien mukauttamisesta päättävät tiettyjen käräjäoikeuksien tuomiopiirissä toimivat kihlakunnansyyttäjät.

Suomen järjestelmässä puitepäätöksessä tarkoitettu tutkintavankeuden vaihtoehto on matkustuskielto.

2.3 Tutkintavankeuden vaihtoehdot Euroopan maissa

2.3.1 Alankomaat

Tutkintavankeuden vaihtoehtoista säädetään rikosprosessilaissa. Tutkintavankeuden vaihtoehtoja ovat tutkintavankeuden lykkääminen tai keskeyttäminen, joista säädetään artikloissa 80 ja 86. Näiden vaihtoehtojen erona on, onko tutkintavankeuden toimeenpano aloitettu. Ehdot ovat molemmissa samat. Tuomioistuin voi päättää syyttäjän tai epäillyn esityksestä ja myös viran puolesta tutkintavankeuden lykkäämisestä tai keskeyttämisestä. Epäillyn on annettava vakuutus siitä, ettei hän pyri välttämään rangaistuksen täytäntöönpanoa tai tutkintavankeuden lykkäyksen taikka keskeyttämisen päättyessä tutkintavankeuden täytäntöönpanoa.

Tuomioistuin voi tutkintavankeuden vaihtoehtoista päättäessään asettaa epäillylle myös muita ehtoja. Yleisimmin käytetyt ehdot koskevat valvontaviranomaisen antamien ohjeiden noudattamista, lääketieteelliseen hoitoon tai päihteiden vieroitushoitoon osallistumista, lähestymiskiellon noudattamista sekä etukäteen epäillylle laaditun päiväohjelman noudattamista. Tutkintavankeuden lykkäämisen tai keskeyttämisen ehtoina voi tulla kyseeseen myös esimerkiksi sähköisesti valvottu kotiaaresti ja takuusumman maksaminen. Takuusumman maksamismenettelyllä ei ole kuitenkaan käytännössä merkitystä, koska sitä sovelletaan varsin harvoin.

Jos syytetty ei noudata asetettuja ehtoja tai olosuhteiden perusteella on pääteltävissä, että epäilty saattaa paeta, tutkintavankeus pannaan täytäntöön.

2.3.2 Belgia

Tutkintavankeuden vaihtoehtoja ovat tutkintavankeuslain mukaan ehdollinen vapaaksi päästäminen ja vuoden 2014 alusta käyttöön otettu sähköinen valvonta. Ehdollisella vapaaksi päästämällä tarkoitetaan epäillyn vapauttamista jo alkaneesta tutkintavankeudesta.

Sähköisestä valvonnasta tutkintavankeuden vaihtoehtona säädetään tutkintavankeuslain 16–20 artiklassa. Tuomari voi päättää, että vangitsemismääräys toimeenpannaan sähköisenä valvontana, jolloin syytetylle määrätään velvoite pysyä määrättyssä osoitteessa. Tuomari voi vangitsemismääräyksessään asettaa sähköisessä valvonnassa olevalle erilaisia rajoituksia. Valvottavalta voidaan kieltää nimettyjen henkilöiden vierailut ja kaikki puhelut, sähköinen viestintä tai kirjeenvaihto erikseen määriteltujen henkilöiden tai yhteisöjen kanssa.

Tuomari voi viran puolesta tai syyttäjän vaatimuksesta määrätä, että sähköisenä valvonta muutetaan vankilassa täytäntöön pantavaksi tutkintavankeudeksi. Edellytyksenä on esimerkiksi asetettujen ehtojen rikkominen tai se, että uudet, vakavat syyt edellyttävät sitä.

Sähköisen valvonnan teknisistä järjestelyistä ja valvottavan liikkumisaikatauluista vastaa sähköisen valvonnan keskus. Poliisi valvoo asetettuja ehtoja. Poliisin tehtäviin kuuluu esimerkiksi asunnon tarkastus ja yhteydenpito valvottavaan henkilöön. Belgiassa on 28 oikeuskeskusta, joissa työskentelevien oikeudellisten avustajien tehtäviin kuuluu auttaa epäiltyä noudattamaan vapauden ehtoja, mutta he myös raportoivat tuomioistuimelle, onko epäilty todella noudattanut niitä.

Ehdollisesta vapaaksi päästämisestä säädetään lain 35–38 artiklassa. Ehdollinen vapaaksi päästäminen voi kestää enintään kolme kuukautta, mutta määräaika voidaan uusua. Tuomioistuin määrää vapaudelle asetettavat ehdot tapauskohtaisesti eikä ehtojen sisältöä ole määritelty laissa. Ehtojen tulee liittyä uusimis-, vaikeuttamis- ja hävittämisvaaran ehkäisemiseen. Ainoa laissa mainittu ehto on takuusumman maksaminen. Takuusumman edellyttäminen on tarkoitettu sovellettavaksi silloin, kun on perusteltu syy epäillä, että rikoksesta hankittua varallisuutta on pyritty kätkemään esimerkiksi ulkomaille. Tuomari päättää maksettavaksi tulevan takuusumman suuruudesta. Jos epäilty ei saavu oikeuteen ilman perusteltua syytä tai pakenee rangaistuksen täytäntöönpanoa, määrätty takuusumma tulee menetettäväksi valtiolle.

Belgiassa sähköinen valvonta tutkintavankeuden vaihtoehtona on ollut käytössä vasta vuoden 2014 alusta, sen käytön laajuudesta ei ole saatavilla vastaavaa tilastoa. Valvontakeskus tilastoi kesäkuun lopussa 2014 olleen 70 epäiltyä sähköisessä valvonnassa.

Ehdollisen vapauttamisen lisääntynyt käyttö ei ole merkittävästi vähentänyt tutkintavankien määrää. Tuomareilla ei usein ole riittävästi aikaa määrätä oikeuskeskusta tekemään olosuhdeselvitystä epäillystä, minkä vuoksi vapauttamisen ehdot asetetaan ilman kaikkia taustatietoja. Epäillylle saatetaan määrätä ehtoja, jotka eivät välttämättä sovellu hänen tilanteeseensa. Myös tukipalvelut ovat ruuhkautuneet ja esimerkiksi huumevieroituspaikkoja on vähän. Myöskään poliisin ja oikeuskeskusten yhteistyö ehdollisesti vapautettujen valvonnassa ei toimi kaikkialla kuten pitäisi. Valvonnassa on esiintynyt kieliongelmia ulkomaalaisten kanssa. Ulkomaalaisia, joilla ei ole asuntoa Belgiassa, ei voida edes vapauttaa ehdollisesti.

2.3.3 Itävalta

Itävallan lainsäädännössä tutkintavankeudesta ja sen vaihtoehtoista säädetään rikosprosessilaissa (Strafprozeßordnung). Tutkintavankeutta tulee suhteellisuusperiaatteen mukaisesti käyttää vain, jos muita keinoja ei ole. Jos epäilty määrätään tutkintavankeuteen, syyttäjän ja tuomioistuimen on perusteltava, miksi lievempää keinoa ei käytetä.

Tutkintavankeuden vaihtoehtoja on Itävallassa useita. Tällaisina tulevat lain mukaan kyseeseen epäillyn sitoumukseen perustuva kotiaaresti, sähköinen valvonta, epäillyn antama sitoumus olla vaikuttamatta asian rikosprosessiin, perheväkivaltatapauksissa kielto olla yhteydessä asianomistajaan sekä kielto oleskella yhteisesti käytetyssä asunnossa ja sen avaimien luovuttaminen, epäillylle annetut määräykset kuten esimerkiksi kielto käyttää alkoholia, velvollisuus ilmoittaa viranomaiselle asuinpaikasta ja sen muuttumisesta, asiakirjojen ennakkollinen haltuunotto koskien esimerkiksi matkustusasiakirjoja, alustava koeaika, vapauttaminen takuita vastaan sekä velvollisuus alistua lääketieteelliseen tai muuhun hoitoon.

Sähköisen valvonnan edellytyksenä on, että epäillyllä on asunto, hänen elämänsuhteensa ovat järjestyksessä ja hän suostuu kotiarestin täytäntöönpanoon. Asiasta päättää tuomari. Epäillyn on sitouduttava noudattamaan kotiarestin ehtoja. Epäilylle asennetaan jalkapanta ja hänen kotiinsa valvontalaite, joka edellyttää puhelinliittymän olemassaoloa. Tuomitun poistumista ja saapumista kotiin seurataan näillä laitteilla. Kotiaaresti voidaan muuntaa tutkintavankeudeksi, jos epäilty peruuttaa suostumuksensa, ei noudata hänelle asetettuja ehtoja taikka tutkintavankeuden tarkoitusta ei voida saavuttaa kotiarestin avulla.

Alustava koeaika laajentaa mahdollisuutta hyödyntää ehdonlaisvalvojen palveluita sellaisten epäiltyjen osalta, jotka muuten vangittaisiin. Lain 179 § mukaan alustava koeaika voidaan tuomita epäillyn suostumuksella, jos hän tarvitsee apua pyrkimyksessään elää lainkuuliaista elämää.

Epäillyn vapauttamisesta takuita vastaan säädetään rikoshallintolain (Verwaltungsstrafgesetz) 37 §:ssä. Sen mukaan epäilty voidaan määrätä maksamaan takuusumma tai varmistamaan tällaisen summan maksaminen antamalla vakuus tai nimeämällä sopiva takaaja maksun varmistamiseksi, jos on syytä epäillä, että epäilty välttää rikosoikeudellista vastuuta tai tuomion täytäntöönpanoa. Takuusumma ei saa ylittää 2 180 euroa tai sakon enimmäismäärää. Jollei takuuta makseta heti, viranomaisen voi vaatia vakuudeksi epäillyn myyntikelpoista omaisuutta, jonka arvo ei saa ylittää takuusummaa. Takuu tulee maksaa takaisin, kun asian käsittely päättyy, epäillyn tuomio pannaan täytäntöön tai jos menettämisseuraamusta ei määrätä kuuden kuukauden sisällä. Vakuudeksi takavarikoitu omaisuus tulee vapauttaa heti, kun epäilty maksaa takuun tai jos kolmas osapuoli osoittaa oikeutensa omaisuuteen. Takuu voidaan julistaa menetetyksi heti, kun epäillyn syyte tai tuomion täytäntöönpano osoitetaan mahdottomaksi. Menettämisseuraamuksen johdosta viranomaiselle saapunut omaisuus tulee myydä, jollei omaisuutta ole säännösten tai muusta syystä hävitettävä. Myynnillä saadulla summalla tulee ensin kattaa mahdollinen sakko, oikeudenkäyntikulut ja omaisuuden säilytyksestä sekä myynnistä aiheutuneet kustannukset. Yli jäävä summa tulee palauttaa vastaajalle.

Viranomaisen voi lain 37a §:n mukaan valtuuttaa erityiskoulutettuja poliiseja perimään enintään 180 euron tilapäisen takuusumman. Valtuutuksen perusteena voi olla muun muassa se, että epäilty valitsee takuun maksamisen tutkintavankeuden sijaan

tilanteessa, jossa hän on jäänyt kiinni itse teosta, hänen henkilöllisyytensä on epäselvä ja on syytä epäillä, että hän pakenee rikosprosessia. Jos itse teossa kiinni jäänyt henkilö ei maksa määrättyä takuuta, poliisi voi väliaikaisena takuuna ottaa haltuun sellaista omaisuutta, joka todennäköisesti on epäillyn omaisuutta ja jonka arvo ei ylitä 180 euroa.

2.3.4 Luxemburg

Tutkintavankeuden edellytyksistä ja sen vaihtoehtoista säädetään rikosprosessilaisissa (code d'instruction criminelle). Tutkintavankeuden vaihtoehtoja ovat valvottu vapaus, ehdollinen vapautus, vapaus takuita vastaan sekä sovittelumenettely.

Säännökset valvotusta vapaudesta (contrôle judiciaire) ovat lain 106–112 artiklassa. Toimenpiteiden määräämisestä päättää tutkintatuomari. Lain 106 artiklan mukaan valvottuun vapauteen asettaminen ei rajoita mahdollisuutta määrätä epäilty myöhemmin tutkintavankeuteen, jos se on uusien vakavien seikkojen vuoksi tarpeellista. Lain 107 artiklan mukaan epäilty voidaan määrätä valvottuun vapauteen, jos epäilystä teosta voi seurata vähintään kahden vuoden vankeusrangaistus, tai jos epäilyllä ei ole asuinpaikkaa Luxemburgissa. Valvottuun vapauteen voidaan liittää ehtoja, kuten esimerkiksi kieltä poistua tietyltä alueelta tai asuinpaikasta, kieltä mennä tietylle alueelle tai paikkaan, ilmoittautumisvelvollisuus velvollisuus viranomaisille, yhteistyövelvollisuus viranomaisten kanssa, ajokieltä ja tarvittaessa ajokortin luovuttaminen, kieltä olla yhteydessä määrättyihin henkilöihin, velvollisuus osallistua tiettyihin valvontatoimiin kuten huumevalvonta, takuun maksaminen, aseenkantokieltä sekä velvollisuus noudattaa taloudellisia velvollisuuksia perhettä kohtaan. Tutkintatuomari määrää 108 artiklan mukaisesti toimeenpanevan viranomaisen, joka voi olla poliisi tai toimivaltainen oikeus- tai hallintoviranomainen. Tämä viranomainen myös valvoo ehtojen noudattamista ja raportoi siitä tutkintatuomarille. Lain 109 artiklan mukaan tutkintatuomari voi muuttaa tai poistaa ehtoja niin kauan kuin pääasia ei ole vireillä tuomioistuimessa. Jos epäilty ei noudata ehtoja, hänet voidaan 110 artiklan nojalla asettaa tutkintavankeuteen. Jos pääasia on jo vireillä tuomioistuimessa, tuomioistuin voi syyttäjän vaatimuksesta asettaa henkilön valvottuun vapauteen.

Ehdollista vapautusta (liberté provisoire) sovelletaan tutkintavankeuden alkamisen jälkeen. Sitä koskevat säännökset ovat lain 113–119 artiklassa. Epäilty voi vangittuna ollessaan anoa ehdollista vapauttamista pääasiaa käsittelevältä tuomioistuimelta. Vapauttamisen ehtona on, että epäilty sitoutuu olemaan läsnä asiaa käsiteltäessä, eikä vastusta tuomion täytäntöönpanoa. Ehdollisen vapauttamisen ehdot voivat olla myös yhtenevät valvotun vapauden ehtojen kanssa ja epäilylle voidaan määrätä takuumaksu. Vapauttaminen voidaan evätä ainoastaan, jos 94 artiklan mukaiset tutkintavankeuden edellytykset ovat yhä olemassa. Jos syyttäjä vastustaa ehdollista vapauttamista, hänellä on vuorokausi aikaa valittaa myönteisestä päätöksestä. Valitus on käsiteltävä kymmenen päivän kuluessa, jonka aikana epäiltyä pidetään edelleen tutkintavankeudessa. Jos epäilty ei noudata ehdolliselle vapauttamiselle asetettuja ehtoja, hänet voidaan palauttaa tutkintavankeuteen.

Vapauttamista takuita vastaan koskevat säännökset ovat rikosprosessilain 120–125 artiklassa. Takuita vastaan vapauttaminen tarkoittaa epäillyn antamaa vakuutusta saapua asiansa oikeuskäsittelyyn sekä ilmoittautua mahdollisen rangaistuksen suorittamista varten. Tämän lisäksi epäillyn tulee suorittaa takuumaksu vakuudeksi mahdollisten vahingonkorvausten, elatusavun, oikeudenkäyntikulujen sekä sakon maksamisesta. Takuumaksua ei määrätä itsenäisenä vaihtoehtona tutkintavankeudelle, vaan se määrätään aina valvotun vapauden tai ehdollisen vapauttamisen yhteydessä.

2.3.5 Norja

Rikoksesta epäilty voidaan tutkintavankeuden sijasta määrätä sijoitettavaksi kunnalliseen tai muuhun laitokseen. Tutkintavankeuden vaihtoehtona voidaan käyttää myös rahallisen vakuuden asettamista. Lisäksi Norjassa on mahdollista velvoittaa epäilty oleskelemaan määrätyllä alueella tai ilmoittautumaan tiettyinä ajankohtina poliisiviranomaiselle. Lisäksi voidaan edellyttää passin tai ajokortin tilapäistä luovuttamista viranomaisille.

Pidättämisen vaihtoehtoja ovat ilmoittautumisvelvollisuus ja matkustuskielto. Syyttäväviranomainen voi 181 §:n mukaan luopua vangitsemisesta tai vapauttaa pidätetyn, jos epäilty lupaa ilmoittautua poliisille määrättyinä aikoina tai pysyä määrättyssä paikassa. Epäilty voi myös antaa suostumuksen muihin ehtoihin, kuten passin, ajokortin, meripalvelukirjan (sjøfartsbok) tai vastaavan dokumentin luovuttamiseen. Lupaus tai suostumus on annettava kirjallisesti, ja antamisen yhteydessä epäillylle on kerrottava, että hänellä on oikeus välittömästi ja myöhemminkin saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi kysymys siitä, ovatko 171–173 §:ssä mainitut pidättämisen edellytykset täytyneet. Asiasta on annettava tuomio.

Tutkintavankeuden sijaan tuomioistuin voi 188 §:n nojalla päättää 181 §:n mukaisista toimenpiteistä tai turvaamistoimenpiteenä asettaa vakuuden, joka voi olla takaus, talletus tai omaisuuden kiinnitys. Tuomioistuin voi sijoittaa syytetyn myös kunnalliseen tai muuhun asumisyksikköön (kommunal boenhet), jos asumisyksikkö tai kunta suostuu siihen.

Rikosprosessilain 184 §:n mukaan epäilty voidaan määrätä tutkintavankeuteen vain, jos edellä 171–173 §:ssä selostetut ehdot täyttyvät ja tavoitetta ei voida saavuttaa 188 §:n mukaisilla toimenpiteillä. Alle 18-vuotiasta ei tulisi vangita, ellei se ole ehdottoman välttämätöntä. Lain 185 §:n mukaan, jos epäilty vangitaan tai hänelle määrätään 188 §:n mukaisia toimenpiteitä, samalla vahvistetaan määräaika näille toimenpiteille, jollei oikeudenkäynti ole jo alkanut. Määräajan tulee olla mahdollisimman lyhyt, enintään neljä viikkoa ja alle 18-vuotiailla enintään kaksi viikkoa, ja sitä voidaan pidentää samalla määrällä kerrallaan. Esitutkinnasta tai erityisistä olosuhteista johtuvista syistä tuomioistuin voi asettaa pidemmän määräajan.

2.3.6 Portugali

Portugalin rikosprosessilaissa (artiklat 196–201) on useita vaihtoehtoja tutkintavankeudelle. Tutkintavankeuteen tuomitsemisen tulee olla viimesijainen keino eikä ei voida määrätä, jos vaihtoehtoinen turvaamistoimi on riittävä keino.

Tutkintavankeuden vaihtoehtoina tulevat kyseeseen takuusumman maksaminen, velvollisuus ilmoittautua viranomaiselle, toimintojen (esimerkiksi ammatin) rajoittaminen, poistumis- ja lähestymis- sekä yhteydenottokiellot sekä kotiaresti sähköisesti valvottuna tai ilman. Rikoksesta epäilty on myös aina velvollinen ilmoittamaan olinpaikkansa viranomaisille, eikä hän saa ilmoittamatta olla poissa olinpaikastaan viittä päivää pidempää aikaa.

Takuusumman maksamista voidaan edellyttää vankeusuhkaisissa rikoksissa.

Velvollisuus ilmoittautua viranomaiselle voidaan määrätä, jos epäilystä rikoksesta voi seurata yli kuuden kuukauden mittainen vankeusrangaistus. Tuomioistuim voi asettaa epäilylle velvollisuuden ilmoittautua etukäteen määrättyinä aikoina ja päivinä.

Toimintojen rajoittaminen tulee kyseeseen rikoksissa, joista voi enimmillään seurata yli kahden vuoden vankeusrangaistus. Rajoitukset voivat koskea työtä, tointa tai toimintaa sekä yksityisellä että julkisella toimialalla, esimerkiksi vanhempainvastuun rajoittamista tai toimimista omaisuudenhoidon liittyvissä tehtävissä. Toimenpiteen määrääminen edellyttää, että sillä voidaan estää sen rikollisen toiminnan jatkaminen, josta henkilöä syytetään. Mainitut toimenpiteet voidaan yhdistää toistensa kanssa, mutta ei kotiarestiin.

Epäiltyä voidaan myös kieltää käyttäytymästä tai määrätä käyttäytymään tietyllä tavalla, jos on vahvaa näyttöä petosrikoksesta, josta voi seurata yli kolmen vuoden vankeusrangaistus. Tähän toimenpideryhmään kuuluvat poistumis-, matkustamis-, lähestymis- sekä yhteydenottokiellot. Epäiltyä voidaan kieltää myös ostamasta, käyttämästä tai levittämästä aseita tai muita esineitä tai välineitä, jotka ovat hänen hallussaan. Häneltä voidaan vaatia myös etukäteinen suostumus sellaisen riippuvuuden hoitoon osallistumiseen, joka johti kyseessä olevan rikoksen tekemiseen.

Kotiaresti voidaan määrätä, jos on vahvaa näyttöä vakavasta rikoksesta, josta voi seurata enintään kolmen vuoden vankeusrangaistus. Kotiarestiin voidaan yhdistää yhteydenpitokielto tiettyihin henkilöihin sekä sähköinen valvonta.

2.3.7 Romania

Tutkintavankeuden vaihtoehtoista säädetään rikosprosessilaissa. Tutkintavankeuden vaihtoehdot ovat kotiaresti, valvottu vapaus sekä vapaus takuita vastaan.

Tutkintavankeuden vaihtoehtoista päättäviä viranomaisia ovat syyttäjät, yksittäiset erikoistuneet tuomarit ja tuomioistuim, joiden toimivalta riippuu siitä, missä vaiheessa rikosasia on käsiteltävänä.

2.3.8 Ruotsi

Tutkintavankeuden vaihtoehtoja Ruotsissa ovat valvonta, matkustuskielto ja ilmoittautumisvelvollisuus. Tutkintavankeudesta ja sen vaihtoehtoista säädetään oikeudenkäymiskaaren (rättegångsbalken) 24 ja 25 luvuissa.

Valvontaa tulee oikeudenkäyntikaaren 24 luvun 4 §:n mukaan soveltaa, jos epäillyn iän, terveyden tai muun vastaavan olosuhteen johdosta voidaan olettaa, että vangitseminen tulisi aiheuttamaan vakavaa haittaa hänelle. Sama koskee tilannetta, jossa epäillyn synnytyksestä on kulunut niin vähän aikaa, että vangitsemisesta pelätään aiheutuvan vakavaa haittaa lapselle. Jos epäilty ei suostu valvontaan tai on selvää, ettei valvontaa voida järjestää, tulee epäilty vangita. Alle 18-vuotiaan vangitsemisesta on erityissäännöksiä.

Valvonnasta säädetään tarkemmin esitutkintaa koskevan alemmanasteisen säädöksen (förundersökningskungörelse 26 ja 27 §:ssä. Säädöksen 26 §:ssä todetaan, että valvonta tulee järjestää epäillyn kotona, muussa yksityisessä asunnossa tai sijoittamalla epäilty laitokseen. Valvonta voi edellyttää 27 §:n mukaisesti, että epäilty on tiettyyn aikaan saapuvilla asunnossaan tai työpaikallaan. Valvonnalle voidaan asettaa myös muita ehtoja.

Matkustuskielto ja ilmoittautumisvelvollisuus voidaan oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 1 §:n mukaan määrätä, jos henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, josta voidaan määrätä vankeusrangaistus, ja jos rikoksen laatu, epäillyn olosuhteet tai muut seikat huomioon ottaen on olemassa vaara, että epäilty pakenee tai muutoin välttelee rikosprosessia tai rangaistusta, eikä muusta syystä ei ole tarpeellista vangita epäiltyä. Matkustuskielto tai ilmoittautumisvelvollisuus voidaan määrätä rikoksen laadusta riippumatta, jos on olemassa vaara, että epäilty välttelee rikosprosessia tai rangaistusta lähtemällä maasta. Matkustuskiellossa epäilty ei saa ilman lupaa lähteä määrätystä oleskelupaikasta ja ilmoittautumisvelvollisuudessa hän on velvollinen tiettyinä aikoina ilmoittautumaan nimetylle poliisiviranomaiselle. Matkustuskielto tai ilmoittautumisvelvollisuus voidaan määrätä vain, jos näiden turvaamistoimien tavoite on tärkeämpi kuin näiden aiheuttama oikeusloukkaus.

Matkustuskielto ja ilmoittautumisvelvollisuus voidaan määrätä yhtäaikaisesti. Niihin voidaan yhdistää myös velvollisuus olla tiettyinä aikoina paikalla asunnossa tai työpaikalla sekä muita epäillyn valvontaan liittyviä ehtoja. Asiasta säädetään luvun 2 §:ssä.

Matkustuskiellon ja ilmoittautumisvelvollisuuden määrää syyttäjä tai tuomioistuin. Määräämisasiaa voidaan luvun 3 §:n mukaan käsitellä tuomioistuimessa syyttäjän vaatimuksesta tai vangitsemisoikeudenkäynnin yhteydessä. Syytteen nostamisen jälkeen aloitteen voi tehdä myös asianomistaja tai syytetty itse. Asia on käsiteltävä tuomioistuimessa mahdollisimman pian. Jos on olemassa vaara käsittelyn viivästyisestä, tuomioistuin voi määrätä matkustuskiellon tai ilmoittautumisvelvollisuuden voimaan heti. Käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 17 §:n säännöksiä. Pykälän mukaan vangitsemisasi on aina käsiteltävä viimeistään neljän päivän kuluessa vangitsemispäätöksestä (häktningsbeslutet) tai siitä, kun este epäillyn läsnäololle tuomioistuimessa on lakannut.

Tuomioistuimen päätöksessä on 25 luvun 4 §:n mukaan mainittava epäilty rikos sekä määrättävä epäillylle sallittu olinpaikka ja mahdolliset muut noudatettavat ehdot. Päätös on annettava tiedoksi epäillylle ja siinä on muistutettava ehtojen rikkomisen

seurauksista. Luvun 9 §:n mukaan epäilty on välittömästi pidätettävä tai vangittava, jos hän rikkoo matkustuskieltoa tai ilmoittautumisvelvollisuutta tai ei noudata niiden ehtoja, ellei pidättäminen tai vangitseminen ole ilmeisen tarpeetonta.

Jos syyttäjä on määrännyt matkustuskiellon tai ilmoittautumisvelvollisuuden, epäillyllä on oikeus luvun 5 §:n nojalla pyytää tuomioistuinta tutkimaan toimenpiteet. Tuomioistuimen on mahdollisimman pian, mutta viimeistään neljäntenä päivänä järjestettävä 3 §:n mukainen käsittely, jollei sille ole erityisiä esteitä. Kuitenkin jos pääkäsittely pidetään viikon kuluessa asian saattamisesta tuomioistuimeen, turvaamistoimi voidaan käsitellä pääkäsittelyssä.

Jos tuomioistuin määrää tai vahvistaa matkustuskiellon tai ilmoittautumisvelvollisuuden, sen on määrättävä myös siitä, milloin syyte on viimeistään nostettava.

Matkustuskielto ja ilmoittautumisvelvollisuus on luvun 7 §:n mukaan kumottava, jos syytettä ei ole nostettu määrätyn ajan sisällä eikä sen nostamiselle ole haettu lisäaikaa, tai niiden voimassaololle ei muusta syystä ole enää edellytyksiä. Rajoitukset kumoaa tuomioistuin. Syyttäjä voi kumota asettamansa matkustuskiellon tai ilmoittautumisvelvollisuuden, jollei tuomioistuin ole vahvistanut sitä ja jos syyte on nostettu.

2.3.9 Saksa

Tutkintavankeuden vaihtoehtoista säädetään rikosprosessilain (Strafprozeßordnung) 116 §:ssä. Jos vangitsemismääräys on asetettu pakenemisvaaran tai todisteiden hävittämiskaavan vuoksi, tuomioistuin voi keskeyttää sen toimeenpanon, jos voidaan riittävän perustellusti olettaa, että tutkintavankeuden tarkoitus voidaan saavuttaa vähemmän puuttuvien keinoin. Laissa nimenomaisesti mainittuja tutkintavankeuden vaihtoehtoja ovat säännöllinen ilmoittautuminen tuomarille, syyttäjälle tai erikseen määrätulle viranomaiselle, velvollisuus oleskella tietyllä alueella tai paikassa, josta poistuminen on sallittu vain tuomarin tai syyttäjän luvalla, velvollisuus pysyä asunnossa, josta poistuminen on sallittu vain nimetyn henkilön valvonnassa, takuiden asettaminen vapauden edellytykseksi ja yhteydenpitorajoitukset muihin asianosaisiin.

Tuomioistuin voi määrätä epäillyn takaisin tutkintavankeuteen, jos tämä rikkoo asetettuja ehtoja törkeästi, valmistelee pakoa, on poissa asian käsittelystä ilman pätevää syytä tai muuten käyttäytyy tavalla, joka rikkoo epäiltyä kohtaan osoitettua luottamusta taikka jos uudet seikat vaativat epäillyn pidättämistä.

Edellä mainittujen tutkintavankeuden vaihtoehtojen lisäksi erityisiä alle 17-vuotiaille tarkoitettuja vaihtoehtoja ovat nuorten oikeudenkäynneistä annetun lain (Jugendgerichtsgesetz) 72 §:n mukaan muun muassa koulutusmääräys määräys pysyä huoltajan valvonnassa, ilmoittautumisvelvollisuus tai väliaikainen sijoittaminen lastenkotiin. Lain 72 §:n mukaan 14–17 vuotiaan saa asettaa tutkintavankeuteen paon vaaran vuoksi vain, jos nuori on jo vältellyt tai yrittänyt vältellä prosessia taikka ellei hänellä ole asuinpaikkaa Saksassa.

Sähköinen valvonta tutkintavankeuden vaihtoehtona on Saksassa käytössä ainoastaan yhdessä osavaltiossa ja sitä on arvosteltu epäillyn olosuhteita enemmän rajoitettavaksi kuin muita vaihtoehtoisia keinoja.

Tutkintavankeuden vaihtoehtojen peruuttamisesta säädetään rikosprosessilain 123 §:ssä. Sen mukaan lain 116 §:n nojalla asetettujen toimenpiteiden täytäntöönpano peruutetaan, jos pidätysmääräys peruutetaan tai jos epäilty siirretään tutkintavankeuteen tai hän alkaa suorittaa vankeusrangaistusta. Tällöin myös vapauden ehdoksi asetettu vakuus palautetaan, jollei sitä ole tuomittu menetetyksi.

2.3.10 Slovenia

Tutkintavankeuden vaihtoehtoista säädetään rikosprosessilaissa. Periaatteena on, että tuomioistuimen on määrättävä lievin keino, joka varmistaa epäillyn läsnäolon oikeudenkäynnin aikana. Sloveniassa tutkintavankeuden vaihtoehdot ovat velvollisuus saapua viranomaiseen, epäillyn antama vakuutus pysyä asuinpaikassaan, lähestymiskielto, ilmoittautuminen poliisille, vapaus takuita vastaan sekä kotiaresti. Tutkintavankeuden vaihtoehtoista päättää ja niitä valvoo tuomioistuin. Ilmoittautumisvelvollisuuden ja kotiarestin noudattamista valvoo ensisijaisesti poliisiviranomainen.

2.3.11 Sveitsi

Tutkintavankeuden vaihtoehtoista säädetään rikosprosessilaissa. Sen 237 artiklan mukaan tuomioistuin voi tutkintavankeuden sijasta määrätä yhden tai useamman toimenpiteen, jos toimenpiteillä voidaan saavuttaa tutkintavankeuden tavoite. Lain mukaan tutkintavankeuden vaihtoehtoja ovat erityisesti vakuuden asettaminen, passin tai henkilöllisyystodistuksen luovuttaminen, matkustuskielto, lähestymiskielto, ilmoittautumisvelvollisuus viranomaiselle sekä velvollisuus käydä työssä tai osallistua lääketieteelliseen hoitoon taikka tutkimuksiin. Luettelo ei ole tyhjentävä, myös muita samankaltaisia toimenpiteitä voidaan käyttää tutkintavankeuden vaihtoehtona. Ehtojen noudattamista voidaan valvoa sähköisesti.

Tuomioistuin voi missä tahansa vaiheessa peruuttaa määrätty toimenpiteet. Se voi myös määrätä uusia toimenpiteitä tai päättää, että syytetty on määrättävä tutkintavankeuteen. Näin voidaan menetellä, jos se on perusteltua uusien asianhaarojen vuoksi tai jos syytetty ei noudata asetettuja ehtoja. Tutkintavankeuden vaihtoehtoista päättää sama tuomioistuin kuin tutkintavankeudesta. Yleensä tämä on turvaamistoimista päättävä tuomioistuin, joka ei osallistu tuomion antamiseen pääasiassa. Toimenpiteiden noudattamista valvoo syyttäjä. Käytännössä tutkintavankeuden vaihtoehtojen käyttö on vähäistä.

2.3.12 Tanska

Tanskassa lainsäädäntö (retsplejeloven, 70 luvun 765 §) oikeuttaa tuomioistuimen määräämään rikoksesta epäillyn vangitsemisen sijasta muita toimenpiteitä, jos niillä voidaan saavuttaa tutkintavankeuden tarkoitus. Tällaiset määräykset edellyttävät epäillyn suostumusta. Vangitsemista korvaavia keinoja ovat esimerkiksi epäillyn asettaminen valvontaan, erilaiset epäillyn oleskelupaikkaa, työntekoa, vapaa-aikaa tai yhteydenpitoa tiettyjen henkilöiden kanssa koskevat rajoitukset, sijoittaminen laitokseen tai suostuminen psykiatriseen hoitoon tai vieroitushoitoon. Tuomioistuin voi

määrätä epäillyn ilmoittautumaan poliisille määräajoin tai luovuttamaan passinsa viranomaisille. Lisäksi voidaan edellyttää rahallisen vakuuden antamista oikeudenkäyntiin tai rangaistuksen täytäntöönpanoon saapumisen takeeksi.

Tuomioistuin asettaa määräajan toimenpiteiden kestolle. Mainitun lain 767 §:n mukaan määräajan tulee olla mahdollisimman lyhyt, eikä se saa ylittää neljää viikkoa. Sitä voidaan jatkaa korkeintaan neljä viikkoa kerrallaan. Kun syyttäjä on nostanut syytteen ja pääkäsittelyn ajankohta on päätetty, tuomioistuin voi päättää, että tutkintavankeutta tai määrättyjä toimenpiteitä voidaan jatkaa ilman määräajanpidennystä, kunnes tuomio on annettu pääasiassa. Tuomioistuin voi myös määrätä, että syytetty voi aikaisintaan kolmen viikon kuluttua päätöksestä pyytää toimenpiteiden lopettamista (766 tai 768 §). Tässä tapauksessa tuomioistuimen on annettava päätös seitsemän päivän kuluessa. Jos tuomioistuin ei kumo toimenpiteitä, syytetty voi tehdä uuden pyynnön aikaisintaan kolmen viikon kuluttua. Jos määräaika tutkintavankeuden sijaan määrättyille toimenpiteille päättyy pääkäsittelyn alkamisen jälkeen, toimenpiteitä jatketaan, kunnes tuomio on annettu. Syytetty voi määräajan päätyttyä ennen pääkäsittelyn alkamista pyytää tuomioistuinta kumoamaan toimenpiteet 766 tai 768 §:n mukaisesti. Jos syytetty määräajan päättymisen jälkeen pyytää tuomioistuinta kumoamaan toimenpiteet, tuomioistuimen on annettava päätös seitsemän päivän kuluessa. Jos tuomioistuin hylkää pyynnön, syytetty voi aikaisintaan 14 päivän kuluttua tehdä uuden hakemuksen.

Tuomioistuin voi lain 766 §:n mukaan milloin tahansa muuttaa turvaamistoimenpidettä koskevaa päätöstä. Tuomioistuin voi lain 768 §:n nojalla kumota turvaamistoimet, jos syyte hylätään, turvaamistoimien täytäntöönpanolle ei ole enää edellytyksiä tai jos esitutkinta ei ole edistynyt riittävän nopeasti ja toimenpiteiden jatkaminen ei ole enää kohtuullista.

2.3.13 Viro

Tutkintavankeuden vaihtoehtoista säädetään rikosprosessilaissa. Virossa tutkintavankeuden vaihtoehdot ovat kielto poistua asuinpaikasta, valvonta (tarkoitettu armeijan henkilöstölle), vapaus takuita vastaan sekä sähköinen valvonta.

Kiellosta poistua asuinpaikasta säädetään lain 128 §:ssä. Kielto tarkoittaa, että epäilty, syytetty taikka epäillyn tai syytetyn oikeushenkilön edustaja ei saa poistua asuinpaikastaan 72 tuntia pidemmäksi ajaksi ilman viranomaisen lupaa. Kiellon kohteena oleva henkilö allekirjoittaa asiaa koskevan päätöksen, ja tässä yhteydessä häntä muistutetaan, että kiellon rikkomisen seurauksena voi olla sakko tai ankarampi turvaamistoimenpide. Poistumiskielto voi kestää esitutkinnan kuluessa enintään yhden vuoden. Erityisen monimutkaisessa tai laajassa rikosasiassa, tai jos asiaan liittyy poikkeuksellisia piirteitä rikosprosessin kansainvälisen yhteistyön vuoksi, syyttäjäviranomainen voi pidentää toimenpiteen kestoa.

Vapauttamisesta takuita vastaan säädetään lain 135 §:ssä. Tutkintavankeuden sijaan tutkintatuomari tai tuomioistuin voi vapauttaa epäillyn tai syytetyn takuita vastaan tämän pyynnöstä. Takuut tarkoittavat epäillyn, syytetyn tai jonkun muun henkilön hänen puolestaan maksamaa rahasummaa, joka talletetaan turvaamistoimenpiteenä tuomioistuimen tilille. Tuomioistuin määrittelee takuusumman määrän mahdollisen rangaistuksen ankaruuden, teon aiheuttaman vahingon sekä epäillyn tai syytetyn taloudellisen tilanteen perusteella. Takuusumman vähimmäismäärä on 500 päi-

vää vastaava palkka. Vapauttamiseen takuita vastaan voidaan liittää myös 128 §:n mukainen kieltö poistua asuinpaikasta. Takuusumma palautetaan, jos epäilty tai syytetty ei riko vapauttamisen ehtoja, rikosprosessi lopetetaan tai syytetty vapautetaan syytteestä. Kaikkein vakavimpiin rikoksiin, esimerkiksi murhaan tai terrorismiin, syyllistyneitä ei voida vapauttaa takuita vastaan. Toimenpiteen kestäessä tutkintavankeuden yleisten edellytysten on täytyttävä.

Tutkintatuomari tai tuomioistuin voi epäillyn tai syytetyn pyynnöstä muuttaa tutkintavankeuden sähköiseksi valvonnaksi. Asiasta säädetään lain 137 §:n 1 momentissa. Ennen päätöksen tekemistä tuomari kuulee valvonnasta vastaavaa viranomaista siitä, voidaanko sähköinen valvonta järjestää epäillyn tai syytetyn asunnossa. Jos epäilty tai syytetty ei alistu valvontaan, tutkintatuomari tai tuomioistuin voi valvojan raportin perusteella muuttaa sähköisen valvonnan tutkintavankeudeksi. Sähköisen valvonnan aikana on tutkintavankeuden edellytysten täytyttävä.

2.3.14 Yhdistynyt Kuningaskunta (erityisesti Englanti ja Wales)

Tutkintavankeuden vaihtoehtona on takuujärjestelmä (Bail Act 1976). Epäillyllä on lähtökohtaisesti oikeus välttää vapaudenriisto takuita tai muuta sitoumusta vastaan, jos laissa määritellyt olosuhteet eivät toisin edellytä. Vapauttamiseen takuita vastaan voi liittyä ehtoja.

Sekä poliisi että tuomioistuin voivat takuita vastaan päästää epäillyn vapaaksi tutkintavankeudesta. Poliisi voi vapauttaa epäillyn ilman ehtoja (unconditional bail), jolloin ainoa vaatimus on, että epäilty sitoutuu olemaan paikalla asiansa käsittelyssä tuomioistuimessa. Poliisin päästäessä epäilty ehdollisesti vapaaksi (conditional bail), ehtoja voidaan asettaa, jotta voidaan varmistaa, että epäilty saapuu tuomioistuimeen asiansa ensimmäiseen käsittelyyn. Tuomioistuimen päättäessä takuita vastaan vapauttamisesta tarkoituksena on, että epäilty on saapuvilla asiansa seuraavassa oikeuskäsittelyssä. Myös tähän vapauttamiseen voi liittyä ehtoja.

Noin yksi neljäsosa vapautuksista takuita vastaan myönnetään ehdollisina. Vakuuteen liittyvät ehdot edellyttävät tavanomaisimmin epäillyn pysyttelevän poissa tietyistä paikoista tai kieltävät yhteydenpidon tiettyyn henkilöön tai henkilöihin. Ehdot voivat koskea myös asumiseen liittyviä rajoituksia ja asuminen voi olla rajattu esimerkiksi omaan kotiin tai asuntolaan. Ehdot voivat olla myös ulkona liikkumiseen liittyviä kieltöjä, ilmoittautumisvelvollisuutta, matkustusasiakirjojen luovuttamista ja ajokieltoa.

Edellä mainittujen ehtojen lisäksi on mahdollista käyttää myös sähköistä valvontaa, jonka käyttö onkin lisääntynyt. Niin sanotun pantavalvonnan käyttö on mahdollista ehtona vapauden myöntämiselle vakuutta vastaan ulkonaliikkumiskieltoon liitettynä. Pantavalvonnan käyttö nähdään myönteisenä keinona, sillä se mahdollistaa tuomioistuimen kontrollin ja tuo säännönmukaisuutta epäillyn usein sekavaan elämäntilanteeseen. Kun tuomioistuin tekee takuita koskevan päätöksen, siinä otetaan huomioon sähköisen valvonnan vaikutus epäillyn vapautumisesta aiheutuvaan riskiin.

Ehtona voi myös olla vaatimus takaajasta tai vakuussumman asettamisesta. Takaaja (surety) on henkilö, joka sitoutuu maksamaan tuomioistuimen määräämän rahamäärän siinä tapauksessa, että epäilty ei ole paikalla asiansa käsittelyssä tuomioistuimessa. Takaajan määrääminen vapautumisen ehtona on myös yleistä. Jos tuomioistuin määrää vapauttamisen ehdoksi vakuussumman (security), se tarkoittaa,

että syytetty tai joku toinen hänen puolestaan antaa tuomioistuimelle pantiksi rahaa tai muuta omaisuutta. Vakuus menetetään, jos syytetty on poissa asian käsittelystä.

Kun tutkintavankeudesta vastaava poliisin virkamies päättää, että on tarpeeksi todisteita nostaa syyte, voidaan epäilty vapauttaa takuita vastaan odottamaan ensimmäistä oikeuskäsittelyä. Vapauttaminen takuita vastaan voidaan evätä tietyin edellytyksin, jos tutkintavankeudesta vastaavalla virkamiehellä on epäilyjä epäillyn henkilöllisyydestä tai osoitteesta, jos hänellä on syytä uskoa, että vangitsemisen jatkuminen on tarpeen uusien rikosten tekemisen tai todistajiin vaikuttamisen estämiseksi, tai jos vangitseminen on tarpeen sen varmistamiseksi, että epäilty saapuu oikeuteen määrättyinä aikana. Jos takuut evätään, epäilty pidetään yön yli vangittuna ja prosessi on käynnistettävä 24 tunnin sisällä. Jos takuut myönnetään, ensimmäinen oikeuskäsittely pidetään kahden päivän sisällä. Ensimmäisen oikeuskäsittelyn yhteydessä asian käsittelyä usein lykätään. Tällöin epäilty voidaan vapauttaa odottamaan käsittelyä, vangita tai vapauttaa takuita vastaan.

Niissä rikoksissa, joissa ei voida tuomita vankeusrangaistusta, vapauttaminen takuita vastaan myönnetään lähes aina. Laissa on tarkat säännökset edellytyksistä, milloin vankeusuhkaisesta rikoksista epäillylle voidaan olla myöntämättä vapautta takuita vastaan. Tämän mahdollista muun muassa silloin, jos

1. on syytä epäillä, että epäilty vapautuessaan ei antaudu pidätettäväksi, syyllistyy rikokseen taikka häiritsee todistajia tai muutoin vaikeuttaa oikeuden toteutumista hänen itsensä tai jonkun muun henkilön osalta;
2. tuomioistuin katsoo, että epäilty on vangittava hänen oman turvallisuutensa vuoksi, tai, jos kyseessä on nuori henkilö, hänen oman hyvinvointinsa vuoksi;
3. epäilty on jo vapautettu takuita vastaan oikeuskäsittelyn aikana, mutta hänet on pidätetty karkaamisen johdosta.

Epäillyn aikaisempi rikollisuus vaikuttaa päätökseen tutkintavankeuteen ja takuiden myöntämiseen. Henkilölle, jota syytetään murhasta tai sen yrityksestä, taposta, raiskauksesta tai sen yrityksestä tai muusta seksuaalirikoslaissa (Sexual Offences Act 2003) mainitusta vakavasta seksuaalirikoksesta, ja joka on tuomittu näistä rikoksista aikaisemmin, myönnetään vapautuminen takuita vastaan vain, jos käsillä on erityisiä olosuhteita, jotka oikeuttavat tämän.

Ensimmäisen oikeuskäsittelyn yhteydessä epäilty voi anoa vapautumista takuita vastaan. Jos epäiltyä ei vapauteta, hänet on tuotava oikeuden eteen kahdeksan päivän kuluttua, jolloin hän voi anoa vapautumista takuita vastaan toisen kerran. Epäilty saa anoa vapautumista takuita vastaan kaksi kertaa, jollei hän voi esittää uusia perusteita anomuksensa tueksi

Jos epäilty määrätään tutkintavankeuteen, se voi kestää yhteensä 182 päivää, jonka jälkeen epäillyllä on oikeus vapautukseen takuita vastaan sen jälkeen, kun tutkintavankeutta on kestänyt 182 päivää. Vapautukselle asetetaan tällöin usein ehtoja, jotka voivat koskea esimerkiksi asumista, tai ulkona liikkumiseen liittyviä rajoituksia. Takaajaa tai vakuussummaa ei kuitenkaan voida määrätä vapautumisen ehdoksi. Vielä 182 päivän jälkeenkin tuomioistuin voi määrätä vankeuden jatkamista syyttäjän hakemuksesta. Mahdollisia perusteita tutkintavankeuden pidennykselle ovat epäillyn, tarpeellisen todistajan tai tuomarin poissaolo tai sairaus, tuomioistuimen määräys pitää erillinen oikeudenkäynti tapauksessa, jossa on useita syytettyjä tai epäiltyjä rikoksia sekä muut hyväksyttävät perustellut syyt.

2.4 Tutkintavankien sijoittaminen muissa Pohjoismaissa

2.4.1 Islanti

Poliisi voi pidättää rikoksesta epäillyn henkilön samoin kuin henkilön, joka voi olla vaaraksi yleiselle järjestykselle tai joka esimerkiksi kieltäytyy antamasta henkilöllisyytensä poliisin tietoon (Islannin rikosprosessilain, straffeprocessloven, 90 §). Pidätettyä säilytetään poliisin tiloissa.

Pidätetty on viimeistään 24 tunnin kuluessa pidättämisestä vietävä tuomarin kuultavaksi. Jollei kuulemista sääolosuhteista, pidätetyn päihtyneestä tilasta tai muusta pakottavasta esteestä johtuen voida suorittaa sääntömääräisen ajan kuluessa, kuulemiselle on laissa asetettu 30 tunnin ehdoton aikaraja (rikosprosessilain 94 §). Jollei pidätettyä tällöin vapauteta, hänet on mahdollisimman pian ja korkeintaan 24 tunnin kuluessa ensimmäisen tuomioistuinkäsittelyn päättymisestä vietävä uudelleen tuomarin eteen vangitsemista varten (98 §). Vangitsemispyynnön esittää poliisi. Vangitseminen on mahdollista vain, jos rikosprosessilain mukaiset edellytykset täyttyvät (rikosprosessilain 95 §). Tutkintavankeus voidaan määrätä korkeintaan neljäksi viikoksi, ja sitä voidaan pidentää neljä viikkoa kerrallaan (rikosprosessilain 97 §).

Vangittu siirretään tutkintavankilaan välittömästi vangitsemisoikeudenkäynnin jälkeen. Tällä hetkellä tutkintavankeja pidetään samoissa tiloissa kuin vankeusvankeja, jollei tutkintavankia ole määrätty eristettäväksi. Vuonna 2016 käyttöön otettava Hólmsheiðin uusi vankila mahdollistaa, että tutkintavangit voidaan pitää erillään vankeusvangeista.

Tutkintavankien säilyttäminen poliisintiloissa on lain mukaan erityisistä syistä mahdollista korkeintaan neljän päivän ajan. Tätä vaihtoehtoa ei kuitenkaan yleensä käytännössä käytetä.

Tutkintavangin asema on voimassa lainvoimaiseen tuomioon asti.

Vuonna 2013 Islannissa vangittuna oli keskimäärin 185 henkilöä, joista tutkintavankeja oli keskimäärin 18 (9 prosenttia).

2.4.2 Norja

Norjassa rikoksesta epäillyn henkilön pidättämisen (fengsel) ja tutkintavankeuteen vangitsemisen (varetekt) edellytyksistä säädetään rikosprosessilaissa (lov om rettergangsmåten i straf-fesaker, ns. straffeprocessloven).

Rikoksesta epäiltyä, pidätettyä henkilöä voidaan aluksi säilyttää poliisin tiloissa (politiarrest), mutta hänet on siirrettävä poliisin tiloista tutkintavankilaan kahden päivän kuluessa pidättämisestä, jollei tämä käytännön syistä ole mahdotonta. Jos pidätetty on alle 18-vuotias, hänet on siirrettävä tutkintavankilaan mahdollisimman pian ja viimeistään pidätystä seuraavana päivänä. Jos siirto myöhästyy määräajoista, myöhästymisen syystä on tehtävä merkintä pidättämisasiakirjoihin (poliisiarestia koskevan käyttöohjeen 3 §:n 1 momentti, forskrift om bruk av politiarrest, ns. politiarrestinstruksen).

Rikoksesta epäiltyä voidaan pitää pidätettynä enintään kolme päivää ennen kuin hänet on poliisin aloitteesta vietävä tuomioistuimen eteen vangitsemispäätöstä tai vapauttamista varten (rikosprosessilain 183 §). Vangitsemispäätökseen on sisällytettävä tutkintavankeuden kesto, joka voi olla korkeintaan neljä viikkoa. Tuomioistuin voi jatkaa tutkintavankeuden kestoja uudessa vangitsemisen käsittelyssä korkeintaan neljällä viikolla kerrallaan.

Kolmen päivän määräaika vangitsemis- tai vapauttamispäätökselle taikka tutkintavankeuden vaihtoehtojen käyttöönottoa koskevalle päätökselle merkitsee, että pidätetty on siirrettävä poliisin tiloista tutkintavankilaan jo ennen vangitsemisoikeudenkäyntiä eli kahden päivän kuluessa. Käytännössä siirto poliisin tiloista ei kuitenkaan onnistu kahden päivän kuluessa. Vuonna 2103 tämä aika ylitettiin 4 250 tapauksessa.

Poliisin tiloissa tapahtuvaa säilytystä valvoo paikallistasolla poliisimestari ja keskusviranomaisena valvontalautakunta (tilsynsutvalget), jossa ovat edustettuina poliisihallinto, paikallinen syyttäjä ja asianajajaliiton nimittämä riippumaton edustaja (poliisirestia koskevan käyttöohjeen 4 §:n 1 ja 2 momentti).

Valvontavastuu tutkintavangista siirtyy poliisilta tutkintavankilalle ja Norjan rikosseuraamuslaitokselle (Kriminalomsorgen), kun henkilö siirretään tutkintavankilaan.

Tutkintavangin asema säilyy, kunnes tuomio on lainvoimainen ja rangaistuksen täytäntöönpano alkaa.

Vuonna 2013 Norjassa oli vankeja keskimäärin 3 787 henkilöä, joista tutkintavankeja oli keskimäärin 995 (26 prosenttia).

2.4.3 Ruotsi

Ruotsissa poliisi voi ottaa kiinni (gripande) rikoksesta epäillyn henkilön, ja kiireellisissä tapauksissa poliisi voi myös pidättää (anhållande) todennäköisin syin epäillyn henkilön ilman pidättämispäätöstä, jos pidättämistä koskevat edellytykset täyttyvät (Ruotsin oikeudenkäymiskaaren, rättegångsbalken, 24 luvun 1 ja 7 §).

Rikoksesta epäiltyä kiinniotettua henkilöä, joka on pidätetty, voidaan kiinniotosta alkaen säilyttää kolme vuorokautta poliisin tiloissa (polisarrest). Poliisin tiloissa säilytetään sekä rikosepäilyn perusteella kiinniotettuja henkilöitä että poliisilain ja juopuneiden henkilöiden säilöönnotosta annetun lain nojalla säilöön otettuja henkilöitä. Kiinniotosta on lähetettävä tieto syyttäjälle ja kiinniotettua on kuulusteltava mahdollisimman pian.

Kuulustelun jälkeen syyttäjän on päätettävä epäillyn vapauttamisesta tai pidättämisestä. Pidätetyn vapauttamisesta tai vangitsemisesta (häkting) päättää tuomioistuin syyttäjän vaatimuksesta mahdollisimman pian ja viimeistään neljäntenä päivänä pidättämispäätöksestä (oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 8, 12 ja 13 §).

Vangitsemispäätöksen jälkeen tutkintavanki siirretään välittömästi tutkintavankilaan, jossa voidaan tutkintavankien lisäksi säilyttää maasta karkotettavia henkilöitä sekä henkilöitä, jotka eivät ole noudattaneet ehdonalaista vapauttaan koskevia ehtoja.

Vangitsemispäätös on voimassa korkeintaan kaksi viikkoa, jonka jälkeen tutkintavankeutta voidaan pidentää uudessa oikeuden käsittelyssä.

Tutkintavankilat ovat Ruotsissa yleensä sijoitettu poliisitalojen yhteyteen, mutta hallinnollisesti ne kuuluvat Ruotsin rikosseuraamuslaitokselle (Kriminalvården) eivätkä poliisille. Varsinaisten tutkintavankiloiden lisäksi tutkintavankiloina toimivia osastoja on eri laitoksissa.

Tutkintavangin asema säilyy lainvoimaiseen tuomioon asti.

Vuonna 2013 Ruotsissa oli keskimäärin 6 032 vankia, joista tutkintavankeja oli keskimäärin 1 486 (25 prosenttia).

2.4.4 Tanska

Tanskassa poliisi voi pidättää (anholdning) rikoksesta epäillyn henkilön (prosessilain, retsplejeloven, 755 §:n 1 momentti).

Tanskan perustuslaki edellyttää, että pidätetty, jota ei vapauteta, on viimeistään 24 tunnin kuluessa pidättämisestä vietävä kuultavaksi tuomarin eteen (grundlovsforhør) (perustuslain 71 §:n 3 momentti ja prosessilain 760 §:n 2 momentti). Jos tuomari tämän kuulemisen tuloksena päättää jatkaa pidättämistä, pidätetty on vietävä uudelleen tuomioistuimen eteen vangitsemisoikeudenkäyntiä varten kolmen vuorokauden kuluessa ensimmäisen tuomioistuin käsittelyn päättymisestä (prosessilain 760 §:n 5 momentti). Tällöin tuomioistuin päättää poliisin vaatimuksesta vangitsemisestä (varetægtsfængsling), tutkintavankeuden vaihtoehdoista tai vapauttamisesta (prosessilain 764 §). Vangitseminen on mahdollista vain, jos prosessilain mukaiset edellytykset täyttyvät (prosessilain 762 §).

Tutkintavankeuden tulee olla mahdollisimman lyhyt eikä se saa ylittää neljää viikkoa. Tutkintavankeutta voidaan kuitenkin pidentää neljä viikkoa kerrallaan (prosessilain 767 §).

Tutkintavanki siirretään tutkintavankilaan välittömästi vangitsemisoikeudenkäynnin jälkeen. Tanskan tutkintavankiloita (arresthus) ylläpitää ja niistä vastaa Tanskan rikosseuraamuslaitos (Kriminalforsorgen). Lisäksi kolmessa vankilassa on tutkintavankilana toimiva osasto. Tutkintavankiloissa pidetään pääasiassa tutkintavankeja, mutta myös vähäisissä määrin lyhyitä tuomioita suorittavia vankeja.

Tutkintavangin asema tutkintavankina on voimassa ensimmäisen asteen tuomioon asti, sillä häneen sovelletaan tutkintavankia koskevia sääntöjä tuomion langettamiseen asti.

Vuonna 2013 Tanskassa oli keskimäärin 4 207 vankia, joista tutkintavankeja oli keskimäärin 1 362 (32 prosenttia). Tutkintavankeuden kesto oli vuonna 2012 keskimäärin kuusi kuukautta.

2.5 Nykytilan arviointi

2.5.1 Tutkintavankeuden vaihtoehdot

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan pidättämisen ja vangitsemisen ainoana käytössä olevana vaihtoehtona on matkustuskielto. Aikaisemman lainsäädännön mukaan matkustuskielto voitiin määrätä, jos oli syytä epäillä, että henkilö lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa (karttamisvaara). Lisäksi matkustuskielto voitiin määrätä siksi, että on syytä epäillä, että henkilö jatkaa rikollista toimintaa (jatkamisvaara).

Vuoden 2014 alusta voimaan tulleen pakkokeinolain mukaan matkustuskielto voidaan määrätä myös niissä tapauksissa, joissa on syytä epäillä, että epäilty vaikeuttaa asian selvittämistä (vaikeuttamisvaara). Uudella matkustuskiellon määräämisperusteella kiellosta on pyritty tekemään nykyistä parempi vaihtoehto pidättämiselle ja vangitsemiselle, joiden perusteisiin asian vaikeuttamisvaara jo nykyisin kuuluu. Matkustuskielto voi sisältää erilaisia velvoitteita, joita tarpeen mukaan yhdistelemällä pyritään matkustuskiellon tavoitteeseen.

Matkustuskielto on lähtökohtaisesti käyttökelpoinen pakkokeino, mutta sitä käytetään nykyisin varsin vähän. Etenkin tuomistuimissa määrätään matkustuskieltoja erittäin harvoin. Tilastokeskuksen tilastojen mukaan poliisi, tulli ja rajavartiolaitos käyttivät matkustuskieltoa vuonna 2014 yhteensä 576 tapauksessa. Vuonna 2013 matkustuskieltoa rikottiin 202 tapauksessa ja vuonna 2014 yhteensä 267 tapauksessa. Vangitsemisten kokonaismäärä oli 2014 yhteensä 2 140.

Oikeusrekisterikeskuksen tilastojen mukaan tuomioistuimissa määrättiin vuonna 2013 yhteensä 31 matkustuskieltoa ja matkustuskielto kumottiin kolmessa tapauksessa. Vuonna 2014 tuomioistuimissa määrättiin yhteensä 25 matkustuskieltoa ja matkustuskielto kumottiin viidessä tapauksessa.

Matkustuskiellon ongelmana on, että matkustuskieltoon määrätyle asetettujen velvoitteiden valvonta on käytännössä resurssien puutteen vuoksi varsin vähäistä. Tästä syystä sillä ei voida kovin tehokkaasti torjua eikä vähentää vaikeuttamis-, karttamis- ja jatkamisvaaraa. Jotta matkustuskiellon käyttöä voitaisiin lisätä, sen valvontaa tulisi oleellisesti tehostaa. Tämä voitaisiin tehdä kytkemällä matkustuskieltoon jatkuva ja ympärivuorokautinen tekninen valvonta kotona olevan valvontapäätteen tai muun paikannuslaitteen avulla. Tällainen mahdollisuus onkin nykyisin käytössä useissa Euroopan maissa.

Myöskään käräjäoikeuden tuomion antamisen jälkeen muutoksenhakutuomioistuinten ratkaisua odottaessa tutkintavankeudella ei ole tällä hetkellä muita vaihtoehtoja kuin matkustuskielto. Sitä kuitenkin koskevat myös edellisessä kappaleessa todetut ongelmat.

Ulkomaalaiset tutkintavangit ovat yliedustettuja suhteessa heidän kokonaismääräänsä. Sama ilmiö on havaittavissa useimmissa Euroopan maissa. Ulkomaalaista ei yleensä määrätä matkustuskieltoon, jollei hänellä ole pysyvää asuntoa Suomessa. Tämä on ongelmallista esimerkiksi sen vuoksi, että tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevassa puitepäätöksessä asetettua tavoitetta – lisätä EU:n jäsenvaltioiden kansalaisten yhdenvertaisuutta rikosasian tutkintavaiheessa – ei näin ollen voida toteuttaa. Puitepäätöksellä pyritään vähentämään tilanteita, joissa henkilö joutuu tutkintavankeuteen ainoastaan sen vuoksi, ettei hänellä ole asuin-

paikkaa asian käsittelyvaltiossa. Koska tutkintavankeudelle ei ole uskottavaa eikä tehokkaasti valvottua vaihtoehtoa, ulkomaalaisia ei siirretä asuinmaahansa odotta-
maan oikeudenkäyntiä eurooppalaisen valvontamääräyksen perusteella. Jos käytös-
sä olisi tehokkaasti valvottu tutkintavankeuden vaihtoehto, valvontatoimien siirtämi-
sellä voitaisiin vähentää ulkomaalaisten tutkintavankien määrää.

Edellä jaksosta 2.3 selviää, että suuressa osassa Euroopan valtioista on käytössä useita tutkintavankeuden vaihtoehtoja, ja useissa maissa on käytössä myös takuu –
tai vakuusjärjestelmä. Suomessa tällainen vakuus- tai takuujärjestelmä on vähäises-
sä käytössä Rikoksen torjunnasta Tullissa annetussa laissa ja ulkomaalaislaissa
tarkoitetuissa tilanteissa. Vaikka asiaa on sivuttu eri työryhmissä ja myös esitutkinta-
ja pakkokeinoimikunnassa, takuujärjestelmää ei ole tarkemmin Suomessa selvitet-
ty.

2.5.2 Poliisin tiloissa säilytettävien tutkintavankien määrän vähentäminen

Edellä kohdassa 1.2 selostetaan, että kansainväliset valvontaelimet ovat toistuvasti arvostelleet Suomea siitä, että tutkintavankeja säilytetään poliisin tiloissa. Viidettä
määräaikaikäykäntiä koskevassa selonteossaan CPT toteaa, että tutkintavankien säi-
lyttäminen poliisin säilytystiloissa tulee lopettaa. Esitutkinnan selvittämisvastuun ja
vastuun tutkintavangin olosuhteista ja säilyttämisestä tulisi olla eri viranomais-
tahoilla, koska muutoin järjestelyssä piilee tutkintavangin painostamis- tai lahjomisvaara.
Poliisivankilojen säilytystilojen olosuhteet, niissä tarjolla olevat mahdollisuudet sellin
ulkopuolella järjestettävään toimintaan ja ulkoiluun ja terveydenhuoltopalvelut ovat
komitean käsityksen mukaan puutteelliset. Poliisivankiloita ei ole suunniteltu vapau-
tensa menettäneiden pitkäaikaiseen säilyttämiseen.

Vaikka poliisin tiloissa säilytettävien tutkintavankien määrä on viime vuosikymmeninä
vähentynyt ja tutkintavankien keskimääräinen säilytysaika poliisin tiloissa on lyhentynyt,
kansainväliset valvontaelimet ja eduskunnan oikeusasiamies näkevät asian edelleen ongelmallisena.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Toteuttamisvaihtoehdot

3.1.1 Tutkintavankeuden vaihtoehdot

Matkustuskiellon tehostaminen. Sähköinen valvonta on muun muassa vankiloiden ylläpito-ongelmien vuoksi yleistynyt eripuolilla maailmaa hyvin nopeasti etenkin 2000-luvulla. Valvontaa on käytetty sekä lyhyiden vankeusrangaistusten sijasta (etuoven mallit) että rangaistuksen lopussa ehdonalaisten vapautumisen vaiheena (takaoven mallit). Sähköistä valvontaa käytetään yleisesti myös tutkintavankeuden vaihtoehtona.

Sähköisen valvonnan toteuttamiseen käytetty tekniikka mahdollistaa nykyään valvottavan sijainnin jatkuvan paikantamisen lisäksi sen varmistamisen, että valvottava pysyy tietyllä alueella tai pysyttelee poissa tietyltä alueelta tai määrättyjen henkilöiden läheltä. Kansainvälisesti varsin tavallinen valvonnan käyttötapa on kotiairestin tyyppinen seuraamus tai pakkokeino, jota käytettäessä vain valvottavan koti on määriteltävä hänelle sallituksi oleskelupaikaksi tietyinä vuorokaudenaikana.

Kansainvälisesti yleisin sähköisen valvonnan tekninen toteutustapa on radiotaajuustekniikan (RF) käyttöön perustuva, valvottavan nilkkaan tai ranteeseen kiinnitettävä panta, joka on yhteydessä kiinteästi sijoitettuun seurantalaitteeseen. Tavallisesti seurantalaitte on sijoitettu valvottavan kotiin. Laitte reagoi valvottavan kehoon kiinnitettyyn valvontalaitteeseen, jos panta on enintään 100–400 metrin etäisyydellä seurantalaitteesta. Radiotaajuustekniikka soveltuu hyvin tilanteisiin, joissa tietoa tarvitaan valvottavan saapumisesta seurantalaitteen valvonta-alueelle, hänen oleskelustaan siellä sekä poistumisestaan alueelta. Järjestelmään ohjelmoidaan yksilölliset valvonnalliset rajat.

Radiotaajuustekniikkaa käytettäessä valvottavan kotona olevasta seurantalaitteesta on rakennettu yhteys järjestelmän keskusvalvomoon joko hyödyntäen valtakunnan puhelinverkkoa tai matkapuhelinverkkoa. Keskusvalvomon palvelimet käsittelevät ja pitävät yllä seurantalaitteiden lähettämää valvontatietoa.

Satelliittipaikannusjärjestelmistä erittäin suosittu on GPS (Global Positioning System), joka toimii nykyään maailmanlaajuisesti ja tarjoaa käyttäjille yleensä erittäin hyvän paikannustarkkuuden. Satelliittipaikannuksen käyttö rangaistusten täytäntöönpanossa on viime vuosina yleistynyt nopeasti. Satelliittipaikannuksen puutteena on kuitenkin sen suhteellisen epätarkka toiminta tiiviisti rakennetuilla kaupunkialueilla ja rakennusten sisätiloissa.

On myös mahdollista yhdistää edellä mainittujen teknisten toteutustapojen käyttö, jolloin radiotaajuustekniikalla voidaan kontrolloida valvottavan oleskelua kotonaan suunnitelman mukaisesti ja GPS-tekniikalla paikantaa hänet muualla. Panta voi sisältää mahdollisuuden paikantaa sitä GPS-satelliittien avulla ulkona esimerkiksi valvottavan liikkumista kotinsa ympäristössä. Toiminnot voidaan yhdistää samaan laitteeseen.

Sähköisen valvonnan haittana voidaan pitää myös sitä, että valvonnassa tutkintavankeuden ensisijaisena tarkoituksena oleva vankilassaolon eristämisvaikutus ei toteudu. Valvontaan asetetulla olisi näin mahdollisuus halutessaan pyrkiä vaikeuttamaan esitutkintaa. Tätä mahdollisuutta voidaan torjua sijoittamalla valvontaan vain epäiltyjä, joilla vaikeuttamisvaaran riskiä pidetään vähäisenä, taikka toteuttamalla valvonta mahdollisimman tiukasti esimerkiksi liikkumisen jatkuvalla valvonnalla. Myös rikoksen uhri on otettava huomioon esimerkiksi asettamalla valvottavalle erityisiä liikkumisrajoituksia tämän suojelemiseksi tai ilmoittamalla uhrille, jos tekijä on rikkonut mahdollista liikkumisrajoitustaan.

Matkustuskiellon noudattamista valvotaan nykyään vaihtelevasti. Matkustuskieltoon sisältyviä määräyksiä rikkoneet jäävät yleensä kiinni kiellon rikkomisesta jouduttuaan poliisin kanssa tekemisiin muista kuin matkustuskieltoon liittyvistä syistä. Matkustuskiellon uskottavuus ja matkustuskiellon käytön lisääminen edellyttävät valvonnan tehostamista. Sähköinen valvonta soveltuisi erilaisten kieltojen ja velvollisuuksien valvomiseen hyvin. Tällöin valvottu matkustuskielto saattaisi myös nykyistä useammin korvata vangitsemisen ja näin vähentää tutkintavankien määrää.

Nykyistä matkustuskieltoa voitaisiin kehittää joko liittämällä sähköinen valvonta kaikkiin matkustuskieltoihin tai niin, että tavallinen matkustuskielto säilyttäisiin edelleen sähköisesti valvotun matkustuskiellon rinnalla.

Oikeusministeriön asettama sähköisen valvonnan työryhmä ehdotti pakkokeinolain 2 lukua laajalti muutettavaksi mietinnössään (oikeusministeriön työryhmämietintö 2007:17). Työryhmän matkustuskieltoa koskevista ehdotuksista olennaisimman mukaan matkustuskiellon noudattamista valvottaisiin kaikissa tapauksissa teknisillä välineillä, joilla pystyttäisiin seuraamaan rikoksesta epäillyn liikkumista ja olinpaikkaa. Tarkoituksena olisi tehdä matkustuskiellosta nykyistä tehokkaampi ja uskottavampi tutkintavankeuden vaihtoehto.

Sähköisen valvonnan työryhmän matkustuskieltoa koskevat ehdotukset eivät ole edenneet osin ristiriitaisen lausuntopalautteen vuoksi (oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2008:17). Suurin osa matkustuskieltoon kantaa ottaneista lausunnonantajista suhtautui torjuvasti ehdotukseen, jonka mukaan sähköinen valvonta liitettäisiin kaikkiin matkustuskieltoihin. Kritiikkiä sai osakseen myös työryhmän ehdotus, jonka mukaan tuomioistuin päättäisi paikallaolovelvoitteen sisältävästä matkustuskiellosta.

Sähköisen valvonnan käyttöön liittyy niin kutsuttuna net-widening -ilmiönä tunnettu riski. Tällä tarkoitetaan käytettävien seuraamusten ja pakkokeinojen alan laajenemista. Net-widening -ilmiöstä olisi kyse, jos sähköistä valvontaa alettaisiin käyttää ole-massa olevien seuraamusten tai pakkokeinojen valvonnan tehostamiseen, vaikka ne olisivat toimivia keinoja. Tästä aiheutuisi myös tarpeettomia kustannuksia.

Näistä syistä esityksessä ehdotetaan säännöksiä erityisestä tehostetusta matkustuskiellosta, joka olisi tuntuuudeltaan ja ankaruudeltaan nykyisin käytössä olevan matkustuskiellon ja vangitsemisen välissä. Koska kyse olisi vangitsemisen eikä pidättämisen vaihtoehdosta, sen määräämisestä päättäisi kaikissa tapauksissa tuomioistuin. Käytännössä tuomioistuimen harkinta olisi portaittaista siten, että tuomioistuimen tulisi harkita tehostetun matkustuskiellon käyttämistä, jos matkustuskielto ei olisi riittävä pakkokeinoa. Vangitsemista tulisi käyttää vain siinä tapauksessa, että tehostettu matkustuskieltokaan ei riittäisi estämään asian selvittämisen vaikeuttamista, rikollisen toiminnan jatkamista, pakoa tai rangaistuksen täytäntöönpanon karttamista.

Tämä perustuu pakkokeinolain 1 luvun 3 §:ssä ilmaistuun vähimmän haitan periaatteen, jonka mukaan pakkokeinon käytöllä kenenkään oikeuksiin ei saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä käytön tarkoituksen saavuttamiseksi.

Nykyisinkin epäilty voidaan matkustuskieltopäätöksessä määrätä pysymään tietyllä alueella tai vastaavasti hänet voidaan määrätä pysymään poissa tietyltä alueelta. Epäiltyä voidaan myös kieltää ottamasta yhteyttä määrättyihin henkilöihin. Myös näitä määräyksiä olisi mahdollisuus tehostetussa matkustuskielossa valvoa sähköisin välinein.

Tehostettu matkustuskielto eroaisi matkustuskiellosta siten, että tehostettuun matkustuskieltoon liitettyjä velvollisuuksia ja määräyksiä voitaisiin valvoa teknisin välinein. Matkustuskiellon tehostamisella sähköisellä valvonnalla voitaisiin nykyistä paremmin estää kieltoon sisältyvien liikkumisrajoitusten rikkominen. Sähköisesti valvottua matkustuskieltoa voitaisiin käyttää nimenomaan tilanteissa, joissa rikoksesta epäilty nykyään vangitaan. Sähköisen valvonnan liittäminen matkustuskieltoihin olisi näin ollen tarpeellinen uudistus sekä vapaudenmenetyksen haittojen välttämisen että matkustuskiellon nykyistä tehokkaamman valvonnan tarpeen vuoksi.

Yksi matkustuskiellon noudattamista tehostava keino olisi velvollisuus pysyä asunnossa tai muussa asumiseen soveltuvassa paikassa kuten esimerkiksi asuntolassa tai hoitolaitoksessa. Edellä jaksossa 2.3 on esitetty, että Itävallassa sähköinen valvonta on tutkintavankeuden vaihtoehtona. Sen edellytyksenä on, että epäillyllä on asunto, hänen elämäolosuhteensa ovat järjestyksessä ja hän suostuu kotiarestin täytäntöönpanoon. Asiasta päättää tuomari. Epäillyn on sitouduttava noudattamaan kotiarestin ehtoja. Kotiaresti voidaan muuntaa tutkintavankeudeksi, jos epäilty peruuttaa suostumuksensa, ei noudata hänelle asetettuja ehtoja taikka tutkintavankeuden tarkoitusta ei voida saavuttaa kotiarestin avulla. Myös Portugalissa tutkintavankeuden vaihtoehtona käytettyä kotiarestia valvotaan sähköisesti.

Matkustuskieltoa koskevaa sääntelyä voitaisiin tehostaa myös siten, että rikoksesta epäilty voitaisiin velvoittaa pysymään matkustuskieltopäätöksessä määrätty tuntimäärä asunnossaan tai muussa asumiseen soveltuvassa paikassa. Asunnossa pysymisen tuntimäärä tulisi määrätä siten, että se mahdollistaisi normaalin työssäkäynnin tai opiskelun. Asunnossa pysymisen vähimmäis- ja enimmäismäärästä säädettäisiin laissa.

Myöskään käräjäoikeuden tuomion antamisen jälkeen muutoksenhakutuomioistuimen ratkaisua odottaessa tutkintavankeudella ei ole matkustuskiellon lisäksi muita vaihtoehtoja. Myös muutoksenhakuvaiheessa muu vaihtoehto tutkintavankeudelle kuin matkustuskielto olisi tarpeen joissakin tilanteissa. Tällaista pakkokeinoa voitaisiin valvoa sähköisin menetelmin ja siihen voisi sisältyä samanlaisia määräyksiä ja velvoitteita kuin tehostettuun matkustuskieltoon. Tällaiset velvoitteet ja määräykset voisivat koskea asunnossa pysymistä ja liikkumisrajoituksia.

Rikoslain 6 luvun 13 §:n mukaan jos määräaikainen vankeusrangaistus tuomitaan teosta, jonka johdosta rikoksen tehnyt on ollut vapautensa menettäneenä yhtäjaksoisesti vähintään yhden vuorokauden, tuomioistuimen on vähennettävä rangaistuksesta vapaudenmenetystä vastaava aika tai katsottava vapaudenmenetys rangaistuksen täydeksi suoritukseksi. Vapaudenmenetysaika lasketaan päivinä. Samoin on meneteltävä, jos vapaudenmenetys on aiheutunut muun saman asian yhteydessä syytteen tai esitutinnan kohteena olleen rikoksen johdosta tai oikeuteen tuotavaksi määrätyn vastaajan säilöön ottamisen johdosta.

Jos rangaistukseksi tuomitaan sakko, vapaudenmenetys on otettava huomioon koh- tuullisessa määrin, kuitenkin vähintään vapaudenmenetystä vastaavan ajan pituise- na, tai katsottava rangaistuksen täydeksi suorituksesi. Jos rangaistukseksi tuomi- taan nuorisorangaistus, vapaudenmenetys on otettava huomioon sen vähennykse- nä. Tässä momentissa tarkoitettua vähennystä laskettaessa yksi vapaudenmenetys- vuorokausi vastaa kahta nuorisorangaistuspäivää, jollei tästä ole erityistä syytä poi- keta.

Kun sähköistä valvontaa aletaan toteuttaa myös uutena, matkustuskieltoon määrätyn henkilökohtaista vapautta ja liikkumisoikeutta voimakkaasti rajoittavana pakkokeino- na, johon liitetään asunnossa pysymisvelvollisuus, tehostettuna matkustuskieltona toimeenpantu aika tulisi ottaa huomioon rangaistusta määrättäessä. Vapauden rajoit- taminen rinnastetaan vapauden menetykseen rikoslain 2 c luvun 1 §:ssä. Nykyään matkustuskieltoa ei vähennetä, koska matkustuskiellossa ollutta ei pidetä vapauten- sa menettäneenä. Esityksessä ehdotetaan, että kahta päivää tehostetussa matkus- tuskiellossa vastaisi yhtä päivää vankeutta.

Vakuuden käyttäminen tutkintavankeuden vaihtoehtona. Edellä jaksosta 2.3. selviää, että kansainvälisesti paljon käytetty tutkintavankeuden vaihtoehto on rikoksesta epäillyn päästäminen vapaaksi hänen asettamaansa tai järjestämänsä vakuutta vastaan. Yleisimmin käytetyt vakuudet jaetaan epäillyn antamiin käteisvakuuksiin ja omaisuusvakuuksiin sekä kolmannen tahon asettamiin vakuuksiin. Viimeksi maini- tuissa on kysymys siitä, että oikeudenkäynnin ulkopuolinen taho menee takuuseen epäillyn velvollisuuksien täyttämistä (esimerkiksi saapuminen oikeudenkäyntitilai- suuteen). Kolmannen tahon asettamiin vakuuksiin liittyy usein liiketoimintana harjoit- tettava takuumiestoiminta, joka puolestaan saattaa edellyttää epäillyn järjestämää takausta siltä varalta, että takuumies joutuu vastuuseen epäillyn rikkoessa velvoittei- taan. Takuujärjestelmiin luetaan muitakin vapaaksi päästämisen edellytyksiä kuten esimerkiksi epäillyn antama vakuutus siitä, että hän osallistuu prosessiin tai muuten toimii sen turvaavalla tavalla. Vakuusjärjestelmille on ominaista, että vapaaksi pääs- tämisestä vakuutta vastaan ja rikkomuksen jälkeisistä toimenpiteistä päättää tuomio- istuin.

Esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistusta selvittäneen esitutkin- ta- ja pakkokeinotoimikunnan mietinnössä (KM 2009:2) pohdittiin vakuuden asetta- mista tutkintavankeuden vaihtoehtona. Mietinnössä katsottiin, että vakuusjärjestel- mää koskeva valmistelu olisi laajuudeltaan sellainen, ettei sitä voida toteuttaa koko- naisuudistuksen ohessa. Jos aihetta ilmenee, asiaan liittyvät selvitykset tulisi tehdä ja mahdolliset ehdotukset laatia erillisessä hankkeessa esimerkiksi työryhmätyönä.

Vakuusjärjestelmän käyttöön ottamiseen liittyy useita ongelmia. Ensimmäinen niistä liittyy rikoksesta epäiltyjen taloudelliseen asemaan ja varakkuuteen. Vakuusjärjes- telmän piiriin pääsisivät taloudellisesti hyvin toimeentulevat ja varakkaat rikoksesta epäillyt. Tätä yhdenvertaisuusongelmaa voitaisiin vähentää siten, että vakuuden suu- ruus suhteutettaisiin henkilön tuloihin kuten päiväsakkorangaistuksessa. Tällaista tulojen mukaan tapahtuvaa porrastusta käytetään ainakin Itävallassa. Toisaalta, vaikka takuusumman suuruutta määrättäessä otettaisiin huomioon henkilön tulot ja varallisuus, oikeudenmukaisen järjestelmän toteuttaminen saattaisi käytännössä olla hankalaa ja aikaa vievää. Ongelmana Suomessa on esimerkiksi, että verottaja ei enää kerää tietoja henkilöiden varallisuudesta, joten tuomioistuimen käytössä ei ole tallennettua ja todenmukaista tietoa henkilön varallisuudesta.

Toisaalta sakkojen perinnästä saadut kokemukset osoittavat, että rikoksista tuomi-
tuilla on usein vaikeuksia suorittaa pieniäkin sakkorangaistuksia. Tämän vuoksi on
luultavaa, että rikoksesta epäiltyjen taloudelliset mahdollisuudet vakuuden asettami-
seen eivät ole välttämättä hyviä rahamäärältään pienissäkään vakuuksissa. Epäillyn
varattomuus saattaa johtaa siihen, että vakuudeksi tarvittavia varoja hankitaan epä-
asiallisin, jopa rikollisin keinoin tai että käytetään sellaisilla keinoilla saatuja varoja.
Myös tilanteisiin, joissa ulkopuolinen taho asettaa vakuuden epäillyn sijasta, saattaa
liittyä epätoivottavia lieveilmiöitä. Esimerkiksi takaisinperintäkeinot saattavat olla on-
gelmallisia. On luultavaa, ettei huomattavillakaan takuusummilla pystyttäisi estä-
mään tehokkaasti oikeudenkäynnin tai rangaistuksen täytäntöönpanon välttelyä, to-
disteiden hävittämistä tai rikollisen toiminnan jatkamista. Tämä koskee etenkin tör-
keistä talousrikoksista epäiltyjä.

Tärkeä näkökohta liittyy pakkokeinon tehokkuuteen ja käyttöalaan. Käyttöala riippuu
siitä, mitä muita vangitsemisen vaihtoehtoja olisi käytettävissä vakuuden asettami-
sen ohella. Edellä ehdotetaan lakiin lisättäväksi säännökset tehostetusta matkustus-
kiellosta ja tutkinta-arestista, jonka noudattamista valvottaisiin kaikissa tapauksissa
teknisillä välineillä. Tämä ilmeisesti tekisi matkustuskiellosta nykyistä toimivamman
vaihtoehdon vangitsemiselle. Tullirikosjärjestelmässä käytössä olevaa vakuuden
asettamista on käytetty vähän. On luultavaa, että vakuuden käyttöala jäisi vähäisek-
si. Vakuuden käyttöönotto vaatisi yksityiskohtaista sääntelyä. Lisäksi vakuuden hal-
linto, säilyttäminen ja realisoiminen vaatisi omat lisäresursseja. (Tähän lisää pe-
rusteluja) Näistä syistä vakuuden käyttöä tutkintavankeuden vaihtoehtona ei ehdote-
ta tässä esityksessä.

Päihdehuoltoon sijoittaminen. Matkustuskiellon ja vakuuden asettamisen lisäksi tut-
kintavankeudelle on etsitty muitakin vaihtoehtoja, esimerkiksi päihdehoitoon sijoitta-
minen. Aikaisemmat yritykset kytkeä päihdehoito rikosoikeusjärjestelmään (esimer-
kiksi ehdotukset sopimushoitorangaistuksesta ja nuorisorangaistuksen sisällön kehit-
tämisestä sekä kaavailut sakonmuuntorangaistuksen korvaamisesta hoidolla) ovat
osoittaneet, että hoidon käytön kytkemisessä muihin kuin hoidollisiin tarkoituksiin on
ongelmia, jotka liittyvät voimavaroihin ja kustannusvastuuseen. Myös tältä osin on
otettava huomioon tehokkuusnäkökohta eli se, että on päästävä karttamis-, vaikeut-
tamis- ja jatkamisvaaran riittävän tehokkaaseen torjumiseen. Toisaalta matkustus-
kieltoon määrätty voidaan nykyisen lain mukaan velvoittaa oleskelemaan laitoksessa
tai sairaalassa, jossa hän ennestään on tai johon hänet otetaan. Näistä syistä tässä
esityksessä ei ehdoteta päihdehuoltoon sijoittamista tutkintavankeuden vaihtoehdok-
si.

3.1.2 Poliisin tiloissa säilytettävien tutkintavankien määrän vähentäminen

Tutkintavankien määrää poliisin tiloissa voitaisiin pyrkiä vähentämään kolmella taval-
la. Ensimmäinen vaihtoehto olisi poliisin säilytystilojen siirtäminen Rikosseuraamus-
laitoksen hallinnonalalle. Tässä vaihtoehdossa olisi saavutettavissa säilytysvastuun
ja esitutkintavastuun erottaminen mahdollisen painostuksen vaaran ehkäisemiseksi
CPT:n suositusten edellyttämällä tavalla. Tämä olisi kuitenkin ongelmallista muun
muassa siksi, että poliisin säilytystiloissa säilytetään pääasiassa muita kuin tutkinta-
vankeja. Enemmistö tiloissa säilytettävistä on pidätettyjä tai poliisilain perusteella
kiinni otettuja. Ei ole perusteltua eikä tarkoituksenmukaista, että Rikosseuraamuslai-
tos huolehtisi heidän valvonnastaan. Toisaalta Rikosseuraamuslaitoksella ei ole

myöskään tarvetta tutkintavankien paikkamäärän lisäämiseen muualla kuin pääkaupunkiseudulla. Tilojen hallinnollisesta siirtämisestä ei olisi saavutettavissa sellaisia taloudellisia tai toiminnallisia etuja, joilla tilojen siirtämistä Rikosseuraamuslaitoksen hallinnonalalle voitaisiin pitää perusteltuna.

Toisena vaihtoehtona on, että joissakin tietyssä poliisivankilassa tutkintavankien valvonnasta vastaisi Rikosseuraamuslaitos joko kokonaan tai osittain. Tämä voitaisiin toteuttaa siten, että säilytystilat eriyttäisiin Rikosseuraamuslaitoksen valvonnassa olevaksi tutkintavankilan osastoksi ja poliisin muihin säilytystiloihin. Tällä voitaisiin paremmin turvata esitutinnan ja tutkintavangin säilytysvastuun erillisyyttä. Tässä vaihtoehdossa Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunta huolehtisi tutkintavankien valvonnasta ja heitä koskevasta päätöksenteosta. Tämän vaihtoehdon ongelmana on, että tällainen järjestely vaatisi väistämättä lisäresursseja.

Poliisin säilytystilan tai sen osa voitaisiin hallinnollisesti siirtää Rikosseuraamuslaitoksen valvonnassa olevaksi tutkintavankilaksi tai sen erilliseksi osastoksi. Tämä edellyttäisi, että asiasta sovitaan Poliisihallituksen ja Rikosseuraamuslaitoksen kesken ja Rikosseuraamuslaitos tekisi päätöksen tutkintavankilaosaston perustamisesta johonkin poliisin säilytystilaan. Säädotasolla tällaisen osaston perustaminen vaatisi oikeusministeriön asetuksen muuttamista. Poliisin säilytystilan ottaminen kokonaan tai osittain Rikosseuraamuslaitoksen valvontaan ei siten edellyttäisi lain muuttamista.

Poliisin säilytystilojen ottaminen Rikosseuraamuslaitoksen valvontaan edellyttäisi, että säilytystilat täyttävät tutkintavankeuslaissa asetetut vaatimukset. Tulee huomata, että poliisin säilytystilat eivät tällä hetkellä olosuhteidensa puolesta lähtökohtaisesti sovellu tutkintavankien säilytykseen. Säilytystiloista puuttuvat asianmukaiset toiminta-, tapaamis- ja ulkoilutilat. Osa poliisivankiloista on lisäksi huonokuntoisia ja selleistä puuttuu WC-tilat sekä asianmukainen ikkuna. Useissa poliisivankiloissa ei esimerkiksi ole mahdollisuutta kahvinkeitinien, televisioiden tms. henkilökohtaisten sähkö- ja elektroniikkalaitteiden käyttämiseen sähköpistokkeiden puutteen vuoksi. Poliisin uusia säilytystiloja suunniteltaessa ja rakennettaessa tulisi ottaa huomioon edellä mainittujen vaatimusten täyttyminen.

Kolmas keino poliisin tiloissa säilytettävien tutkintavankien vähentämiseen on, että tutkintavangit siirrettäisiin nykyistä nopeammin poliisivankilasta vankilaan. Tämä voitaisiin toteuttaa tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:ää muutetaan siten, että säännös edellyttäisi tutkintavangin sijoittamista tavalliseen vankilaan nykyistä huomattavasti nopeammin. Nykyisin tutkintavankeja säilytetään poliisin säilytystilassa keskimäärin kaksi viikkoa.

Vaikka säilytysaikaa lyhennettäisiin, tämäkään ei välttämättä riittäisi täyttämään kansainvälisten valvontaelinten suosituksia. CPT on toistuvasti todennut, että tutkintavankeja ei tulisi säilyttää poliisilaitoksilla lainkaan. Tämä periaate sisältyy myös Euroopan neuvoston vankilasääntöjen sääntöön 10.2. Näin ollen vapautensa menettänyt tulisi siirtää pois poliisin säilytystilasta, kun tuomioistuimien on päättänyt hänen vangitsemisestaan eli yleensä viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinniottamisesta.

Tutkintavankien siirtämisen heti vangitsemisoikeudenkäynnin jälkeen vankilaan tulisi olla lähtökohtainen, pitemmän aikavälin tavoite. Tämän tavoitteen saavuttaminen ei kuitenkaan ole välittömästi mahdollista, koska tutkintavankiloina toimivat vankilat ovat nykyiselläänkin pääosin täynnä. Tutkintavankiloiden ongelmana on myös, että tutkintavankien yhteydenpitorajoitusten toteuttaminen voi olla vaikeaa, varsinkin

ylIASutustilanteessa. Lisäksi tutkintavankien nopeampi siirtäminen poliisin tiloista tutkintavankiloihin edellyttäisi nykyistä parempien kuulustelutilojen järjestämistä vankiloihin. Poliisille aiheutuisi lisäkustannuksia kuulustelumatkoista. On myös esitetty, että esitutinnan kesto tulee pidentymään huomattavasti. Näillä perusteilla ehdotetaan, että tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:ää muutetaan siten, että tutkintavangin säilytysaikaa lyhennetään nykyisestä.

3.2 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan, että pakkokeinolain säännöksiä tutkintavankeuden vaihtoehtoista täydennetään. Pakkokeinolain 5 lukuun ehdotetaan säännökset siitä, että tuomioistuimien voisi määrätä rikoksesta epäillyn vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta teknisin välinein valvottuun tehostettuun matkustuskieltoon, jos matkustuskielto olisi riittämätön pakkokeino ja muut pakkokeinolaissa säädetyt edellytykset täytyisivät. Tehostettu matkustuskielto voitaisiin määrätä ennen vastaajan tuomitsemista rangaistukseen.

Tuomitessaan vastaajan ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomioistuimien voisi vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta määrätä tuomitun henkilön teknisin välinein valvottuun tutkinta-arestiin, jos pakkokeinolain 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettu matkustuskielto on riittämätön ja pakkokeinolaissa säädetyt edellytykset täytyisivät ja tuomittu rangaistus olisi alle kaksi vuotta vankeutta. Tutkinta-arestia ei siten voitaisi käyttää törkeissä rikoksissa.

Edellytyksenä tehostetulle matkustuskiellolle ja tutkinta-arestille olisi muun muassa, että rikoksesta epäilty tai tuomittu sitoutuisi noudattamaan hänelle asetettuja määräyksiä ja velvollisuuksia ja että määräysten ja velvollisuuksien noudattamista voitaisiin hänen henkilökohtaisten olosuhteidensa ja muiden vastaavien seikkojen perusteella pitää todennäköisenä.

Tuomioistuimien ratkaisisi tehostetun matkustuskiellon ja tutkinta-arestin edellytysten olemassaolon sen selvityksen perusteella, jota tuomioistuimelle esitettäisiin asian käsittelyn yhteydessä. Selvityksen esittäisi pääsääntöisesti vastaaja tai hänen puolustajansa tai asiamiehensä. Ratkaistessaan asiaa tuomioistuimien kiinnittäisi huomiota tuomitun henkilökohtaisiin olosuhteisiin, asunnon tai muun asumiseen soveltuvan paikan soveltuvuuteen tehostetun matkustuskiellon tai tutkinta-arestin toimeenpääntöön sekä myös rikoksesta epäillyn tai tuomitun tarpeeseen liikkua asuntonsa ulkopuolella.

Tutkinta-arestiin liittyisi aina velvollisuus pysyä asunnossa tai muussa asumiseen soveltuvassa tuomioistuimen ratkaisusta ilmenevinä aikoina ja ilmenevän tuntimäärän. Tehostetussa matkustuskiellossa asunnossa pysymisen velvoitteen määrääminen olisi tuomioistuimen harkinnassa.

Jos tehostetussa matkustuskieltoon tai tutkinta-arestiin määrätty henkilö rikkoisi hänelle asetettuja määräyksiä tai velvollisuuksia, hänet voitaisiin pidättää ja vangita. Jos kyse olisi lievistä rikkomuksista tutkinta-arestissa, Rikosseuraamuslaitos voisi antaa tutkinta-arestissa olevalle kirjallisen varoituksen.

Poliisi vastaisi tehostetun matkustuskiellon valvonnasta ja Rikosseuraamuslaitos tutkinta-arestin valvonnasta. Molempien pakkokeinojen teknisestä valvonnasta vastaisi kuitenkin Rikosseuraamuslaitos. Sekä tehostetussa matkustuskiellossa että tutkinta-arestissa olevalle voitaisiin myöntää poikkeuslupa vähäiseen poikkeamiseen näitä pakkokeinoja koskevissa tuomioistuimen ratkaisuissa kirjattuihin määräyksiin ja velvollisuuksiin. Tehostetussa matkustuskiellosta poikkeusluvasta päättäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tutkinta-arestissa poikkeusluvasta päättäisi vankilan tai yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja.

Aika, jonka rikoksesta epäily olisi tehostetussa matkustuskiellosta tai tutkinta-arestissa, rinnastettaisiin osittain tutkintavankeuteen ja tämä aika voitaisiin ehdotetun rikoslain 6 luvun 13 §:n mukaan vähentää täytäntöönpanossa olevan ehdottoman vankeusrangaistuksen suorittamisajasta. Ehdotetun säännöksen mukaan kaksi päivää tehostetussa matkustuskiellosta tai tutkinta-arestissa vastaisi yhtä päivää tutkintavankeutta. Ylijääviä päiviä ei vähennettäisi.

Edellä jaksossa 1.2 esitetyistä syistä tutkintavankeuslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että aikaa, jonka tutkintavankia voitaisiin säilyttää poliisin ylläpitämässä säilytystilassa, lyhennettäisiin nykyisestä. Periaatteellisena lähtökohtana olisi kuten voimassa olevassakin laissa, että tutkintavanki passitettaisiin lähimpään tutkintavankilana toimivaan vankilaan, kun tuomioistuin päättää vangitsemisesta.

Ehdotuksen mukaan vangitsemisesta päättävä tuomioistuin voisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän esityksestä päättää, että tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan, jos se on välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi tai turvallisuussyistä taikka rikoksen selvittämiseksi. Tutkintavankia ei saisi tällöinkään pitää poliisin säilytystilassa seitsemää vuorokautta pidempää aikaa, ellei siihen olisi poikkeuksellisen painavaa, tutkintavangin turvallisuuden tai pakkokenolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 b kohdassa tarkoitettua esitutinnan vaikeuttamisvaarasta aiheutuvaa, erillään pitämiseen liittyvää syytä.

Jos tutkintavanki sijoitettaisiin poliisin ylläpitämään säilytystilaan, sijoittamista koskeva asia olisi otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi yhdessä vangitsemisasian kanssa pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä tarkoitettua vangitsemisasian uudelleen käsitteilyn yhteydessä.

Tutkintavankeuslain 3 luvun 8 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, ettei tutkintavankia voitaisi siirtää poliisin tiloihin kuultavaksi esimerkiksi todistajana seitsemää vuorokautta pitemmäksi ajaksi. Jos tutkintavankia haluttaisiin kuulla esitutkinnassa epäiltynä riittä rikoksesta tai niistä rikoksista, joita hänet olisi vangittu, kuulemien ei saisi kestää 12 tuntia kauempaa. Vangitsemisesta päättänyt tuomioistuin voisi päättää tutkintavangin sijoittamisesta tätä pitemmäksi ajaksi. Tällaisen sijoittamisen tulisi olla poikkeuksellista ja siihen tulisi olla tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettut perusteet.

Syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annettua lakia (422/1974) ehdotetaan muutettavaksi siten, että tehostettuun matkustuskieltoon tai tutkinta-arestiin määrätyle voitaisiin maksaa korvauksena hyvitystä vapauden rajoittamisesta vastaavasti kuin tällä hetkellä on säädetty korvauksesta matkustuskiellon osalta.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Tutkintavankien nykyistä joutuisampi siirtäminen poliisin säilytystiloista vankiloihin lisäisi tutkintavankien määrää vankiloissa. Vuonna 2014 noin 45 prosenttia tutkintavangeista säilytettiin poliisin tiloissa enintään seitsemän vuorokautta. Vuonna 2014 tutkintavankeja oli poliisin tiloissa keskimäärin 80. Tutkintavankien säilytysajan lyhentäminen esityksessä ehdotetulla tavalla lisäisi esitettyjen lukujen perusteella laskettuna tutkintavankien keskimäärää vankiloissa laskennallisesti 44 vangilla päivittäin. Koska tutkintavankeja saataisiin edelleen hyvin poikkeuksellisissa tilanteissa säilyttää poliisin tiloissa pitempään kuin seitsemän vuorokautta, tämä vähentäisi edellä mainittua määrää jonkin verran, arviolta enintään kymmenellä vangilla keskimäärin päivässä. Tutkintavankien keskimäärän vankiloissa arvioidaan siten nousevan noin 34–40 tutkintavangilla päivittäin.

Tehostetun matkustuskiellon ja tutkinta-arestin käyttöönotto vähentäisi tutkintavankien päivittäistä määrää edelleen arviolta 10–15 tutkintavangilla päivittäin. Lisäksi voidaan arvioida, että muutama rikoksesta epäilty, jolle on määrätty tehostettu matkustuskielto tai tutkinta-arestin valvontatoimi, voitaisiin Eurooppalaisen valvontamääräyksen perusteella siirtää siihen EU:n jäsenvaltioon, jossa rikoksesta epäilty asuisi. Tämän perusteella voidaan arvioida, että tutkintavankien määrä Rikosseuraamuslaitoksen tiloissa lisääntyisi 25–30 tutkintavangilla päivittäin.

Vankipäivän kustannus suljetuissa vankiloissa oli vuonna 2014 keskimäärin 75 790 euroa eli 207,65 euroa päivässä. Kun otetaan huomioon vuoden 2016 alussa tapahtuva vankiterveydenhuollon ja sen kustannusten siirtyminen Terveyden ja Hyvinvoinnin laitokselle, suljetun vankivuoden kustannus on arviolta noin 70 000 euroa vankia kohden eli noin 190 euroa päivässä. Koska tutkintavangit voitaisiin sijoittaa Rikosseuraamuslaitoksen nykyisiin toimitiloihin, uusia toimitilakustannuksia ei synny. Ilman toimitilakustannuksia yhden vankivuoden lisäkustannus on 52 000 euroa vuodessa, 142 euroa per päivä. Tämän lisäksi Vantaan vankilan lisääntyvät kuljetustehdävät edellyttävät 120 000 euron lisäresurssia käräjä- ja hovioikeuskuljetuksia varten. Jos tutkintavankien keskimäärä nousisi noin 25–30 tutkintavangilla päivittäin, tutkintavangeista aiheutuvat lisäkustannukset Rikosseuraamuslaitokselle olisivat yhteensä 1,42–1,72 miljoonaa euroa. Rikosseuraamuslaitokselle aiheutuisi kustannuksia tutkinta-arestin valvonnasta ja toimeenpanosta yhteensä 247 000 euroa vuodessa, joka koostuu henkilöstökustannuksista ja laitekustannuksista.

Tutkinta-arestin ympärivuorokautisesta teknisestä valvonnasta vastaisi Rikosseuraamuslaitoksen keskusvalvomo, jonka resursseja tulisi vahvistaa. Keskusvalvomo on hoitanut ainoastaan valvontarangaistuksen päiväaikaisen valvonnan ja vankilat ovat hoitaneet yövalvonnan. Tämä uusi valvontatehtävä edellyttää kuitenkin, että keskusvalvomojen toimintaa vahvistetaan siten, että yöhälytykset voidaan hoitaa keskusvalvomosta viipymättä ja uskottavasti. Tämä edellyttää keskusvalvomotoiminnan vahvistamista kolmella henkilötyövuodella.

Tutkinta-arestissa olevaa tavattaisiin keskimäärin kerran viikossa. Tapaaminen järjestettäisiin joko velvoittamalla valvottava käymään yhdyskuntaseuraamustoimistossa tai tukipartion tekemällä valvontakäynnillä.

Tukipartiotoiminta sitoo nykyisin Rikosseuraamuslaitoksessa noin 0,16 henkilötyövuotta per valvottava eli yksi henkilö valvoo keskimäärin kuutta valvontarangaistusta suorittavaa/ valvotussa koevapaudessa olevaa päivittäin. Valvontarangaistuksessa olevia tavataan kahdesti viikossa, valvotussa koevapaudessa olevia keskimäärin 1,4 kertaa viikossa. Valvonnan intensiivisyys olisi tutkinta-arestin osalta vähäisempää eikä valvontaan myöskään sisältyisi päihitteettömyyden valvontaa tai toimintavelvoitteen valvontaa, jolloin henkilöstötarve on edellä mainittuja pienempi. Näin arvioiden 10–15 valvottavan aiheuttama lisäresurssitarve olisi noin yksi henkilötyövuosi.

Rikosseuraamuslaitokselle aiheutuisi lisäksi kustannuksia tehostetun matkustuskiellon ja tutkinta-arestin teknisistä valvontalaitteista. Satelliitti- eli GPS-valvontalaitteen leasingvuokra maksaa nykyisin 3,80 euroa päivältä. Summa koostuu puhelimesta latureineen (2,00 euroa) ja pantavalvontalaitteesta (1,80 euroa) ja vuokra maksetaan käyttöön varatuista laitteista riippumatta siitä, ovatko ne käytössä vai eivät. Jos valvontalaitteita olisi varattu esimerkiksi 30, sähköisen valvonnan vuosikustannukset olisivat noin 47 000 euroa, joka sisältää noin kahden rikotun/kadonneen laitteen kustannukset per vuosi. Lisäksi Rikosseuraamuslaitokselle aiheutuisi kustannuksia laitteiden asennuksesta, korjauksesta ja poisottamisesta sekä niiden häviämisestä tai rikkoutumisesta. Rikottu pantavalvontalaitte maksaa noin 500 euroa ja kaksiosaisen laitteen (2-piece) 1 900 euroa.

Hallituksen esityksen aiheuttamat pysyvät lisäkustannukset Rikosseuraamuslaitokselle olisivat vähintään 1,67 miljoonaa euroa, enintään 1,97 miljoonaa euroa. Kustannusarvio perustuu 25–30 vangin päivittäiseen lisäykseen, jossa on huomioitu tutkinta-arestin vähentävä vaikutus.

Edellä mainittujen taloudellisten vaikutusten lisäksi Rikosseuraamuslaitokselle aiheutuu tutkintavankien nopeammasta siirtämisestä vankilaan kertaluonteisia kustannuksia. Tutkintavankiloina toimivissa vankiloissa tulisi olla nykyistä enemmän ja paremmin varusteltuja kuulustelutiloja. Lisäksi tutkintavankiloissa pitäisi olla nykyistä enemmän videoneuvottelulaitteita. Suurin tarve kuulustelutiloihin on Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen tutkintavankilana toimivissa vankiloissa, erityisesti Vantaan ja Jokelan vankiloissa. Kuulustelutilojen lisäämisestä (20 kpl) aiheutuisi noin 400 000 euron kustannukset.

Poliisille ei aiheudu vastaavaa säästöä kustannuksissa. Tämä johtuu siitä, että vaikka tutkintavankien määrä poliisin tiloissa vähenisi, poliisilla ei ole mahdollisuutta luopua säilytystiloista ja niissä työskentelevistä vartijoista. Tutkintavankien lisäksi poliisi säilyttää tiloissaan rikosperusteisesti kiinniotettuja ja pidätettyjä, sekä poliisilain tai ulkomaalaislain nojalla säilytettäviä henkilöitä. Tämän johdosta säilytystiloja sekä niitä valvovia vartijoita tarvitaan tulevaisuudessakin. Vartijoiden työpanosta tarvitaan ympärivuorokautisesti riippumatta siitä, kuinka paljon säilytettäviä henkilöitä poliisin tiloissa on. Vartijat joutuvat jo nykyisinkin työskentelemään myös yksin, eikä yksin tehtävän työn määrää voida lisätä. Edellä esitetyn perusteella tutkintavankien nykyistä nopeammalla siirtämisellä vankilaan poliisille ei synny toimitila- tai henkilöstösäästöjä.

Säilytystiloja koskevat säästöt voisivat syntyä vasta tulevaisuudessa, jolloin uusia poliisin toimitiloja rakennettaessa voitaisiin arvioida tarvittavien säilytystilojen määrän suhteessa säilytettävien määrän vähentymiseen. Tämä mahdollisuus toteutuisi kuitenkin vasta useiden vuosien, jopa vuosikymmenien kuluttua. Näin ollen säästöt tutkintavankien nykyistä nopeammasta siirtämisestä poliisivankilasta tutkintavankilaan syntyvät ruokailun ja terveydenhoidon aiheuttamien kustannusten vähentymisestä.

Vuonna 2014 poliisin tiloissa oli kaikkiaan 2 140 tutkintavankia, joista yli seitsemän vuorokautta säilytettävien osuus oli 1 181 eli noin 55 prosenttia. Yli 30 vuorokautta säilytettävien osuus oli kolme prosenttia. Näiden lukujen perusteella on arvioitavissa, että siirrettävien tutkintavankien aterioinnista saadaan aikaan säästöjä keskimäärin 20 vuorokautta x 1 000 tutkintavankia. Poliisivankilassa yhden vuorokauden aterioiden hinta on keskimäärin 13 euroa, jolloin kustannussäästökseksi saadaan eli 260 000 euroa (20 000 vuorokautta x 13 euroa).

Kiinniotettujen, pidätettyjen ja vangittujen terveydenhoitomenoissa on erittäin suuria vaihteluja eri vuosien ja eri poliisilaitosten välillä. Yksittäistapauksessa lääkekulut ovat voineet olla useita kymmeniä tuhansia euroja vuodessa, keskimäärin ne ovat kuitenkin 3 000–7 000 euroa vuodessa poliisilaitosta kohden. Käytettävissä ei ole sellaisia lukuja, joissa tutkintavangit olisi eritelty muista säilössä pidettävistä, minkä vuoksi terveydenhuollon kustannuksista saatavat säästöt arvioidaan 22 000 euroksi vuodessa (2 000 euroa x 11 poliisilaitosta).

Lisäkustannuksia poliisille syntyy kuljetuksista. Jos tutkintavanki tuodaan vankilasta poliisiasemalle esitutkintatoimenpiteitä varten, poliisi joutuu noutamaan tutkintavangin vankilasta ja palauttamaan takaisin. Kustannuksiin vaikuttaa moni seikka, kuten poliisiaseman ja vankilan

välinen etäisyys, kuljetuskertojen määrä, käytettävä ajoneuvokalusto ja henkilöstö. Toisaalta, kuljetuksissa käytettävä henkilöstö ja ajoneuvot ovat todennäköisesti niitä, joita muutoinkin poliisitoiminnassa käytetään, joten käytännössä ylimääräisiä kustannuksia ei kuljetuksista aiheudu. Kuljetuksiin käytetty työaika ja ajoneuvokalusto ovat pois jostakin muusta poliisille kuuluvasta toiminnasta.

Jos esitutkintaa jatketaan vankilassa, tutkija ja usein myös kuulustelutodistaja matkustavat vankilaan esitutkinnan jatkamista varten. Jos matka tehdään julkisilla kulkuneuvoilla, siitä aiheutuu matkakuluja. Todennäköisesti kuitenkin matkat tehdään poliisin ajoneuvoilla, koska harvaan vankilaan on toimivia julkisia kulkuyhteyksiä. Myös tällöin henkilöstö että käytettävät kulkuneuvot ovat samoja, joita muutoinkin poliisitoiminnassa käytetään, joten matkoista tai henkilöstön käytöstä ei käytännössä aiheudu ylimääräisiä kustannuksia. Käytetty työaika on pois jostakin muusta poliisille kuuluvasta toiminnasta.

Valtakunnallisesti tutkintavankeja säilyttäviä vankiloita on harvassa eli vain 14, kun nykyisin poliisin tiloissa toimivia tutkintavankien säilytyspaikkoja on 52. Esimerkiksi Lapin poliisilaitoksen alueella ei ole yhtään vankilaa, mutta tutkintavankien määrä on kuitenkin vuosittain 60–80 vangittua. Näistä yli seitsemän vuorokautta säilytettäviä on keskimäärin 49. Oulun ja Sisä-Suomen poliisilaitosten alueilla vankiloita on kummassakin vain yksi (Oulun vankila ja Kylmäkosken vankila), joihin molempiin kuljetus- tai kuulustelumatkat muodostuvat poliisilaitoksen äärilaidoilta huomattavan pitkiksi. Pitkistä matkoista ja esitutkintatoimenpiteiden kestosta johtuen poliisille aiheutuu todennäköisesti päivärahakustannuksia.

Laskennallisesti voidaan arvioida, että kuulustelumatkoja tehtäisiin noin 200 tutkintavangin kuulustelemiseksi vuosittain. Kahden poliisimiehen kuulustelumatkasta aiheutuisi noin 360 euron kustannukset kiinteiden kustannusten lisäksi. Jos kuulustelumatkoja tehtäisiin kaksi, laskennalliset kustannukset olisivat 144 000 euroa vuodessa. Poliisihallituksen arvion mukaan tutkintavankien nykyistä ripeämpi sijoittaminen vankilaan aiheuttaa nykyistä useampien tutkijoiden kiinnittämistä jutun tutkintaa sen

alkuvaiheessa, mistä aiheutuu työvuorojen uudelleen järjestelyjä, viikkolepomene-tyksiä sekä merkittävästi kasvavaa haitta- ja ylityön teettämisen tarvetta. Poliisihalli-tus arvioi, että taloudelliset vaikutukset olisivat poliisin oman työn omakustannushin-taa laskuperusteena käyttäen 640 euroa tutkintavankia kohden eli 640 000 vuodes-sa,

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Tutkintavankien säilyttämisaajan lyhentäminen poliisivankilassa saattaa vaikuttaa vai- kutuksia merkittävästikin rikosten selvittämisprosentteihin, paljastettujen rikosten määrään, esitutkinnan kestoon ja jopa tutkintavankeusajan pitenemiseen. Muutokset on näistä vaikutuksista huolimatta toteutettava kansainvälisten ihmisoikeuksien val-vontaelinten (CPT ja CAT) esittämän vakavan arvostelun vuoksi.

Edellä on todettu, että tutkintavankien säilytysajan lyhentäminen poliisivankilassa aiheuttaa esitutkintaresurssien nykyistä suurempaa kohdentamista tutkinnan alku-vaiheeseen. Käytännössä tämä tarkoittaa nykyistä useamman tutkijan määräämistä jutun tutkintaan sen alkuvaiheessa, mistä aiheutuu työvuorojen uudelleen järjestely-jä, viikkolepomene-tyksiä sekä nykyistä suurempaa tarvetta haitta- ja ylityön tekemi-seen.

Jos resursseja ei ole osoitettavissa, on todennäköistä, että rikosten paljastamisessa ja yleisemminkin valvonnassa pyritään keskittymään sellaisiin rikoksiin, jotka ovat helpoimmin selvitettävissä ja joihin käytettävissä olevat tutkintaresurssit riittävät. Tä-mä tulee korostumaan etenkin huumausainerikosten tutkinnassa, jossa vaikeimmin selvitettäviä ovat rikokset, joihin epäillään syylliseksi rikollisjärjestön johtohenkilöitä.

Kun esitutkinnan kohteena oleva henkilö ja esitutkintaa suorittava poliisimies ovat pitkienkin matkojen päässä toisistaan, tämä lisää todennäköisesti esitutkintaan tarvit-tavaa aikaa. Tämä voi pahimmillaan johtaa tutkintavankeusajan pitenemiseen. Ny-kyisin yli seitsemän päivää poliisintiloissa säilytettävien tutkintavankien rikosasiat ovat lähtökohtaisesti vakavia, tutkinnallisesti vaativia ja vaikeasti selvitettäviä. Tämän vuoksi tutkintavangin kuulustelua ei voida antaa toisen poliisin toimipisteen suoritet-tavaksi.

Kun poliisivankiloissa säilyttämistä rajoitetaan, tutkintavankien säilyttämispaikkakun-nat vähenevät. Jo nykyisin tutkintavangit vastustavat siirtoa vankilaan, koska mah-dollisuudet tavata lähiomaisia heikkenisivät oleellisesti. Näin tapahtuu esimerkiksi Pohjois-Suomen alueella. Tällaisissa tapauksissa käräjäoikeus on toistuvasti päättä-nyt, että säilytystä jatketaan poliisin tiloissa vangitun omasta tahdosta ja suoranai-sesta vaatimuksesta. On todennäköistä, että tällaiset vaatimukset lisääntyvät.

4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Esityksen tarkoituksena on vähentää tutkintavankeiden määrää ja vapaudenmenetyksen käyttöä sellaisissa tilanteissa, joissa rikoksesta epäillyn tai tuomitun vapautta vähemmän rajoittavat pakkokeinot olisivat mahdollisia ja niitä voitaisiin käyttää tutkintavankeuden tarkoitusta vaarantamatta. Ehdotetut säännökset tehostaisivat matkustuskieltoa ja turvaisivat nykyistä paremmin tutkintavankeuden tarkoituksen toteutumisen tutkintavankeudelle vaihtoehtoisia pakkokeinoja käytettäessä. Ehdotetuilla säännöksillä pantaisiin täytäntöön ne lukuisat suositukset, joita kansainväliset ihmisoikeuksien valvontaelimet ovat Suomelle antaneet. Samalla toteutettaisiin eduskunnan oikeusasiamiehen kannanottoja ja suosituksia.

Tehostetun matkustuskiellon ja tutkinta-arestin käytöllä voitaisiin vähentää niitä haittavaikutuksia, joita tutkintavankeudella on. Tällaisia vaikutuksia ovat esimerkiksi työtai opiskelupaikan menetys, asunnon menetys ja taloudellisen aseman heikentyminen sekä sosiaalisten suhteiden etenkin perhesuhteiden ylläpitämisen vaikeutuminen. Puolustuksen järjestäminen ja valmistelu olisi joustavammin järjestettävissä kuin vankilassa. Tutkintavankeuden vaihtoehtojen käyttämisellä tutkintavankeuden sijasta voitaisiin myös ehkäistä ja vähentää yhteyksien syntymistä ja samaistumista vankilan rikolliseen alakulttuuriin, mikä olisi tärkeää erityisesti nuorten rikoksesta epäiltyjen uusintarikollisuuden vähentämisessä.

Ehdotetuilla säännöksillä mahdollistettaisiin myös edellä yleisperusteluissa jaksossa 2.2 selostetun Eurooppalaista valvontamääräystä koskevan puitepäätöksen perustavoitteen totuttaminen. Tavoitteena on, etteivät rikoksesta epäillyt joudu keskenään eriarvoiseen asemaan sen perusteella, asuvatko he oikeudenkäyntivaltiossa tai josain toisessa EU:n jäsenvaltioon. Kun tutkintavankeudella olisi tehokkaita ja uskottavia vaihtoehtoja kuten tehostettu matkustuskielto ja tutkinta-aresti, niiden valvonta voitaisiin siirtää Suomesta toiseen EU:n jäsenvaltioon.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Oikeusministeriö asetti huhtikuussa 2014 työryhmän selvittämään tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämistä (oikeusministeriön työryhmä 1/61/2014). Työryhmässä oli jäseninä oikeusministeriön, sisäministeriön, Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön, Poliisihallituksen, käräjäoikeuden, vankilan, poliisilaitoksen ja Suomen Asianajajaliiton edustajat. Työryhmän tehtävänä oli selvittää erilaisia tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja arvioida mahdollisuuksia ottaa niitä käyttöön. Lisäksi tehtävänä oli selvittää mahdollisuuksia tehostaa matkustuskiellon valvontaa ottamalla käyttöön matkustuskiellon sähköinen valvonta. Työryhmän tuli selvittää mahdollisuudet siirtää vastuu tutkintavankien säilyttämisestä poliisilta oikeusministeriön hallinnonalalle arvioimalla muun muassa mahdollisen tehtävien siirron edellyttämät resurssisiirrot tai lisämäärärahatarpeet. Lisäksi työryhmän oli arvioitava säilyttämisvastuun siirtämisen vaikutukset tutkintavankien säilytysolosuhteisiin erityisesti tutkintavankeuden tavoitteiden sekä CPT:n esittämän arvostelun kannalta

Työryhmän tuli tehdä ehdotukset tarpeellisista toiminnallisista, organisatorista ja lainsäädännöllisistä muutoksista sekä toteuttamisen aikataulusta sekä arvioida ehdotustensa taloudelliset, toiminnalliset, organisatoriset ja muut vaikutukset.

Työryhmän mietintö kirjoitettiin hallituksen esityksen muotoon. Hallituksen esityksestä pyydettiin lausunto (...) taholta. Lausunnoissa esitettiin (...). Lausunnoista on tehty tiivistelmä (...). Lausuntojen perusteella esitystä muutettiin (...).

6 Riippuvuus muista esityksistä

Esitys on tarpeen sovittaa yhteen hallituksen esityksen (hankkeen) kanssa, joka koskee poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain muuttamista.

Esitys liittyy vuoden 2016 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

7 Lakiehdotusten perustelut

7.1 Pakkokeinolaki

7.1.1 2 luku. Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

12 a §. Tutkinta-aresti. Pykälään ehdotetaan säännöksiä tutkinta-arestista. Tutkinta-arestilla tarkoitettaisiin teknisin välinein valvottua pakkokeinoa, joka sisältäisi tuomittulle asetetun velvoitteen pysyä asunnossa tutkinta-arestia koskevassa ratkaisussa määrättyinä aikoina. Asuntoon rinnastettaisiin muu asumiseen soveltuva paikka. Tällainen paikka voisi olla asuntola, hoitolaitos tai muu näihin rinnastettava paikka. Asunnossa pysymisestä ehdotetaan säädettäväksi 12 b §:ssä. Teknisellä valvonnalla tarkoitettaisiin vangitun asuntoon asennettavia, hänen ylleen ranteeseen tai nilkkaan kiinnitettäviä teknisiä välineitä taikka tällaisten välineiden yhdistelmiä. Valvonnasta säädettäisiin ehdotetussa 12 d §:ssä.

Kuten yleisperusteluiden jaksossa 3.1 on esitetty, tutkinta-aresti olisi vangitsemisen tai vangittuna pitämisen ja vangitsemisen vaihtoehto aikaisintaan siinä vaiheessa, kun tuomioistuin – pääsääntöisesti käräjäoikeus – antaa tuomionsa. Tutkinta-arestia esittäisi pääsääntöisesti vastaaja.

Vangittuna pitämistä ja tuomiolla vangitsemista käsitellään pääkäsittelyssä seuraamuskeskustelussa. Tämän keskustelun perusteella tuomioistuimen tulisi harkita myös tutkinta-arestin edellytyksiä. Edellytyksenä olisi kuitenkin, että tuomioistuimelle olisi esitetty 12 a §:n 3 momentissa tarkoitettu selvitys.

Tutkinta-aresti voisi tulla myös kysymykseen myöhemminkin muutoksenhakutuomioistuimen päätöstä odottaessa, koska tutkintavanki voi kannella pakkokeinolain 3 luvun 19 §:n nojalla päätöksestä, jolla hänet on vangittu tai määrätty pidettäväksi vangittuna. Tutkinta-arestin määräisi aina tuomioistuin, pääsääntöisesti käräjäoikeus. Kantelun yhteydessä asian ratkaisisi hovioikeus.

Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin tutkinta-arestin käyttöalasta ja edellytyksistä. Tutkinta-aresti voitaisiin määrätä vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta, jos pakkokeinolain 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettu matkustuskielto olisi riittämätön pakkokeino. Pakkokeinolain 5 luvun 1 §:ssä säädetään matkustuskiellosta, jota ei valvota teknisin välinein. Tällainen matkustuskielto voidaan pakkokeinolain 5 luvun 9 §:n 3 momentin nojalla määrätä pääasian ratkaisemisen yhteydessä.

Tuomioistuimen tulisi harkita vähimmän haitan periaatteen kannalta, mikä pakkokeino soveltuu parhaiten käsiteltävänä olevaan tapaukseen. Tuomioistuimen käytössä olisivat seuraavat pakkokeinot: vangitseminen tai vangittuna pitäminen, tutkinta-arestiin taikka 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun matkustuskieltoon määrääminen. Viittauksella pakkokeinolain 5 luvun 1 §:ään ilmaistaisiin myös se, ettei pakkokeinolain

5 luvun 1 a §:ssä tarkoitettu tehostettu matkustuskielto olisi enää tuomion jälkeen mahdollinen pakkokeino. Vapaana olevan vastaajan tuomioistuin saisi kuitenkin määrätä tutkinta-arestiin tai matkustuskieltoon ainoastaan syyttäjän tai vastaajalle rangaistusta vaatineen asianomistajan vaatimuksesta. Tämän estämättä tuomioistuin voisi omasta aloitteestaan määrätä tutkinta-arestin tai matkustuskiellon vangitun tai vangittavaksi vaaditun vangitsemisen sijasta.

Tutkinta-aresti voitaisiin määrätä pykälässä olevan viittaussäännöksen perustella pakkokeinolain 2 luvun 12 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa. Koska pykälässä ei olisi viittausta pakkokeinolain 2 luvun 12 §:n 1 momentin 1 kohtaan, tutkinta-arestin käyttöala olisi rajattu pois tilanteissa, joissa tuomittu rangaistus olisi kaksi vuotta vankeutta tai tätä enemmän. Tutkinta-arestia ei siis voitaisi käyttää törkeissä rikoksissa.

Ehdotetun pykälän mukaan tutkinta-aresti voitaisiin määrätä, kun tuomittu rangaistus olisi alle kaksi ja vähintään yksi vuotta ja on todennäköistä, että tuomittu karttaa rangaistuksen täytäntöönpanoa tai jatkaa rikollista toimintaa.

Jos rangaistus olisi vähemmän kuin vuosi vankeutta, erityisenä edellytyksenä olisi, että tuomitulla ei olisi vakinaista asuntoa Suomessa ja olisi todennäköistä, että tuomittu maasta poistumalla karttaa rangaistuksen täytäntöönpanoa. Tutkinta-aresti voitaisiin määrätä myös, jos rangaistus olisi vähemmän kuin vuosi vankeutta ja tuomittu olisi yhdellä tai usealla päätöksellä tuomittu lyhyin väliajoin suoritetuista rikoksista ja tutkinta-aresti olisi tarpeen vakavuusasteeltaan samanlaisen rikollisen toiminnan estämiseksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tutkinta-arestin edellytyksistä. Ensimmäisenä edellytyksenä olisi, että tuomittu suostuisi tutkinta-arestiin ja sitoutuisi noudattamaan tutkinta-arestia koskevassa ratkaisussa asetettuja määräyksiä ja velvollisuuksia. Tuomitun suostumus toimeenpanoon ja sitoutuminen tutkinta-arestille asetettujen velvollisuuksien noudattamiseen olisi keskeinen edellytys tutkinta-arestin toimeenpanon onnistumiselle.

Toinen edellytys olisi, että tuomitun henkilökohtaisten olosuhteiden ja muiden seikkojen perusteella voitaisiin pitää todennäköisenä, että tuomittu noudattaisi hänelle asetettuja määräyksiä ja velvollisuuksia. Henkilökohtaisilla olosuhteilla tarkoitetaan esimerkiksi henkilötietoja, toimeentuloa, työ- tai opiskelupaikkaa, asuntoa ja perhesuhteita.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin siitä, mitä tuomioistuimen tulisi ottaa huomioon tutkinta-arestia määrätessään. Tuomioistuimen ratkaisu perustuisi asian käsittelyn yhteydessä esitettyyn selvitykseen 3 momentissa säädetyistä seikoista. Selvityksen kokoaisi ja esittäisi pääsääntöisesti vastaaja tai hänen asiamiehensä. Tämä johtuu siitä, että selvityksen tekeminen olisi yleensä vastaajan etujen mukaista. Selvitys olisi pääsääntöisesti kirjallista, mutta tuomioistuin voisi harkintansa mukaan hyväksyä myös suullisesti esitetyn selvityksen. Tällainen suullinen selvitys voisi olla esimerkiksi vastaajan oloista tietävän henkilön kuuleminen.

Selvitys sisältäisi ensinnäkin tietoja rikoksesta epäillyn henkilökohtaisista olosuhteista ja muista vastaavista seikoista. Henkilökohtaisilla olosuhteilla ja muilla seikoilla tarkoitetaan samoja asioita, joita on selostettu edellä 2 momentin yhteydessä. Toiseksi selvitys sisältäisi tietoja asunnon tai muun asumiseen soveltuvan paikan soveltuvuudesta tutkinta-arestin toimeenpanoon. Selvitys asunnosta voisi olla esi-

merkiksi kirjallinen vuokrasopimus, selvitys asunnon omistamisesta tai asuntolasta saatu todistus asuntolassa asumisesta.

Pykälän 3 momentin 3 kohdassa säädettäisiin, että selvityksestä pitäisi ilmetä tuomitun tarve liikkua asunnon tai muun asumiseen soveltuvan paikan ulkopuolella. Tämä johtuu siitä, että tutkinta-arestiin liittyisi asunnon ulkopuolella liikkumiseen liittyviä rajoituksia, joiden määrittämiseksi tuomioistuimien tarvitsisi näitäkin tietoja. Asunnon ulkopuolella liikkumista koskevan selvityksen tulisi sisältää tietoja työssäkäynnistä, opiskelusta ja muusta asunnon ulkopuolella tapahtuvasta toiminnasta, joka välttämättä edellyttäisi asunnosta poistumista. Lisäksi selvityksessä pitäisi olla tiedot liikkumisen tarpeen ajoittumisesta.

Tuomioistuin päättäisi esitetyn selityksen perustella, ovatko tutkinta-arestin edellytykset olemassa. Huomioon voitaisiin ottaa myös se, kuinka suuri osa tuomitusta rangaistuksesta on jo toimeenpantu tutkintavankeutena. Harkinnassa tuomioistuin voisi kiinnittää huomiota myös siihen, miten vapaudenmenetys vaikuttaa vastaajan työpaikkaan, opiskeluun ja perheen toimeentuloon. Harkinnassa tulisi ottaa huomioon myös pakkokeinolain 2 luvun 13 §:ssä tarkoitettu kohtuuttoman vangitsemisen kielto.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin tutkinta-arestin toimeenpanopaikasta, jota on selostettu edellä.

Pykälän 5 momentissa olisi muutoksenhakua koskeva viittaussäännös.

12 b §. *Asunnossa pysymisen velvoite.* Pykälässä säädettäisiin asunnossa pysymisen velvoitteesta, joka määrättäisiin kaikille tutkinta-arestiin määrätuille ja joka olisi oleellinen osa tutkinta-arestin sisältöä. Tutkinta-aresti eroaisi tältä osin tehostetussa matkustuskiellosta, jossa asunnossa pysymisen velvoite olisi harkinnanvaraista.

Pykälässä säädettäisiin asunnossa pysymisvelvoitteeseen liittyvistä vähimmäis- ja enimmäisajasta. Asunnossa tulisi pysyä vähintään 12 ja enintään 22 tuntia vuorokaudessa. Jos tutkinta-arestiin määrättävä kävisi esimerkiksi säännöllisesti työssä, asunnossa pysymisen velvoite voitaisiin määrätä 14 tunniksi, mikä mahdollistaisi työssäkäynnin. Enimmäisaika, jonka tehostettuun matkustuskieltoon määrätty voitaisiin velvoittaa olemaan asunnossaan, olisi kuitenkin 22 tuntia vuorokaudessa. Enimmäisajan säätäminen mahdollistaisi ulkoilun, kaupassakäynnin ja muiden henkilökohtaisten asioiden hoitamisen.

Pykälässä säädettäisiin myös kotona pysymistä koskevan velvoitteen ajoittumisesta. Lähtökohtana olisi, että asunnossa tai muussa asumiseen soveltuvassa paikassa tulisi olla ilta – ja yöaikaan. Velvoite asunnossa pysymiseen tulisi pääsääntöisesti ajoittaa klo 21:n ja kello 6:n väliseksi ajaksi.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, että 1 momentissa säädetyistä tuntimäärästä ja sen ajoittumisesta voitaisiin poiketa välttämättömästä syystä. Poikkeamisen tulisi perustua tuomitun henkilön työhön, koulutukseen tai muuhun niihin rinnastettavaan välttämättömään syyhyn. Tällaisen välttämättömän syyn vuoksi 1 momentissa säädetyistä tuntimäärästä tai velvoitteen ajoittumisesta taikka niistä molemmista voitaisiin määrätä toisin. Tämä olisi tuomioistuimen harkintavallassa. Jos olisi kyse esimerkiksi päivisin työssä käyvästä tai opiskelevasta tuomitusta, asunnossa pysymisen velvoite voitaisiin määrätä 12 tunniksi päivässä ja asunnossa pysymisen velvoite ajoittaa kello 18:n ja kello kuuden väliseen aikaan. Jos olisi kyse

tuomitusta, joka tekee esimerkiksi yötyötä, asunnossa pysyminen voitaisiin ajoittaa pääsäännöstä poikkeavasti. Jos kyse olisi vuorotyötä tekevistä henkilöistä, asunnossa pysymisen ajoittuminen voitaisiin määrätä noudattaen vuorotyön ajoittumista. Pykälän 1 momentin noudattaminen olisi kuitenkin pääsääntö, ja siitä poikkeaminen edellyttäisi välttämätöntä syytä.

12 c §. Ratkaisu tutkinta-arestista. Pykälään ehdotetaan säännöstä siitä, mitä koskevia seikkoja tuomioistuimen ratkaisuun tulisi sisältyä tutkinta-arestin toimeenpanosta. Tuomioistuimen ratkaisu voisi olla tuomio taikka tutkinta-arestista, vangitsemisesta, vangittuna pitämisestä tai kantelun johdosta tehty päätös.

Jos tuomiota ei julistettaisi heti pääkäsittelyn jälkeen, vastaaja voitaisiin määrätä pääkäsittelyn päätyttyä 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun matkustuskieltoon taikka pakkokeinolain 5 luvun 1 a §:ssä tarkoitettuun tehostettuun matkustuskieltoon, mutta ei vielä tässä vaiheessa tutkinta-arestiin. Tällöin olisi kyse pääkäsittelyn päättymisen ja tuomion antamisen välisestä ajasta.

Päätös tutkinta-arestin määräämisestä sisältyisi tuomioon kuten nykyisin päätös vangitsemisesta tuomiolla tai vangittuna pitämisestä.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa säädettäisiin tutkinta-arestia koskevan päätöksen tiedoksiannosta tuomitulle. Jos tuomittu olisi tutkintavankina vankilassa, tuomioistuin toimittaisi jäljennöksen tuomiolauselmasta siihen vankilaan, johon tutkintavanki olisi sijoitettu. Tällöin hänet tulisi vapauttaa vankilasta tutkinta-arestiin tuomioistuimen määräämänä ajankohtana. Jos tuomittu ei olisi vangittuna ja ratkaisu tutkinta-arestista julistettaisiin tuomitun läsnä ollessa, tuomioistuin velvoittaisi tutkinta-arestiin määrätyn ottamaan yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen tutkinta-arestin toimeenpanoa varten seitsemän vuorokauden kuluessa päätöksen julistamisesta lukien. Jos tutkinta-arestiin määrätty ei olisi vangittuna eikä myöskään läsnä, kun tuomioistuin määräisi hänet tutkinta-arestiin, ratkaisu tutkinta-arestista olisi annettava tiedoksi tuomitulle. Tutkinta-arestiin määrääminen edellyttäisi tuomitun omaa aktiivisuutta muun muassa hänen henkilökohtaisten olosuhteiden selvittämisessä, tutkinta-arestiin määrätyn henkilön osoite ja asuinpaikka olisi pääsääntöisesti kaikissa tapauksissa tiedossa. Tiedoksiannossa noudatettaisiin jotakin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun mukaista tiedoksiannotapaa. Tältä osin ehdotus vastaisi lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) 9 §:n 2 momenttia. Jos tutkinta-arestiin määrätty ei noudattaisi saamaansa kehotusta tai pakoilisi, toimittaisiin 12 j §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla. Rikosseuraamuslaitos voisi tehdä tutkinta-arestiin määrätystä etsintäkuulutuksen ja pyytää poliisin virka-apua tutkinta-arestiin määrätyn löytämiseksi. Selvyyden vuoksi pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä siitä, että poliisi voisi ottaa tutkinta-arestiin määrätyn kiinni vankilaan toimittamista varten. Näissä tilanteissa Rikosseuraamuslaitoksen tulisi noutaa kiinni otettu henkilö ja kuljettaa hänet vankilaan.

Käytännössä tilanteet, joissa tutkinta-arestiin määrätty pakoilisi tai jättäisi noudattamatta kehotusta ottaa yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen, olisivat harvinaisia, sillä tutkinta-arestin määrääminen edellyttäisi tuomitun omaa aktiivisuutta ja sitoutumista tutkinta-arestille asetettujen määräysten ja velvollisuuksien noudattamiseen. Tutkinta-arestin määrääminen olisi myös tuomitun edun mukaista.

Tutkinta-arestia koskevasta ratkaisusta tulisi aina lähettää jäljennös myös poliisille. Poliisi tarvitsisi tiedon tutkinta-arestista harkitessaan passin antamisen edellytyksiä ehdotetun 12 e §:n perusteella.

Tutkinta-arestia määrätessään tuomioistuin ei määräisi sitä, milloin tutkinta-aresti alkaa, sillä Rikosseuraamuslaitoksen on ehdittävä huolehtimaan valvonnassa käytettävien laitteiden asentamisesta ja tutkinta-arestiin määrätyn haltuun antamisesta ennen tuomioistuimen määräämää ajankohtaa. Tuomitun tai hänen asiamiehensä tulisi olla aktiivinen asiassa ja tuomittu voisi ottaa kantaa alkamisajankohtaan. Jos tuomittu on vapaudessa, mutta esimerkiksi pakoilee, tutkinta-arestin edellytykset eivät täytyisi. Tutkinta-arestin suorittaminen alkaisi, kun laitteet on asennettu. Tämä vastaisi sääntelyä esimerkiksi valvontarangaistuksen suorittamisessa.

Tutkinta-arestia koskevan ratkaisun tulisi sisältää tiedot tutkinta-arestiin määrätulle asetetuista velvollisuuksista ja ehdoista. Keskeinen velvollisuus olisi asunnossa pysymisvelvollisuus ja velvollisuus alistua tutkinta-arestin tekniseen valvontaan. Määräykset voivat liittyä esimerkiksi tekniseen valvontaan. Määräykset voivat koskea asunnossa pysymisen velvollisuuden ajoittamista ja asunnon ulkopuolella liikkumista kuten esimerkiksi työssäkäyntiä tai opiskelua.

Tutkinta-arestia koskevan ratkaisun tulisi myös sisältää maininta siitä, millaisia seuraamuksia arestia koskevien velvollisuuksien ja määräysten rikkomisesta aiheutuisi. Näistä säädettäisiin 12 j §:ssä.

12 d §. Tekninen valvonta. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi tutkinta-arestin teknisestä valvonnan toimeenpanosta. Tutkinta-arestiin määrättyä valvottaisiin hänen asuntoonsa tai muuhun asumiseen soveltuvaan paikkaan asennettavilla, hänen haltuunsa annettavilla tai hänen ylleen ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmillä. Tutkinta-arestiin määrätyn valvonta voisi olla asunnossa pysymisen tai sen ulkopuolella liikkumisen valvontaa taikka sisältää molemmat valvontatavat.

Ehdotettu säännös sisältäisi myös teknisen katselun ja teknisen kuuntelun kiellon, jonka mukaan väline ei saisi mahdollistaa kotirauhan piiriin ulottuvaa 10 luvun 16 §:ssä tarkoitettua teknistä kuuntelua eikä 10 luvun 19 §:ssä tarkoitettua teknistä katselua. Säännös vastaisi sisällöltään valvotusta koevapaudesta annetun lain 7 §:n 1 momenttia ja valvontarangaistusta koskevaa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 47 §:n 1 momenttia.

Pykälän 2 momentti sisältäisi säännöksen valvonnassa noudatettavasta hienotunteisuusperiaatteesta. Ehdotettu säännös sisältäisi veloitteen välttää aiheettoman huomion herättämistä. Säännös olisi sama kuin valvotusta koevapaudesta annetun lain 7 §:n 4 momentissa.

Ehdotetun pykälän 3 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitos vastaisi tutkinta-arestin teknisestä valvonnasta. Käytännössä keskusvalvonnasta vastaisi Rikosseuraamuslaitoksen keskusvalvomo, joka toimii keskusvalvomona myös valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa. Pykälässä säädettäisiin myös siitä, että Rikosseuraamuslaitos voisi järjestää tutkinta-arestia koskevan keskusvalvonnan valtakunnallisesti tai alueellisesti noudattaen, mitä yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 57 §:ssä säädetään.

Rikosseuraamuslaitos vastaisi myös muusta tutkinta-arestin valvonnasta ja toimeenpanosta, mistä ehdotetaan säädettäväksi 12 f §:ssä.

12 e §. Passin myöntämiskielto. Pykälä sisältäisi pakkokeinolain 5 luvun 3 §:ää vastaavan säännöksen siitä, ettei tutkinta-arestiin määrätylle saisi myöntää passia, jos passin myöntämisestä aiheutuisi vaaraa tutkinta-arestin tarkoitukselle.

12 f §. Tutkinta-arestin toimeenpanosta vastaava viranomainen. Rikosseuraamuslaitos vastaisi teknisen valvonnan lisäksi tutkinta-arestin toimeenpanosta ja valvonnasta. Käytännössä valvonnasta huolehtisivat vankilat, yhdyskuntaseuraamustoimistot ja alueelliset tuki- ja valvontapartiot. Valvontaan liittyvästä yhteydenpidosta ehdotetaan säädettäväksi 12 h §:ssä.

12 g §. Oikeus päästä asuntoon. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi siitä, että Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä olisi oikeus pykälässä nimenomaisesti mainituissa tilanteissa päästä tutkinta-arestiin määrätyn asuntoon tai muuhun asumiseen soveltuvaan paikkaan. Asuntoon voitaisiin ainoastaan päästä laitteiden asentamista, korjaamista tai niiden poisottamista varten. Säännös vastaisi sisällöltään yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 48 §:ää. Jos tutkinta-arestiin määrätty ei päästäisi Rikosseuraamuslaitoksen virkamiestä asuntoon, Rikosseuraamuslaitos voisi pyytää virka-apua poliisilta 12 k §:n nojalla laitteiden poistamiseksi asunnosta.

12 h §. Tutkinta-arestiin määrätyn yleiset velvollisuudet. Pykälässä säädettäisiin tutkinta-arestiin määrätyn velvollisuuksista. Pykälän 1 momentin 1 kohdassa säädettäisiin selvyyden vuoksi erikseen siitä, että tutkinta-arestiin määrätty olisi velvollinen noudattamaan tuomioistuimen ratkaisussa asetettuja määräyksiä ja velvollisuuksia. Pykälän 1 momentin 2 ja 3 kohdassa säädettäisiin velvollisuudesta käsitellä huolellisesti valvontavälineitä sekä tutkinta-arestiin määrätylle asetettavasta velvollisuudesta yhteydenpitoon Rikosseuraamuslaitoksen kanssa.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä siitä, mitä tuomitun velvollisuus pitää yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen sisältäisi. Valvonta sisältäisi esimerkiksi tapaamisia, puhelimitse tai muutoin tapahtuvaa yhteydenpitoa sekä valvontakäyntejä tutkinta-arestiin määrätyn luona. Valvontakäyntien yhteydessä ei mentäisi tutkinta-arestiin määrätyn kotiin muutoin kuin 12 g §:ssä säädetyissä tilanteissa, vaan tutkinta-arestiin määrättyä kehoitettaisiin tulemaan asunnostaan valvontatapaamiseen. Tapaaminen voitaisiin järjestää asunnon lähellä soveltuvassa paikassa tai esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksen valvonta- ja tukipartion ajoneuvossa. Tarpeetonta huomiota olisi kuitenkin vältettävä, joten Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet eivät käyttäisi valvontakäynneillä virkavaatetusta.

Jos tutkinta-arestiin määrätty ei noudattaisi Rikosseuraamuslaitoksen kehotusta tulla tapaamiseen taikka ei vastaisi puhelimeen, Rikosseuraamuslaitos voisi antaa tutkinta-arestiin määrätylle kirjallisen varoituksen. Jos laiminlyönti jatkuisi, toimittaisiin 12 i §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla. Tutkinta-arestissa olevaa tavattaisiin keskimäärin kerran viikossa. Valvontatapaaminen järjestettäisiin joko velvoittamalla tutkinta-arestiin määrätty käymään yhdyskuntaseuraamustoimistossa tai vankilassa taikka tukipartion tekemällä valvontakäynnillä.

12 i §. Poikkeuslupa. Pykälässä säädettäisiin vähäisestä poikkeamisesta tutkinta-arestia koskevassa ratkaisussa asetetusta velvollisuudesta tai määräyksestä. Poikkeamisesta päättäisi Rikosseuraamuslaitos. Poikkeamiseen tulisi olla perusteltu syy, josta tutkinta-arestiin määrätyn tulisi antaa luotettava selvitys. Tällainen syy voisi olla esimerkiksi tutkinta-arestiin määrätyn työhön opiskeluun ja perheeseen liittyvä syy,

joka edellyttäisi tilapäistä poistumista tutkinta-arestin toimeenpanopaikkakunnalta. Lupa poikkeamiseen tulisi 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa hankkia etukäteen.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä, joka koskisi ennalta arvaamatonta, pakottavaa syytä. Tällaisella tapahtumalla tarkoitettaisiin esimerkiksi ylivoimaisen esteen kaltaisia tilanteita kuten julkisen liikenteen ongelmista aiheutunutta myöhästymistä asunnolle palaamisessa tai työhön saapumisessa. Tällainen tapahtuma voisi olla myös esimerkiksi tutkinta-arestiin määrätyn hoidossa olevan lapsen tai lähiomaisen äkillinen, vakava sairastuminen taikka työpaikalla tapahtunut tulipalo tai vesivahinko, joista aiheutuisi normaalin työssäkäynnin estyminen.

Näissä tilanteissa tutkinta-arestiin määrätyn tulisi ilman aiheetonta viivytystä ilmoittaa tapahtumasta tai esteestä Rikosseuraamalaitokselle. Rikosseuraamuslaitos tekisi asiasta erillisen päätöksen, jossa otettaisiin kantaa siihen, olisiko syy hyväksyttävä vai ei. Päätös voitaisiin olosuhteista riippuen tehdä ennen poikkeamista, poikkeamisen aikana tai jälkikäteen.

Ehdotettu säännös vastaisi sisällöltään valvotusta koevapauden annetun lain 21 §:ää ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 23 §:ää.

12 j §. *Tutkinta-arestin määräysten tai velvollisuuksien rikkominen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi niistä seuraamuksista, joita tutkinta-arestille asetettujen määräysten tai velvollisuuksien rikkomisesta aiheutuisi. Säännös vastaisi sisällöltään yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 25 ja 26 §:n ja valvotusta koevapaudesta annetun lain 26 §:n sekä pakkokeinolain 5 luvun 10 §:n säännöksiä.

Rikkomustilanteita olisi lähtökohtaisesti kahdentyyppisiä, lieviä tai törkeitä. Menettelystä lievissä rikkomustapauksissa säädettäisiin 1 momentissa.

Jos tutkinta-arestiin määrätyn epäiltäisiin rikkoneen tutkinta-arestille asetettuja määräyksiä tai velvollisuuksia, Rikosseuraamuslaitoksen tulisi tehdä asiasta selvitys. Jos Rikosseuraamuslaitos tekemänsä selvityksen perusteella toteaisi, että tutkinta-arestiin määrätty olisi rikkonut tutkinta-arestin määräyksiä ja velvollisuuksia, Rikosseuraamuslaitos antaisi hänelle kirjallisen varoituksen. Tällöin olisi kysymys velvollisuuksien vähäisestä tai lievistä rikkomisesta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin törkeästä ja tahallisesta tutkinta-arestin määräysten tai velvollisuuksien rikkomisesta. Törkeänä rikkomista pidettäisiin, jos tutkinta-arestiin määrätty kirjallisesta varoituksesta huolimatta tai muuten törkeästi ja tahallisesti rikkoisi tutkinta-arestin määräyksiä tai velvollisuuksia. Törkeänä velvollisuuksien rikkomisena pidettäisiin esimerkiksi useita tunteja kestänyttä poikkeamista asunnossa pysymisvelvollisuudesta. Törkeänä määräysten rikkomisena pidettäisiin myös asunnosta poistumista yöaikaan, kun asunnossa pysymisen velvollisuus olisi ajoitettu nimenomaan täksi ajaksi, ja luvatonta poistumista tutkinta-arestin toimeenpanopaikkakunnalta.

Rikosseuraamuslaitos tekisi päätöksen myös 12 i §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, kun tutkinta-arestiin määrätty jättäisi ennalta arvaamattoman ja pakottavan syyn nojalla noudattamatta tutkinta-arestille asetettua määräystä tai velvollisuutta. Tällöin noudattamatta jättäminen voi olla hyväksyttävää, mutta se olla myös määräyksen ja velvollisuuksien lievä tai törkeä rikkominen. Viimeksi mainituissa tilanteissa toimittaisiin kuten 12 j §:ssä säädetään.

Törkeänä ja tahallisena tutkinta-arestin rikkomisena pidettäisiin lisäksi pakenemista, paon valmisteluun ryhtymistä ja rikollisen toiminnan jatkamista. Nämä perusteet olisivat samoja, joista säädetään lain 5 luvun 10 §:ssä.

Pykälän 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa Rikosseuraamuslaitoksen olisi ilmoitettava asiasta poliisille ja syyttäjälle. Syyttäjä päättäisi asian viemisestä tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tutkinta-arestiin määrätty saataisiin pidättää ja vangita, jos hän rikkoisi tutkinta-arestin määräyksiä ja velvollisuuksia, pakenee tai ryhtyy valmistelemaan pakoa taikka jatkaa rikollista toimintaa.

Pykälän 2 momentin loppuun ehdotetaan selvyuden vuoksi säännöstä siitä, että jos tutkinta-arestiin määrättylle tuomittu ehdoton vankeusrangaistus on jo tullut täytäntöönpanokelpoiseksi, se saataisiin panna heti täytäntöön. Ehdotettu säännös vastaisi 5 luvun 10 §:ää. Tällaisessa tapauksessa tuomittua ei tarvitsisi pidättää eikä vangita.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan selvyuden vuoksi säännöstä siitä, että tutkinta-arestiin määrättylle olisi annettava tilaisuus tulla kuulluksi 1 ja 2 momentissa tarkoitettua selvitystä tehtäessä.

Tutkinta-arestissa kulunut aika vähennetään määräaikaisesta vankeusrangaistuksesta rikoslain 6 luvun 13 §:n 1 momentin nojalla. Kun tutkinta-arestiin määrätyn todettaisiin törkeästi rikkoneen tutkinta-arestille asetettuja määräyksiä ja velvollisuuksia tai kun hän pakenisi, ryhtyisi valmistelemaan pakoa tai jatkaisi rikollista toimintaa, tutkinta-arestin suorittaminen päättyisi eikä sitä enää vähennettäisi vapaudenmenetyksenä rikoslain 6 luvun 13 §:n 1 momentin nojalla. Pykälään ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan Rikosseuraamuslaitoksen olisi ilmoitettava syyttäjälle tuomioistuimen tarvitsevat tiedot tutkinta-arestin suorittamisesta. Tuomioistuin päättäisi siitä miltä ajalta tutkinta-arestin suorittamisaika otetaan vähennyksenä huomioon. Tuomioon olisi merkittävä tutkinta-arestin alkamis- ja päättymispäivät. Rikosseuraamuslaitos ottaisi ne vähennyksenä huomioon rangaistusta täytäntöönpanossa.

12 k §. *Virka-apu.* Pykälään ehdotetaan säännöstä virka-avusta. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä olisi oikeus saada virkatehtävän suorittamiseksi poliisilta poliisilain mukaista virka-apua. Virka-apu tulisi kysymykseen esimerkiksi laitteiden asennukseen, korjaukseen ja poisottamiseen liittyvissä tilanteissa. Ehdotettu säännös vastaisi vankeuslain 1 luvun 11 §:n ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 35 §:n säännöstä.

12 l §. *Tarkemmat säännökset ja määräykset.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi tarkempien säännösten ja määräysten antamisesta. Pykälän mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkemmat säännökset 12 c §:ssä tarkoitetun ratkaisun sisällöstä; tutkinta-arestin toimeenpanoon liittyvien asiakirjojen laatimisesta, käsittelystä ja sisällöstä; tutkinta-arestiin määrätyn velvollisuuksien rikkomisen selvittämisestä ja kirjaamisesta; 12 j §:n 2 momentissa tarkoitetun syyttäjälle tehtävän ilmoituksen sisällöstä; sekä menettelystä, jota noudatetaan 12 c §:n 2 momentissa tarkoitettussa kiinniottamista ja vankilaan toimittamista koskevassa tilanteessa.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö voisi antaa tarkemmat määräykset tutkinta-arestin valvonnan suorittamisesta; 12 i §:ssä tarkoitetusta poikkeusluvasta; sekä tutkinta-arestin suorittamisajan kirjaamisesta.

7.1.2 3 luku. Tuomioistuinkäsittely vangitsemisasiassa.

19 §. Muutoksenhaku. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että siinä mainittaisiin tutkinta-aresti. Pykälässä säädetään muutoksenhakukiellosta, että vangitsemisasiassa annettuun päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla. Tältä osin säännökseen ei ehdoteta muutoksia. Nykyisin vangittu saa kannella päätöksestä, jolla hänet on vangittu tai määrätty pidettäväksi edelleen vangittuna. Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa kannella päätöksestä, jolla vangitsemisvaatimus on hylätty tai vangittu määrätty päästettäväksi vapaaksi. Tältä osin pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että kantelumahdollisuus koskisi myös päätöstä tutkinta-arestiin määräämisestä.

7.1.3 5 luku. Matkustuskielto

1 a §. Tehostetun matkustuskiellon edellytykset. Tuomioistuimella on harkintavalta siitä, vangitaanko rikoksesta epäilty vai määrätäänkö hänet lain 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun matkustuskieltoon. Tähän ei ehdoteta muutoksia.

Nyt ehdotetussa pykälässä säädettäisiin tehostetun matkustuskiellon määräämisestä. Tehostetulla matkustuskiellolla tarkoitettaisiin teknisin välinein valvottua matkustuskieltoa, joka voisi tuomioistuimen harkinnan mukaan sisältää vangitulle asetetun velvoitteen pysyä asunnossa 2 a §:ssä ehdotetulla tavalla. Asuntoon rinnastettaisiin muu asumiseen soveltuva paikka. Tällainen paikka voisi olla asuntola, hoitolaitos tai muu näihin rinnastettava paikka. Teknisellä valvonnalla tarkoitettaisiin vangitun asuntoon asennettavia, hänen ylleen ranteeseen tai nilkkaan kiinnitettäviä teknisiä välineitä taikka tällaisten välineiden yhdistelmiä. Teknisestä valvonnasta säädettäisiin 11 §:ään ehdotetun viittaussäännöksen nojalla 2 luvun 12 d §:ssä.

Tehostettu matkustuskielto eroaisi 1 §:ssä tarkoitetusta matkustuskiellosta siten, että tehostettu matkustuskielto voitaisiin määrätä aikaisintaan silloin, kun vangitsemista koskevaa asiaa käsitellään ensimmäisen kerran tuomioistuimessa. Ero 1 §:n matkustuskieltoon olisi myös, että tehostetusta matkustuskiellosta päättäisi aina tuomioistuin. Matkustuskiellon sisällöstä säädettäisiin 5 luvun 2 §:n 2 momentissa.

Tehostettu matkustuskielto olisi toissijainen 1 §:ssä tarkoitetulle matkustuskiellolle, ja se voitaisiin määrätä, jos 1 §:ssä tarkoitettu matkustuskielto olisi riittämätön pakkokeino mainitussa pykälässä tarkoitettujen seikkojen tai vaarojen estämiseksi. Pykälässä mainituilla vaaroilla tarkoitetaan karttamisvaaraa (1 §:n 1 momentin 1 kohta), vaikeuttamisvaaraa eli kollusiovaaraa (1 §:n 1 momentin 2 kohta) ja rikollisen toiminnan jatkamisvaaraa (1 §:n 1 momentin 3 kohta).

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tehostetun matkustuskiellon edellytyksistä. Edellytyksenä olisi 1 momentissa todetun lisäksi, että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus olisi vähintään vuosi vankeutta. Tämä vastaisi 1 §:ssä matkustuskiellolle säädettyä edellytystä. Tällä rangaistusta koskevalla vaatimuksella pyrittäisiin siihen, ettei tehostettua matkustuskieltoa käytettäisi vähäisissä rikoksissa.

Toisena edellytyksenä ehdotetaan säädettäväksi, että tutkintavanki sitoutuisi noudattamaan hänelle matkustuskieltopäätöksessä asetettuja velvollisuuksia ja määräyksiä. Matkustuskieltopäätökseen sisältyvistä velvollisuuksista säädettäisiin 2 §:ssä ja matkustuskieltoa koskevan päätöksen sisällöstä 5 §:ssä.

Kolmas edellytys olisi, että tutkintavangin henkilökohtaisten olosuhteiden ja muiden seikkojen perusteella voitaisiin pitää todennäköisenä, että tutkintavanki noudattaisi hänelle asetettuja määräyksiä ja velvollisuuksia. Henkilökohtaisilla olosuhteilla tarkoitetaan esimerkiksi henkilötietoja, toimeentuloa, työ- tai opiskelupaikkaa, asuntoa ja perhesuhteita.

Pykälässä 3 momentissa säädettäisiin siitä, mitä tuomioistuimen tulisi ottaa huomioon tehostettua matkustuskieltoa määrätessään. Tuomioistuimen ratkaisu perustuisi asian käsittelyn yhteydessä esitettyyn selvitykseen 3 momentissa säädetyistä seikoista. Selvityksen kokoaisi ja esittäisi pääsääntöisesti rikoksesta epäilty, hänen asiamiehen tai puolustajansa, koska selvityksen tekeminen on yleensä rikoksesta epäillyn intressien mukaista. Selvitys sisältäisi ensinnäkin tietoja rikoksesta epäillyn henkilökohtaisista olosuhteista ja muista vastaavista seikoista. Henkilökohtaisilla olosuhteilla ja muilla seikoilla tarkoitetaan samoja asioita, joita on mainittu edellä 2 momentin yhteydessä.

Toisekseen selvitys sisältäisi tietoja asunnon tai muun asumiseen soveltuvan paikan soveltuvuudesta tehostetun matkustuskiellon toimeenpanoon.

Pykälän 1 momentin 3 kohdassa säädettäisiin, että selvityksestä pitäisi ilmetä rikoksesta epäillyn tarve liikkua asunnon tai muun asumiseen soveltuvan paikan ulkopuolella. Tämä johtuu siitä, että tehostettuun matkustuskieltoon liittyy asunnon ulkopuolella liikkumiseen liittyviä rajoituksia. Asunnon ulkopuolella liikkumistarpeen kartoittamiseksi tulisi selvittää mahdollista työssäkäyntiä, opiskelua ja muuta asunnon ulkopuolella tapahtuvaa toimintaa, joka välttämättä edellyttää asunnosta poistumista.

Jos riittävä selvitys olisi käytössä jo vangitsemista koskevan asian ensimmäisessä käsittelyssä, tuomioistuin voisi käsitellä tehostetun matkustuskiellon edellytyksiä jo tässä yhteydessä. Jos selvitystä ei olisi käytettävissä, tehostettu matkustuskielto voitaisiin ottaa käsiteltäväksi vangitsemisasiain uudelleen käsittelyn yhteydessä. Pakkokeinolain 3 luvun 15 §:n mukaan tuomioistuimen on vangitun pyynnöstä otettava vangitsemisasiain uudelleen käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluttua pyynnön esittämisestä. Vangitsemisasiain ei kuitenkaan tarvitsisi ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden viikon kuluttua asian edellisestä käsittelystä.

Tuomioistuin päättäisi esitetyn selvityksen perustella, ovatko tehostetun matkustuskiellon edellytykset olemassa. Käytännössä tehostettua matkustuskieltoa puoltavia seikkoja esittäisi yleensä rikoksesta epäilty tai hänen asiamiehensä ja vangitsemista puoltavia seikkoja pidättämiseen oikeutettu virkamies.

2 a §. Asunnossa pysymisen velvoite. Pykälässä säädettäisiin asunnossa pysymisvelvoitteen vähimmäis- ja enimmäisajasta. Asunnossa pysymisen velvoitteen määrittäminen olisi tuomioistuimen harkinnassa.

Pykälässä säädettäisiin asunnossa pysymisvelvoitteeseen liittyvistä vähimmäis- ja enimmäisajasta. Asunnossa tulisi pysyä vähintään 12 ja enintään 22 tuntia vuorokaudessa. Jos tehostettuun matkustuskieltoon määrättävä kävisi esimerkiksi säännöllisesti työssä, asunnossa pysymisen velvoite voitaisiin määrätä 14 tunniksi, mikä mahdollistaisi työssäkäynnin. Enimmäisaika, jonka tehostettuun matkustuskieltoon määrätty voitaisiin velvoittaa olemaan asunnossa, olisi 22 tuntia vuorokaudessa. Tämä mahdollistaisi esimerkiksi ulkoilun, kaupassakäynnin ja muiden välttämättömien henkilökohtaisten asioiden hoitamisen.

Pykälässä säädettäisiin myös kotona pysymistä koskevan veloitteen ajoittumisesta. Lähtökohtana olisi, että asunnossa tai muussa asumiseen soveltuvassa paikassa tulisi olla ilta – ja yöaikaan, ja velvoite asunnossa pysymiseen tulisi pääsääntöisesti ajoittaa klo 21:n ja kello 6:n väliseksi ajaksi. Tehostettuun valvontaan määrätyn henkilön työn, koulutuksen tai muun niihin rinnastettavan syyn vuoksi veloitteen ajoittuminen voitaisiin määrätä toisin. Jos olisi kyse esimerkiksi päivisin työssä käyvistä tai opiskelevasta henkilöstä, jolle olisi määrätty asunnossa pysymisen veloitetta 12 tuntia päivässä, asunnossa pysymisen velvoite voitaisiin ajoittaa kello 18:n ja kello kuuden väliseen aikaan. Jos olisi kyse henkilöstä, joka tekee esimerkiksi yötyötä, asunnossa pysyminen voitaisiin ajoittaa pääsäännöstä poikkeavasti.

4 §. Matkustuskiellosta päättävä viranomainen. Voimassa olevan pykälän 3 momentissa säädetään siitä, että tuomioistuimen on vangitsemisvaatimusta tai vangittuna pitämistä koskevaa asiaa käsitellessään harkittava, ovatko 1 §:ssä säädetyt matkustuskiellon edellytykset olemassa. Pykälän 3 momenttiin esitetään lisättäväksi viittaus 1 a §:ään, jossa säädetään tehostetusta matkustuskiellosta.

Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan selvyuden vuoksi lisättäväksi säännös siitä, että tuomioistuin päättää aina tehostetusta matkustuskiellosta.

5 §. Päätös matkustuskiellosta. Pykälässä säädetään matkustuskieltoa koskevan päätöksen sisällöstä. Voimassa olevan säännöksen 1 momentissa säädetään niistä asioista, joita matkustuskieltopäätöksestä tulee ilmetä. Jos tuomioistuin määräisi henkilön tehostettuun matkustuskieltoon, päätöksestä tulisi pykälän 1 momentin 3 kohdan nojalla ilmetä asunnossa pysyminen veloitteen tuntimäärä sekä veloitteen ajoittuminen. Lisäksi päätöksestä tulisi ilmetä asunnon tai muun asumiseen soveltuvan paikan osoitetiedot. Päätöksestä olisi myös käytävä ilmi se tekninen tapa, jolla tehostettuun matkustuskieltoon määrättyä valvotaan.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että tehostettua matkustuskieltoa koskevasta päätöksestä olisi viipymättä annettava tieto Rikosseuraamuslaitokselle. Rikosseuraamuslaitos vastaa tehostetun matkustuskiellon teknisestä valvonnasta.

6 §. Poikkeuslupa. Pykälässä säädetään vähäisestä poikkeamisesta matkustuskieltopäätöksessä määrätystä velvollisuudesta. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan uutta säännöstä, joka koskisi lupaa vähäiseen poikkeamiseen tehostettua matkustuskieltoa koskevassa päätöksessä asetetusta velvollisuudesta. Pidättämiseen oikeutettu virkamies olisi velvollinen kuulemaan tutkinnanjohtajaa ennen päätöstä. Lisäksi poikkeamisesta olisi viipymättä ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle turhien hälytysten välttämiseksi.

9 §. Matkustuskiellon voimassaolo. Pykälän 3 momenttia ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että säännöksestä kävisi ilmi, että siinä säädetään pakkokeinolain 5 luvun 1 §:ssä tarkoitetusta matkustuskiellosta eli muusta kuin tehostetusta matkustuskiellosta. Tämän estämättä tuomioistuin voisi omasta aloitteestaan määrätä matkustuskiellon vangitun tai vangittavaksi vaaditun vangitsemisen sijasta.

11 §. Viittaussäännökset. Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin uusi viittaussäännös, jonka mukaan tehostetun matkustuskiellon tekniseen valvontaan, oikeuteen päästä asuntoon ja poliisilta saatavaan virka-apuun sovellettaisiin niitä säännöksiä, joita sovelletaan tutkinta-arestin toimeenpanossa. Näistä asioista ehdotetaan säännöksiä lain 2 lukuun.

7.2 Rikoslaki

7.2.1 6 luku. Rangaistuksen määräämisestä.

13 §. Vapaudenmenetysajan vähentämisestä. Voimassa olevassa pykälässä säädetään vapaudenmenetysajan vähentämisestä tuomittavasta määräaikaisesta vankeusrangaistuksesta. Edellä yleisperusteluiden kohdassa 3.1 ja 3.2 esitetyillä perusteilla pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös tehostetun matkustuskiellon ja tutkinta-arestin vähentämisestä määräaikaisesta rangaistuksesta. Tehostettu matkustuskielto ja tutkinta-aresti eivät ole varsinaisia vapaudenmenetyksiä samalla tavoin kuin jos tuomittu on vapautensa menettäneenä poliisin tai Rikosseuraamuslaitoksen tiloissa. Toisaalta tehostetussa matkustuskiellossa ja tutkinta-arestissa voidaan asettaa merkittäviäkin rajoituksia henkilön liikkumisvapaudelle. Tämän johdosta myös niistä tehtävässä vähennyksessä puhutaan vapauden rajoittamisen johdosta tehtävästä vähennyksestä. Kaksi päivää tehostetussa matkustuskiellossa tai tutkinta-arestissa vastaisi yhden päivän vähennystä määräaikaisesta vankeusrangaistuksesta. Jos tehostetussa matkustuskiellossa tai tutkinta-arestissa vietettyjen päivien määrä ei olisi kahdella jaollinen, pykälään ehdotetaan säännöstä siitä, että ylijäävä päivä jätettäisiin vähentämättä. Tuomioistuimen olisi merkittävä tuomioon tehostetun matkustuskiellon ja tutkinta-arestin alkamis- ja päättymispäivät. Rikosseuraamuslaitoksessa laskettaisiin tämän perusteella vähennyksen pituus tuomiota täytäntöönpannassa.

Pykälän 3 ja 4 momenteja ehdotetaan muutettavaksi siten, että sakkoon ja nuorisorangaistukseen tuomittaessa vähennyksenä otettaisiin huomioon vapaudenmenetysajan lisäksi myös tehostetun matkustuskiellon ja tutkinta-arestin toimeenpanosta aiheutunut vapauden rajoittaminen. Nuorisorangaistuksessa vähennystä laskettaessa yksi vapaudenrajoitusvuorokausi vastaisi lähtökohtaisesti yhtä nuorisorangaistus-päivää.

7.3 Tutkintavankeuslaki

7.3.1 2 luku. Saapuminen vankilaan.

1 §. Tutkintavangin sijoittaminen. Edellä yleisperusteluiden kohdassa 3.1. ja 3.2 mainituista syistä tutkintavangin sijoittamista koskevaa 1 §:n 3 momentin säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että säilytysaikaa poliisin säilytystilassa lyhennettäisiin nykyisestä. Samalla säännöksen sanamuotoa täsmennettäisiin.

Lähtökohtana olisi edelleen, että tutkintavanki sijoitettaisiin vangitsemisen jälkeen tutkintavankilana toimivaan vankilaan. Tuomioistuin voisi kuitenkin päättää, että tutkintavanki sijoitetaan poliisin säilytystilaan, jos sijoittaminen olisi välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi, turvallisuussyistä taikka rikoksen selvittämiseksi. Sijoittaminen voisi olla välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi esimerkiksi silloin, kun esitutkinnassa olevassa rikosasiassa olisi epäiltynä useita henkilöitä. Yhteydenpitorajoitus on yleensä helpompi toteuttaa poliisin säilytystilassa kuin vankilassa. Turvallisuussyillä tarkoitetaan tutkintavangin oman turvallisuuden lisäksi muiden henkilöiden turvallisuutta. Sijoittaminen voisi olla välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi esimerkiksi, kun kyse olisi erittäin laajasta ja monimutkaisesta rikoskokonaisuudesta, jossa olisi lukuisia epäiltyjä. Säilytysaika poliisin tiloissa olisi näissäkin tapauksissa enintään seitsemän vuorokautta.

Edellä yleisperusteluissa mainituissa syistä pykälään ehdotetaan lisäksi säännöstä siitä, että tutkintavankia voitaisiin säilyttää poliisin säilytystilassa seitsemää vuorokautta pitempi aika ainoastaan joissakin, harvoissa ja poikkeuksellisissa tilanteissa, kun siihen olisi tutkintavangin turvallisuuteen tai erillään pitämiseen liittyvä painava syy. Erillään pitämiseen liittyvä painava syy olisi olemassa säännöksen mukaan ainoastaan tilanteessa, jossa vankilaan sijoittamiseen liittyisi pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 d kohdassa tarkoitettu esitutinnan vaikeuttamisvaara. Mainitun säännöksen mukaan tällainen vaara tarkoittaa asian selvittämisen vaikeuttamista hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniin.

Käytännössä tutkintavangin turvallisuuteen liittyvät syyt useimmiten ilmenisivät siten, että tutkintavanki itse pyytää, että hän voisi jäädä poliisin säilytystilaan. Useimmiten olisi kyse siitä, että tutkintavankia olisi uhkailtu ja hän pelkäisi turvallisuutensa olevan vaarassa, koska kysymys olisi poikkeuksellisesta tilanteesta, tutkintavangin tulisi tällöinkin esittää perusteltu ja uskottava syy. Tällainen syy ei olisi se, että tutkintavangin olisi helpompi tavata omaisiaan poliisin säilytystilassa kuin vankilassa. Seitsemän vuorokauden säilytysaikaa ei saisi ylittää pelkästään rikoksen selvittämiseen liittyvistä syistä.

Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että jos säilytysaika poliisin säilytystilassa ylittäisi seitsemän vuorokautta, pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän olisi saatettava asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Voimassa olevassa säännöksessä tämä aika on neljä viikkoa.

7.3.2 3 luku. Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen

8 §. *Läsnäolo tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa.* Pykälässä säädetään tutkintavangin siirtämisestä kuultavaksi tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. Voimassa olevan pykälän 2 momentin mukaan jos vankilassa oleva tutkintavanki kutsutaan henkilökohtaisesti kuultavaksi muuhun viranomaiseen kuin tuomioistuimeen, tutkintavanki voidaan tästä syystä päästää vankilan ulkopuolelle kuulemisen vaatimaksi ajaksi kuitenkin enintään 14 vuorokaudeksi matka-aika mukaan lukiin.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että tämä aika ei saisi matka-aika mukaan lukien olla seitsemää vuorokautta pidempi, ellei siihen ole kuulemisen perusteesta tai muusta vastaavasta perusteesta aiheutuvaa erityisen painavaa syytä. Tässä tarkoitetuissa tilanteissa tutkintavankia kuullaan muusta rikoksesta tai rikoskokonaisuudesta kuin siitä, josta hänet on vangittu. Tutkintavankia voidaan kuulla myös esimerkiksi todistajana.

Tässä esityksessä ehdotetaan tutkintavangin säilytysaikaa poliisin tiloissa oleellisesti lyhennettäväksi. Rikoksen esitutkinta voisi joissakin tilanteissa olla niin kesken, että tutkintavangin siirtäminen lyhyeksi aikaa poliisin ylläpitämään säilytystilaan esitutkinassa kuultavaksi tulisi olla mahdollista. Tästä ehdotetaan säännöstä 8 §:n 2 momenttiin. Säännöksessä tarkoitetuissa tilanteissa tutkintavanki siirrettäisiin kuultavaksi siitä rikoksesta tai rikoskokonaisuudesta, josta hänet olisi vangittu. Ehdotetun säännöksen mukaan säilyttäminen poliisin tilassa ei saisi tällaisissa tilanteissa kestää matka-aika mukaan lukien 12 tuntia pitempää aikaa vuorokaudessa. Esitutkintalain kuulustelua koskevat säännökset rajoittaisivat ajankohtaa, jolloin tutkintavanki

voidaan siirtää kuultavaksi poliisin tilaan. Esitutkintalain 5 §:n 2 momentin mukaan kuulustelun saa toimittaa kello 22:n ja 7 välisenä aikana vain momentissa säädetyin edellytyksin.

Asiasta päättäisi vankilan johtaja. Jos sijoittaminen kestäisi yli 12 tuntia, asia tulisi siirtää tuomioistuimen päätettäväksi.

7.4 Laki syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta

1 a §. Tehostetun matkustuskiellon ja tutkinta-arestin ottaminen pakkokeinokeinolaikiin tutkintavankeuden vaihtoehtoiksi edellyttävät sitä, että niiden aiheutonta käyttöä koskevat korvaussäännökset lisätään lakiin matkustuskieltoa vastaavasti. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että matkustuskiellon lisäksi korvausta maksettaisiin myös tehostettuun matkustuskieltoon ja tutkinta-arestiin määrätyille. Korvauksena maksettaisiin hyvitystä 4 §:n mukaisesti kuluista, tulojen tai elatuksen vähentymisestä ja kärsimyksestä.

8 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Tarkempien säännösten ja määräysten antamisesta ehdotetaan säännöstä pakkokeinolain 2 luvun 12 l §:ään. Pykälän mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkemmat säännökset tutkinta-arestiin liittyvien asiakirjojen laatimisesta, käsittelystä ja sisällöstä sekä viranomaisten välisestä menettelystä. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö voisi antaa tarkemmat määräykset tutkinta-arestin valvonnan suorittamisesta ja tutkinta-arestin suorittamisajan kirjaamisesta.

9 Voimaantulo

Tutkintavankien määrän lisääntyminen vankiloissa edellyttää, että Rikosseuraamuslaitos arvioisi tutkintavankien sijoittamista kokonaisuutena uudelleen. Etenkin yliasutusta Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen tutkintavankiloissa tulisi vähentää, jotta kaikille tutkintavangeille olisi riittävästi tilaa. Ehdotettujen säännösten voimaantulo edellyttää myös yleisperusteluiden kohdassa 4.1 tarkoitettujen kuulustelutilojen ja videolaitteiden lisäämistä. Lakien ehdotetaan tulevan voimaan noin puolen vuoden päästä niiden hyväksymisestä ja vahvistamisesta.

10 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Esityksessä ehdotetaan, että pakkokeinolain säännöksiä tutkintavankeuden vaihtoehtoista täydennettäisiin säännöksillä tutkinta-arestista ja tehostetusta matkustuskiellosta. Teknisin välinein valvottua tehostettua matkustuskieltoa ja tutkinta-arestia käytettäisiin tutkintavankeuden vaihtoehtona, jos pakkokeinolain 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettu matkustuskielto olisi riittämätön pakkokeino. Näiden pakkokeinojen erona olisi, että tehostettua matkustuskieltoa voitaisiin käyttää ennen rikoksesta epäillyn tuomitsemista ja tutkinta-arestia rangaistuksen tuomitsemisen jälkeen siihen asti, kunnes tuomio olisi tullut täytäntöön pantavaksi. Erona olisi myös, että tutkinta-arestiin liittyisi aina velvollisuus pysyä asunnossa tai muussa asumiseen soveltuvasa paikassa, kun tehostetussa matkustuskiellossa asunnossa pysymisen velvoitteen määrääminen olisi tuomioistuimen harkinnassa.

Esityksellä on liittymäkohtia perustuslain 7, 9, 10 ja 21 §:ssä suojattuihin perusoikeuksiin. Esitystä on arvioitava perusoikeussäännöksiin liittyvien lakivarausten ja perusoikeuksien yleisten rajoittamisedellytysten kannalta. Tällaisia yleisiä perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiä ovat rajoitusten tarkkarajaisuus ja täsmällisyys, rajoittamisen perusteena olevien syiden hyväksyttävyyden, suhteellisuusvaatimus, oikeusturvajärjestelyiden riittävyys ja ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisvelvollisuus.

Tutkinta-arestin ja tehostetun matkustuskiellon tarkoituksena on turvata rikoksen esitutkinta, oikeudenkäynti ja rangaistuksen täytäntöönpano, joten ehdotusten perustana on hyväksyttävä, painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima syy. Tutkinta-arestiin ja tehostettuun matkustuskieltoon liittyviä perusoikeuksien rajoituksia arvioidessa tulee huomata, että näitä pakkokeinoja käytetään vankilassa tai poliisin tiloissa toimeenpantavan tutkintavankeuden sijasta. Tutkintavankeuden toimeenpano tutkinta-arestina tai tehostettuna matkustuskieltona on huomattavasti vähemmän perusoikeuksia kuten henkilökohtaista vapautta ja liikkumisvapautta rajoittavaa kuin vankilassa toimeenpantava tutkintavankeus. Ehdotettu sääntely on siten myös suhteellisuusvaatimuksen mukaista. Lisäksi on huomattava, että puolustuksen järjestäminen ja oikeudellisen avun saaminen olisi tutkinta-arestin ja tehostetun matkustuskiellon toimeenpanon aikana helpompaa ja yksinkertaisempaa kuin tutkintavankeudessa, millä vahvistetaan syytetyn oikeusturvaa ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 kappaleen b kohdassa ja kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 14 artiklan 3 kappaleen b kohdassa tarkoitetulla tavalla. Ehdotetulla sääntelyllä vahvistetaan myös kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja kansallisessa lainsäädännössä ilmaistun syyttömyysolettaman toteutumista. Esitys on muutoinkin ihmisoikeussopimusvelvoitteiden mukainen.

Tutkinta-arestin toimeenpano merkitsee perustuslain 7 §:ssä turvatun henkilökohtaisen vapauden ja 9 §:ssä turvatun liikkumisvapauden rajoittamista, koska tutkinta-arestiin määrätty olisi velvollinen olemaan asunnossaan tuomioistuimen ratkaisusaan määräämällä tavalla, minkä lisäksi tutkinta-arestiin liittyisi rajoituksia asunnon tai muun asuinpaikan ulkopuolella liikkumiseen. Sama koskee myös tehostettua matkustuskieltoa, vaikkakin tehostetussa matkustuskiellossa asunnossa pysymisvelvollisuuden määrääminen olisi harkinnanvaraista.

Liikkumisvapauden ja henkilökohtaisen vapauden rajoittamisesta tulee säätää laissa täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Lakiehdotus sisältääkin säännökset tutkinta-arestin edellytyksistä, sisällöstä sekä tutkinta-arestiin määrätyn velvollisuuksista ja toimeenpanosta. Tehostettu matkustuskielto merkisi nykyisin käytössä olevan matkustuskiellon valvonnan tehostamista siten, että valvonta voitaisiin toteuttaa teknisin välinein. Matkustuskieltoa koskevaa pakkokeinolain 5 lukua ehdotetaan täsmennettäväksi tehostetun matkustuskiellon toimeenpanoa koskevilla säännöksillä, osin viittaussäännöksiin ehdotettuihin tutkinta-arestia koskeviin säännöksiin.

Valvontalaitteen kiinnittämisellä tehostettuun matkustuskieltoon tai tutkinta-arestiin määrätyn henkilön nilkkaan, ranteeseen tai vyötärölle puututaan jossain määrin hänen henkilökohtaiseen koskemattomuuteensa. Teknisestä valvonnasta esitetään täsmällistä säännöstä. Valvontarangaistusta koskevaa lakiehdotusta käsitellessään perustuslakivaliokunta totesi, että tällaista puuttumista voidaan pitää niin vähäisenä ja välttämättömänä rangaistuksen luonne huomioon ottaen, että se ei sinänsä muodostu valtiosääntöoikeudellisesti ongelmalliseksi, jos laite asennetaan tuomitun ylle. Tehostetun matkustuskiellon ja tutkinta-arestin teknistä valvontaa koskeva sääntely vastaisi valvotusta koevapaudesta ja valvontarangaistuksesta annettuja vastaavia säännöksiä, jotka on valmisteltu perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella.

Tutkinta-aresti edellyttäisi ja tehostettu matkustuskielto saattaisi edellyttää vähäistä perustuslain 10 §:ssä turvautun kotirauhan piiriin ulottuvaa puuttumista. Lailla voidaan perustuslain 10 §:n 3 momentin mukaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä rajoituksista kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Ehdotetut kotirauhaan vähäisesti puuttuvat toimenpiteet perustuisivat asianomaisen suostumukseen ja sitoutumiseen pakkokeinojen ehtojen noudattamiseen.

Perustuslakivaliokunta on katsonut (PeVL 27/1998 vp) perusoikeusrajoituksen kohteeksi joutuvan henkilön suostumuksella voivan sinänsä olla merkitystä valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa ja pitänyt tässä suhteessa oleellisena sitä, mitä voidaan pitää oikeudellisesti relevanttina suostumuksena tietyssä tilanteessa. Valiokunta on edellyttänyt suostumuksenvaraisesti perusoikeussuojaan puuttuvalta lailta muun muassa tarkkuutta ja täsmällisyyttä, säännöksiä suostumuksen antamisen ja sen peruuttamisen tavasta samoin kuin suostumuksen aitouden ja vapaaseen tahtoon perustuvuuden varmistamista (ks. PeVL 7/2010 vp, PeVL 37/2005 vp ja PeVL 19/2000 vp ja PeVL 30/2011vp). Käsitellessään valvontarangaistusta koskevaa hallituksen esitystä ja valvottua koevapautta koskevaa hallituksen esitystä perustuslakivaliokunta katsoi lausunnoissaan, että välttämättömät, varsin tarkkarajaiset ja lyhytaikaisiksi käynneiksi luonnehdittavat oikeudet päästä kotirauhan piiriin voidaan perustaa tuomitun ja asunnossa asuvien antamaan suostumukseen.

Tutkinta-arestissa ja tehostetussa matkustuskiellossa kotirauhan piiriin voitaisiin mennä ainoastaan hyvin rajatuissa tilanteissa teknisten laitteiden asentamista, korjaamista ja niiden poisottamista varten. Normaalissa tapauksessa kyse olisi kahdesta Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen käynnistä rikoksesta epäillyn asunnossa. Minkäänlaista muuta kotirauhan piiriin kuuluvaa valvontaa näiden pakkokeinojen toimeenpanoon ei sisältyisi. Tältä osin näiden pakkokeinojen toimeenpano eroaisi seuraamusten eli valvontarangaistuksen ja valvotun koevapauden täytäntöönpanosta. Koska valvonta kohdistuisi rikoksesta epäillyn asunnossa pysymisvelvoitteen ja liikkumisrajoitteiden valvontaan eikä siten välittömästi kotirauhan suojaan, esityksessä ei ehdoteta, että pakkokeinojen toimeenpanoon vaadittaisiin muiden asunnossa

mahdollisesti olevien henkilöiden suostumus. Rikoksesta epäillyllä olisi milloin tahansa mahdollisuus perua sitoutumisensa tehostettuun matkustuskieltoon vaatimalla asian uudelleen käsittelyä tuomioistuimessa. Tutkinta-arestiin määrättyllä rangaistukseen tuomitulla olisi mahdollisuus perua sitoumuksensa kantelemalla tutkinta-arestia koskevasta päätöksestä.

Seuraamuksena tutkinta-arestin määräysten ja velvollisuuksien rikkomisesta olisi lievissä tapauksissa kirjallinen varoitus. Kirjallisesta varoituksesta huolimatta toistuvassa taikka muutoin törkeässä rikkomistapauksessa tutkinta-arestiin määrätty saataisiin pidättää ja vangita. Sama koskisi tilannetta, jossa tutkinta-arestiin määrätty pakenee, ryhtyy valmistelemaan pakoa tai jatkaa rikollista toimintaa. Rikosseuraamuslaitos tekisi asiasta selvityksen. Selvityksen yhteydessä tutkinta-arestiin määrättylle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi, mikä olisi sopusoinnussa perustuslain 21 §:n 2 momentin kanssa. Tutkinta-arestiin määrätyn vangitsemisesta päättäisi tuomioistuin, jos ehdoton vankeusrangaistus ei olisi vielä tullut täytäntöönpantavaksi. Päätöksestä olisi mahdollista kannella. Tehostetulle matkustuskiellolle asetettujen määräysten rikkomistilanteissa toimittaisiin vastaavasti kuten nykyisin matkustuskiellon rikkomistilanteissa.

Lisäksi tutkinta-arestiin määrätty saisi kannella päätöksestä, jolla hänet on määrätty tutkinta-arestiin. Tutkinta-arestiin ja tehostettuun matkustuskieltoon määrätyn oikeusturvaa tehostaa myös lakiehdotus siitä, että perusteettomasti tutkinta-arestissa tai tehostetussa matkustuskiellossa kuluneesta ajasta voitaisiin maksaa korvausta valtion varoista samoin edellytyksin kuin nykyisin matkustuskiellosta.

Perustuslakivaliokunta on katsonut (PeVL 12/1998 vp), että perusoikeuksien käyttämistä koskevan sääntelyn tulee olla sillä tavoin tarkkarajaista, että lain säännöksistä selviää muun muassa, kuka voi käyttää perusoikeuden kannalta merkityksellistä toimivaltaa. Laista tulisi ilmetä ainakin se alin virkamiestasoo, jolle päätösvaltaa voidaan delegoida. Ehdotetussa laissa tutkinta-arestiin määrätyn oikeusasemaan merkittävästi vaikuttavien päätösten toimivallasta esitetään säädettäväksi täsmällisesti ja tarkkarajaisesti.

Hallituksen käsityksen mukaan lakiehdotus voidaan hyväksyä tavallisen lainsäätämisyjärjestyksessä. Koska osa säätämisyjärjestyksestä koskevista kysymyksistä on kuitenkin tulkinnanvaraisia, on suotavaa, että säätämisyjärjestyksestä hankittaisiin perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

LAKIEHDOTUKSET

1.

Laki

pakkokeinolain 2, 3 ja 5 luvun muuttamisesta

2 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

12 a §

Tutkinta-aresti

Vangitsemisen ja vangittuna pitämisen sijasta tuomittu voidaan 12 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa määrätä tutkinta-arestiin, jos 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettu matkustuskielto on riittämätön pakkokeino. Vapana oleva vastaaja saadaan määrätä tutkinta-arestiin vain syyttäjän tai vastaajalle rangaistusta vaatineen asianomistajan vaatimuksesta. Tuomioistuimien saa omasta aloitteestaan määrätä vangitun tai vangittavaksi vaaditun vangitsemisen sijasta tutkinta-arestiin.

Tutkinta-arestin määräämisen edellytyksenä on, että:

1) tuomittu suostuu tutkinta-arestin toimeenpanoon ja sitoutuu noudattamaan tutkinta-arestia koskevassa ratkaisussa asetettavia määräyksiä ja velvollisuuksia;

2) tuomitun henkilökohtaisten olosuhteiden ja muiden seikkojen perusteella voidaan pitää todennäköisenä, että tuomittu noudattaa hänelle asetettuja määräyksiä ja velvollisuuksia.

Harkitessaan tutkinta-arestin määräämistä tuomioistuimen on otettava huomioon asian käsittelyn yhteydessä esitetty selvitys:

1) tuomitun henkilökohtaisista olosuhteista ja muista vastaavista seikoista;

2) tuomitun asunnon tai muun asumiseen soveltuvan paikan soveltuvuudesta tutkinta-arestin toimeenpanoon;

3) tuomitun tarpeesta liikkua asunnon tai muun asumiseen soveltuvan paikan ulkopuolella.

Tutkinta-aresti toimeenpannaan tuomitun asunnossa tai muussa asumiseen soveltuvassa paikassa 12 d §:ssä tarkoitetulla tavalla valvottuna.

Ratkaisu tuomitun tutkinta-arestista on voimassa, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai ylempi tuomioistuin toisin määrää. Tutkinta-arestiin määrätyn pidättämisestä ja vangitsemisesta säädetään 12 j §:ssä.

Muutoksenhausta tutkinta-arestia koskevaan päätökseen säädetään 3 luvun 19 §:ssä.

12 b §

Asunnossa pysymisen velvoite

Tutkinta-arestiin määrätty velvoitetaan pysymään asunnossaan tai muussa asumiseen soveltuvassa paikassa vähintään 12 ja enintään 22 tuntia vuorokaudessa. Asunnossa pysymisen velvoite tulee pääosin ajoittaa kello 21:n ja kello 6:n väliseksi ajaksi.

Tutkinta-arestiin määrätyn henkilön työstä, opiskelusta tai muusta niihin rinnastettavasta välttämättömästä syystä asunnossa pysymisen velvoitteen tuntimäärä ja sen ajoittuminen voidaan määrätä toisin kuin 1 momentissa säädetään.

12 c §

Ratkaisu tutkinta-arestista

Ratkaisusta, jolla tutkinta-aresti määrätään, on käytävä ilmi:

- 1) edellä 12 b §:ssä tarkoitettu asunnossa pysymisen velvoitteen tuntimäärä ja ajoittuminen;
- 2) muut tutkinta-arestiin määrätyle asetetut määräykset ja velvollisuudet;
- 3) seuraamukset tutkinta-arestin määräysten ja velvollisuuksien rikkomisesta.

Jos tutkinta-arestiin määrätty on vangittuna, ratkaisusta on ilmoitettava siihen vankilaan, johon tutkinta-arestiin määrätty on sijoitettu. Jos tutkinta-arestiin määrätty on vapaana, tuomioistuimen on velvoitettava hänet viimeistään seitsemän vuorokauden kuluessa ratkaisun antamispäivästä lukien ottamaan yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen tutkinta-arestin toimeenpanoa varten. Jos tutkinta-arestiin määrätty on vapaana eikä ratkaisua tutkinta-arestista anneta hänen läsnä ollessaan, ratkaisu tutkinta-arestista ja siihen liittyvä kehoitus ottaa yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen on annettava tiedoksi jotakin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun mukaista todisteellista tiedoksiantotapaa noudattaen. Jos tutkinta-arestiin määrätty ei noudata samaansa kehoitusta, poliisi saa ottaa hänet kiinni vankilaan toimittamista varten.

12 d §

Tekninen valvonta

Edellä 12 a §:ssä tarkoitettuun tutkinta-arestiin määrätyle asetettujen velvollisuuksien noudattamista valvotaan hänen asuntoonsa tai muuhun asumiseen soveltuvaan paikkaan asennettavilla, hänen haltuunsa annettavilla tai hänen ylleen ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmillä. Tässä tarkoitettu väline ei saa mahdollistaa kotirauhan piiriin ulottuvaa 10 luvun 16 §:ssä tarkoitettua teknistä kuuntelua eikä 10 luvun 19 §:ssä tarkoitettua teknistä katselua.

Valvonnassa on vältettävä aiheettoman huomion herättämistä. Tekninen valvonta on toteutettava puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä valvonnan suorittamiseksi.

Rikosseuraamuslaitos vastaa tutkinta-arestin teknisestä valvonnasta. Rikosseuraamuslaitos järjestää tutkinta-arestia koskevan keskusvalvonnan valtakunnallisesti tai alueellisesti noudattaen, mitä yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain (400/2015) 57 §:ssä säädetään.

12 e §

Passin myöntämiskielto

Tutkinta-arestiin määrätyle ei saa myöntää passia, jos passin myöntäminen vaarantaa tutkinta-arestin tarkoituksen.

12 f §

Tutkinta-arestin toimeenpanosta vastaava viranomainen

Rikosseuraamuslaitos vastaa tutkinta-arestin valvonnasta ja toimeenpanosta.

12 g §

Oikeus päästä asuntoon

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus tutkinta-arestissa käytettävien teknisten laitteiden asentamista, korjaamista ja niiden poisottamista varten päästä tuomitun asuntoon tai muuhun asumiseen soveltuvaan paikkaan.

12 h §

Tutkinta-arestiin määrätyn yleiset velvollisuudet

Tutkinta-arestiin määrätty on velvollinen:

- 1) noudattamaan tutkinta-arestia koskevassa tuomioistuimen ratkaisussa asetettuja määräyksiä ja velvollisuuksia;
- 2) käsittelemään huolellisesti 12 d §:n 1 momentissa tarkoitettuja valvontavälineitä ja noudattamaan niiden käytöstä annettuja ohjeita;
- 3) pitämään yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen Rikosseuraamuslaitoksen määräämällä tavalla.

Edellä 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettu yhteydenpito voi sisältää valvontatapaamisia, valvontakäyntejä, puhelimella tapahtuvaa yhteydenpitoa ja muuta vastaavaa yhteydenpitoa.

12 i §

Poikkeuslupa

Vankilan johtaja, yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja tai työjärjestyksessä määrätty, heidän sijaisenaan toimiva virkamies perustellusta syystä myöntää luvan yksittäistapauksessa vähäiseen poikkeamiseen tutkinta-arestia koskevassa ratkaisussa asetetusta velvollisuudesta tai määräyksestä.

Tutkinta-arestiin määrätty voi olla noudattamatta tutkinta-arestin määräystä tai velvollisuutta ilman etukäteen saatua lupaa, jos se on yksittäistapauksessa välttämätöntä tutkinta-arestiin määrätyn sairastumisen tai muun ennalta arvaamattoman ja pakottavan syyn vuoksi. Tällöin tutkinta-arestiin määrätyn on viipymättä ilmoitettava asiasta Rikosseuraamuslaitokselle.

12 j §

Tutkinta-arestin määräysten ja velvollisuuksien rikkominen

Jos Rikosseuraamuslaitos tekemänsä selvityksen perusteella toteaa, että tutkinta-arestiin määrätty on rikkonut lievästi ja ilman 12 i §:n 2 momentissa tarkoitettua syytä tutkinta-arestin määräyksiä tai velvollisuuksia, Rikosseuraamuslaitos antaa hänelle kirjallisen varoituksen.

Jos Rikosseuraamuslaitos tekemänsä selvityksen perusteella toteaa, että tutkinta-arestiin määrätty kirjallisesta varoituksesta huolimatta taikka muuten törkeästi on rikkonut tutkinta-arestin määräyksiä ja velvollisuuksia tai jatkaa rikollista toimintaa, pakenee tai ryhtyy valmistelemaan pakoa, Rikosseuraamuslaitoksen on viipymättä ilmoitettava asiasta poliisille ja syyttäjälle. Tutkinta-arestiin määrätty saadaan pidättää ja vangita, jos hän rikkoo tutkinta-arestin määräyksiä ja velvollisuuksia taikka jatkaa rikollista toimintaa, pakenee tai ryhtyy valmistelemaan pakoa. Tutkinta-arestin suorittamisajaksi ei lueta aikaa sen vuorokauden alusta, jolloin tutkinta-arestin velvollisuuksien ja määräysten rikkominen tapahtui, tutkinta-arestiin määrätty jatkoi rikollista toimintaa tai pakeni. Rikosseuraamuslaitoksen on ilmoitettava syyttäjälle tuomioistuinkäsittelyssä tarvittavat tiedot tutkinta-arestin suorittamisesta. Jos tutkinta-arestiin

määrätylle tuomittu ehdoton vankeusrangaistus on jo tullut täytäntöönpanokelpoiseksi, se saadaan panna heti täytäntöön.

Rikosseuraamuslaitoksen on varattava tutkinta-arestiin määrätylle tilaisuus tulla kuulluksi 1 ja 2 momentissa tarkoitettua selvitystä tehdessään.

12 k §

Virka-apu

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus saada virkatehtävän suorittamiseksi poliisilta poliisilain (872/2011) mukaista virka-apua.

121 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkemmat säännökset:

- 1) 12 c §:ssä tarkoitetun ratkaisun sisällöstä;
- 2) tutkinta-arestin toimeenpanoon liittyvien asiakirjojen laatimisesta, käsittelystä ja sisällöstä;
- 3) tutkinta-arestiin määrätyn velvollisuuksien rikkomisen selvittämisestä ja kirjaamisesta;
- 4) 12 j §:n 2 momentissa tarkoitetun syyttäjälle tehtävän ilmoituksen sisällöstä;
- 5) menettelystä, jota noudatetaan 12 c §:n 2 momentissa tarkoitetussa kiinni ottamista ja vankilaan toimittamista koskevassa tilanteessa.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö antaa tarkemmat määräykset:

- 1) tutkinta-arestin valvonnan suorittamisesta;
- 2) 12 i §:ssä tarkoitetusta poikkeusluvasta;
- 3) tutkinta-arestin suorittamisajan kirjaamisesta.

3 luku

Tuomioistuinmenettely vangitsemisasiassa

19 §

Muutoksenhaku

Vangitsemisasiassa annettuun päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla. Vangittu tai tutkinta-arestiin määrätty saa kannella päätöksestä, jolla hänet on vangittu tai määrätty pidettäväksi edelleen vangittuna taikka määrätty tutkinta-arestiin. Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa kannella päätöksestä, jolla vangitsemisvaatimus on hylätty, vangittu määrätty päästettäväksi vapaaksi tai määrätty tutkinta-arestiin. Vangittu saa lisäksi kannella syytteen nostamiselle asetetusta määräajasta.

5 luku

Matkustuskielto

1 a §

Tehostetun matkustuskiellon edellytykset

Jos tuomioistuimien vangitsemisvaatimusta tai vangittuna pitämistä koskevaa asiaa käsitellessään katsoo, että matkustuskielto on riittämätön pakkokeino 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua vaaran torjumiseksi, tuomioistuimien voi vangitsemisen sijasta määrätä tutkintavangin tai vangittavaksi vaaditun 2 luvun 12 d §:ssä tarkoitettulla tavalla valvottuun tehostettuun matkustuskieltoon, joka toimeenpannaan teknisin välinein valvottuna.

Tehostetun matkustuskiellon määräämisen edellytyksenä on lisäksi, että:

- 1) rikoksesta säädetty ankaran rangaistus on vähintään vuosi vankeutta;
- 2) vangittavaksi vaadittu tai tutkintavanki suostuu matkustuskiellon toimeenpanoon tehostetun ja sitoutuu noudattamaan matkustuskiellon päätöksessä asetettavia määräyksiä ja velvollisuuksia ja;
- 3) vangittavaksi vaaditun tai tutkintavangin henkilökohtaisten olosuhteiden ja muiden seikkojen perusteella voidaan pitää todennäköisenä, että vangittavaksi vaadittu tai tutkintavanki noudattaa hänelle asetettavia määräyksiä ja velvollisuuksia.

Harkitessaan tehostetun matkustuskiellon määräämistä tuomioistuimen on otettava huomioon vangitsemisvaatimuksen tai vangitsemisen uudelleen käsittelyn yhteydessä esitetty selvitys:

- 1) vangittavaksi vaaditun tai tutkintavangin henkilökohtaisista olosuhteista ja muista vastaavista seikoista;
- 2) vangittavaksi vaaditun tai tutkintavangin asunnon tai muun asumiseen soveltuvan paikan soveltuvuudesta tehostetun matkustuskiellon toimeenpanoon;
- 3) vangittavaksi vaaditun tai tutkintavangin tarpeesta liikkua asunnon tai muun asumiseen soveltuvan paikan ulkopuolella.

2 a §

Asunnossa pysymisen velvoite

Tehostettuun matkustuskieltoon määrätty voidaan velvoittaa pysymään asunnossaan tai muussa asumiseen soveltuvassa paikassa vähintään 12 ja enintään 22 tuntia vuoro-kaudessa. Asunnossa pysymisen velvoite tulee pääosin ajoittaa kello 21:n ja kello 6:n väliseksi ajaksi.

Matkustuskieltoon määrätyn henkilön työstä, opiskelusta tai muusta niihin rinnastettavasta välttämättömästä syystä asunnossa pysymisen velvoitteen tuntimäärästä ja sen ajoittuminen voidaan määrätä toisin kuin 1 momentissa säädetään.

6 §

Poikkeuslupa

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa perustellusta syystä myöntää matkustuskieltoon määrättylle luvan yksittäistapauksessa vähäiseen poikkeamiseen matkustuskiellon päätöksessä määrätystä velvoitteesta. Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa perustellusta syystä tutkintajohdattajaa kuultuaan myöntää luvan yksittäistapauksessa vähäiseen poikkeamiseen tehostettua matkustuskieltoa koskevassa päätöksessä asetetusta velvollisuudesta. Tehostettua matkustuskieltoa koskevasta poikkeusluvasta on viipymättä ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle.

Matkustuskieltoon määrätty voi saattaa poikkeusluvan myöntämistä koskevan asian tuomioistuimen käsiteltäväksi, jos pidättämiseen oikeutettu virkamies kieltäytyy myöntämästä lupaa.

9 §

Matkustuskiellon voimassaolo

Ratkaistessaan syyteasian tuomioistuimien saa määrätä vastaajan 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun matkustuskieltoon tai hänelle määrätyn tällaisen matkustuskiellon pidettäväksi edelleen voimassa vain, jos hänet tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Vapaana oleva vastaaja saadaan määrätä tällaiseen matkustuskieltoon vain syyttäjän tai vastaajalle rangaistusta vaatineen asianomistajan vaatimuksesta. Tuomioistuimien saa omasta aloitteestaan määrätä vangitun tai vangittavaksi vaaditun vangitsemisen sijasta edellä tarkoitettuun matkustuskieltoon. Matkustuskielto on tällöin voimassa, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai ylempi tuomioistuin toisin määrää.

11 §

Viittaussäännökset

Matkustuskieltoasian tuomioistuinkäsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin 3 luvun 1, 3, 5–7 ja 18 §:n säännöksiä vangitsemisvaatimuksen tekemisestä ja käsittelystä. Asianosaisen poissaolo ei estä asian ratkaisemista. Myös tämän luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa on kieltoon mahdollisesti määrättävälle varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Tehostetun matkustuskiellon tekniseen valvontaan, oikeuteen päästä asuntoon ja virkaapuun sovelletaan, mitä 2 luvun 12 d, 12 g ja 12 j §:ssä säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____ .

2.

Laki

rikoslain 6 luvun 13 §:n muuttamisesta

6 luku

Rangaistuksen määräämisestä

13 §

Vapaudenmenetyksajan vähentäminen

Jos määräaikainen vankeusrangaistus tuomitaan teosta, jonka johdosta rikoksen tehnyt on ollut vapautensa menettäneenä, tuomioistuimen on vähennettävä rangaistuksesta vapaudenmenetystä vastaava aika tai katsottava vapaudenmenetyksen täydeksi suoritukseksi. Jos määräaikainen vankeusrangaistus tuomitaan teosta, jonka johdosta rikoksen tehnyt on ollut tehostetussa matkustuskiellossa tai tutkinta-arestissa yhtäjaksoisesti vähintään kaksi vuorokautta, tuomioistuimen on vähennettävä rangaistuksesta vapauden rajoittamista vastaava aika siten, että kaksi vuorokautta tehostetussa matkustuskiellossa tai tutkinta-arestissa vastaa yhtä päivää vankeutta tai se on katsottava rangaistuksen täydeksi suoritukseksi. Jos vähennettävien päivien lukumäärä ei ole kahdella jaollinen, ylijäävä päivä jätetään vähentämättä. Vapaudenmenetyksaika lasketaan päivinä. Tuomioon on merkittävä vapaudenmenetyksen, tehostetun matkustuskiellon ja tutkinta-arestin alkamis- ja päättymispäivät.

Samoin on meneteltävä, jos vapaudenmenetyksen on aiheutunut muun saman asian yhteydessä syytteen tai esitutinnan kohteena olleen rikoksen johdosta tai oikeuteen tuotavaksi määrätyn vastaajan säilöön ottamisen johdosta.

Jos rangaistukseksi tuomitaan sakkoa, 1 momentin mukainen aika on otettava huomioon kohtuullisessa määrin, kuitenkin vähintään vapaudenmenetystä ja vapauden rajoittamista vastaavan ajan pituisena, tai katsottava rangaistuksen täydeksi suorittamiseksi.

Jos rangaistukseksi tuomitaan nuorisorangaistus, 1 momentin mukainen vapauden menetys ja vapauden rajoitus on otettava huomioon vähennyksenä. Tässä momentissa tarkoitettua vähennystä laskettaessa yksi vapaudenmenetysvuorokausi vastaa kahta nuorisorangaistuspäivää ja yksi vapaudenrajoitusvuorokautta vastaa yhtä nuorisorangaistuspäivää, jollei tästä ole erityistä syytä poiketa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

3.

Laki

tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n ja 3 luvun 8 §:n muuttamisesta

2 luku

Saapuminen vankilaan

1 §

Vangitsemisesta päättävä tuomioistuin voi pakkokeinolain 2 luvun 9 §:ssä tarkoitetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän esityksestä päättää, että tutkinta-vanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan, jos se on välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi tai turvallisuussyistä taikka rikoksen selvittämiseksi. Tutkintavankia ei saa tällöinkään pitää poliisin säilytystilassa seitsemää vuorokautta pidempää aikaa, ellei siihen ole poikkeuksellisen painavaa, tutkintavangin turvallisuuteen tai pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 b kohdassa tarkoitetusta vaarasta aiheutuvaa, erillään pitämiseen liittyvää syytä.

Jos tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään säilytystilaan, sijoittamista koskeva asia ja sen perusteet on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi yhdessä vangitsemisasian kanssa pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä tarkoitetun vangitsemisasian uudelleen käsittelyn yhteydessä. Tutkintavanki voi saattaa poliisin säilytystilassa säilyttämisen tuomioistuimen uudelleen käsiteltäväksi myös erikseen, jolloin noudatetaan soveltuvin osin mainitun pykälän 1, 3 ja 4 momentissa säädettyä menettelyä. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän on saatettava asia tuomioistuimen käsiteltäväksi, jos tutkintavankia on säilytettävä säilytystilassa yli seitsemän vuorokautta. Myös tällöin noudatetaan soveltuvin osin pakkokeinolain mainittuja säännöksiä.

3 luku

Sijoittaminen vankilassa, sijoittaminen ja perushuolto

8 §

Läsnäolo tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa

Jos vankilassa oleva tutkintavanki kutsutaan henkilökohtaisesti kuultavaksi muuhun viranomaiseen kuin tuomioistuimeen, tutkintavanki voidaan tästä syystä päästää vankilan ulkopuolelle kuulemisen vaatimaksi ajaksi. Tämä aika ei saa matka-aika mukaan lukien olla seitsemän vuorokautta pidempi, ellei siihen ole kuulemisen perusteesta tai muusta vastaavasta perusteesta aiheutuvaa erityisen painavaa syytä. Jos tutkintavanki siirretään poliisin ylläpitämään säilytystilaan esitutkinnassa kuultavaksi siitä rikoksesta tai niistä rikoksista, joista hänet on vangittu, säilyttäminen poliisin tilassa ei saa matka-aika mukaan lukien kestää 12 tuntia pitempää aikaa vuorokaudessa, jollei 2 luvun 1 §:ssä tarkoitettu tuomioistuin asiasta toisin määrää.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuta 20 _____ .

RINNAKKAISTEKSTIT

1.

Laki

pakkokeinolain 2, 3 ja 5 luvun muuttamisesta

2 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

2 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

12 a §

Tutkinta-aresti

Vangitsemisen ja vangittuna pitämisen sijasta tuomittu voidaan 12 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa määrätä tutkinta-arestiin, jos 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettu matkustuskielto on riittämätön pakkokeino. Vapaana oleva vastaaja saadaan määrätä tutkinta-arestiin vain syyttäjän tai vastaajalle rangaistusta vaatineen asianomistajan vaatimuksesta. Tuomioistuimien saa omasta aloitteestaan määrätä vangitun tai vangittavaksi vaaditun vangitsemisen sijasta tutkinta-arestiin.

Edellytyksenä on, että:

1) tuomittu suostuu tutkinta-arestin toimeenpanoon ja sitoutuu noudattamaan tutkinta-arestia koskevassa ratkaisussa asetettavia määräyksiä ja velvollisuuksia;

2) tuomitun henkilökohtaisten olosuhteiden ja muiden seikkojen perusteella voidaan pitää todennäköisenä, että tuomittu noudattaa hänelle asetettuja määräyksiä ja velvollisuuksia.

Harkitessaan tutkinta-arestin määräämistä tuomioistuimen on otettava huomioon asian käsittelyn yhteydessä esitetty selvitys:

1) tuomitun henkilökohtaisista olosuhteista ja muista vastaavista seikoista;

2) tuomitun asunnon tai muun asumiseen soveltuvan paikan soveltuvuudesta tutkinta-arestin toimeenpanoon;

3) tuomitun tarpeesta liikkua asunnon tai muun asumiseen soveltuvan paikan ulkopuolella.

Tutkinta-aresti toimeenpannaan tuomitun asunnossa tai muussa asumiseen soveltuvassa paikassa 12 d §:ssä tarkoitetulla tavalla valvottuna.

Ratkaisu tuomitun tutkinta-arestista on voimassa, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai ylempi tuomioistuin toisin päättää. Tutkinta-arestiin määrätyn pidättämisestä ja vangitsemisesta säädetään 12 j §:ssä.

Muutoksenhausta tutkinta-arestia koskevaan päätökseen säädetään 3 luvun 19 §:ssä.

12 b §

Asunnossa pysymisen velvoite

Tutkinta-arestiin määrätty velvoitetaan pysymään asunnossaan tai muussa asumiseen soveltuvassa paikassa vähintään 12 ja enintään 22 tuntia vuorokaudessa. Asunnossa pysymisen velvoite tulee pääosin ajoittaa kello 21:n ja kello 6:n väliseksi ajaksi.

Tutkinta-arestiin määrätyn henkilön työstä, opiskelusta tai muusta niihin rinnastettavasta välttämättömästä syystä asunnossa pysymisen velvoitteen tuntimäärä ja sen ajoittuminen voidaan määrätä toisin kuin 1 momentissa säädetään.

12 c §

Ratkaisu tutkinta-arestista

Ratkaisusta, jolla tutkinta-aresti määrätään, on käytävä ilmi:

1) edellä 12 b §:ssä tarkoitettu asunnossa pysymisen velvoitteen tuntimäärä ja ajoittuminen;

2) muut tutkinta-arestiin määrätylle asetetut määräykset ja velvollisuudet;

3) seuraamukset tutkinta-arestin määräysten ja velvollisuuksien rikkomisesta.

Jos tutkinta-arestiin määrätty on vangittuna, ratkaisusta on ilmoitettava siihen vanki-

laan, johon tutkinta-arestiin määrätty on sijoitettu. Jos tutkinta-arestiin määrätty on vapaana, tuomio-istuimen on velvoitettava hänet viimeistään seitsemän vuorokauden kuluessa ratkaisun antamispäivästä lukien ottamaan yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen tutkinta-arestin toimeenpanoa varten. Jos tutkinta-arestiin määrätty on vapaana eikä ratkaisua tutkinta-arestista anneta hänen läsnä ollessaan, ratkaisu tutkinta-arestista ja siihen liittyvä kehoitus ottaa yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen on annettava tiedoksi jotakin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun mukaista todisteellista tiedoksiantotapaa noudattaen. Jos tutkinta-arestiin määrätty ei noudata samaansa kehoitusta, poliisi saa ottaa hänet kiinni vankilaan toimittamista varten.

12 d §

Tekninen valvonta

Edellä 12 a §:ssä tarkoitettuun tutkinta-arestiin määrätyle asetettujen velvollisuuksien noudattamista valvotaan hänen asuntoonsa tai muuhun asumiseen soveltuvaan paikkaan asennettavilla, hänen haltuunsa annettavilla tai hänen ylleen ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmillä. Tässä tarkoitettu väline ei saa mahdollistaa kotirauhan piiriin ulottuvaa 10 luvun 16 §:ssä tarkoitettua teknistä kuuntelua eikä 10 luvun 19 §:ssä tarkoitettua teknistä katselua.

Valvonnassa on vältettävä aiheettoman huomion herättämistä. Tekninen valvonta on toteutettava puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä valvonnan suorittamiseksi.

Rikosseuraamuslaitos vastaa tutkinta-arestin teknisestä valvonnasta. Rikosseuraamuslaitos järjestää tutkinta-arestia koskevan keskusvalvonnan valtakunnallisesti tai alueellisesti noudattaen, mitä yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain (400/2015) 57 §:ssä säädetään.

12 e §

Passin myöntämiskielto

Tutkinta-arestiin määrätylle ei saa myöntää passia, jos passin myöntäminen vaarantaa tutkinta-arestin tarkoituksen.

12 f §

Tutkinta-arestin toimeenpanosta vastaava viranomainen

Rikosseuraamuslaitos vastaa tutkinta-arestin valvonnasta ja toimeenpanosta.

12 g §

Oikeus päästä asuntoon

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus tutkinta-arestissa käytettävien teknisten laitteiden asentamista, korjaamista ja niiden poisottamista varten päästä tuomitun asuntoon tai muuhun asumiseen soveltuvaan paikkaan.

12 h §

Tutkinta-arestiin määrätyn yleiset velvollisuudet

Tutkinta-arestiin määrätty on velvollinen:

1) noudattamaan tutkinta-arestia koskevassa tuomioistuimen ratkaisussa asetettuja määräyksiä ja velvollisuuksia;

2) käsittelemään huolellisesti 12 d §:n 1 momentissa tarkoitettuja valvontavälineitä ja noudattamaan niiden käytöstä annettuja ohjeita;

3) pitämään yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen Rikosseuraamuslaitoksen määrämällä tavalla.

Edellä 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettu yhteydenpito voi sisältää valvontatapaamisia, valvontakäyntejä, puhelimella tapahtuvaa yhteydenpitoa ja muuta vastaavaa yhteydenpitoa.

12 i §

Poikkeuslupa

Vankilan johtaja, yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja tai työjärjestyksessä määrätty, heidän sijaisenaan toimiva virkamies saa perustellusta syyistä myöntää luvan yksittäistapauksessa vähäiseen poikkeamiseen tutkinta-arestia koskevassa ratkaisussa asetetusta velvollisuudesta tai määräyksestä.

Tutkinta-arestiin määrätty voi olla noudattamatta tutkinta-arestin määräystä tai velvollisuutta ilman etukäteen saatua lupaa, jos se on yksittäistapauksessa välttämätöntä tutkinta-arestiin määrätyn sairastumisen tai muun ennalta arvaamattoman ja pakottavan syyn vuoksi. Tällöin tutkinta-arestiin määrätyn on viipymättä ilmoitettava asiasta Rikosseuraamuslaitokselle. Rikosseuraamuslaitos päättää, onko syy hyväksyttävä.

12 j §

Tutkinta-arestin määräysten ja velvollisuuksien rikkominen

Jos Rikosseuraamuslaitos tekemänsä selvityksen perusteella toteaa, että tutkinta-arestiin määrätty on rikkonut lievästi ja ilman 12 i §:n 2 momentissa tarkoitettua syytä tutkinta-arestin määräyksiä tai velvollisuuksia, Rikosseuraamuslaitos antaa hänelle kirjallisen varoituksen.

Jos Rikosseuraamuslaitos tekemänsä selvityksen perusteella toteaa, että tutkinta-arestiin määrätty kirjallisesta varoituksesta huolimatta taikka muuten törkeästi on rikkonut tutkinta-arestin määräyksiä ja velvollisuuksia tai jatkaa rikollista toimintaa, pakene tai ryhtyy valmistelemaan pakoa, Rikosseuraamuslaitoksen on viipymättä ilmoitettava asiasta poliisille ja syyttäjälle. Tutkinta-arestiin määrätty saadaan pidättää ja vangita, jos hän rikkoo tutkinta-arestin määräyksiä ja velvollisuuksia tai jatkaa rikollista toimintaa, pakenee tai ryhtyy valmistelemaan pakoa. Tutkinta-arestin suorittamisajaksi ei lueta aikaa sen vuorokauden alusta, jolloin tutkinta-arestin velvollisuuksien ja määräysten rikkominen tapahtui, tutkinta-arestiin määrätty jatkoi rikollista toimintaa tai pakeni. Rikosseuraamuslaitoksen on ilmoitettava

syyttäjälle tuomioistuinkäsittelyssä tarvittavat tiedot tutkinta-arestin suorittamisesta. Jos tutkinta-arestiin määrätyle tuomittu ehdoton vankeusrangaistus on jo tullut täy-tän-töönpanokelpoiseksi, se saadaan panna heti täytäntöön.

Rikosseuraamuslaitoksen on varattava tutkinta-arestiin määrätyle tilaisuus tulla kuul-luksi 1 ja 2 momentissa tarkoitettua selvitystä tehdessään.

12 k §

Virka-apu

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus saada virkatehtävän suorittamiseksi poliisilta poliisilain (872/2011) mukaista virka-apua.

12 l §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkemmat säännökset:

1) 12 c §:ssä tarkoitettun ratkaisun sisällös-tä;

2) tutkinta-arestin toimeenpanoon liittyvien asiakirjojen laatimisesta, käsittelystä ja si-sällöstä;

3) tutkinta-arestiin määrätyn velvollisuuksien rikkomisen selvittämisestä ja kirjaami-sesta;

4) 12 j §:n 2 momentissa tarkoitettun syyttä-jälle tehtävän ilmoituksen sisällöstä;

5) menettelystä, jota noudatetaan 12 c §:n 2 momentissa tarkoitettussa kiinni ottamista ja vankilaan toimittamista koskevassa tilan-teessa.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyk-sikkö antaa tarkemmat määräykset:

1) tutkinta-arestin valvonnan suorittami-sesta;

2) 12 i §:ssä tarkoitettusta poikkeusluvasta;

3) tutkinta-arestin suorittamisajan kirjaa-misesta.

3 luku

**Tuomioistuinmenettely
vangitsemisasiossa**

19 §

Muutoksenhaku

Vangitsemisasiassa annettuun päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla. Vangittu saa kannella päätöksestä, jolla hänet on vangittu tai määrätty pidettäväksi edelleen vangittuna. Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa kannella päätöksestä, jolla vangitsemisvaatimus on hylätty tai vangittu määrätty päästettäväksi vapaaksi. Vangittu saa lisäksi kannella syytteen nostamiselle asetetusta määräajasta.

5 luku

Matkustuskielto

3 luku

**Tuomioistuinmenettely
vangitsemisasiossa**

19 §

Muutoksenhaku

Vangitsemisasiassa annettuun päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla. Vangittu tai tutkinta-arestiin määrätty saa kannella päätöksestä, jolla hänet on vangittu tai määrätty pidettäväksi edelleen vangittuna taikka määrätty tutkinta-arestiin. Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa kannella päätöksestä, jolla vangitsemisvaatimus on hylätty, vangittu määrätty päästettäväksi vapaaksi tai määrätty tutkinta-arestiin. Vangittu saa lisäksi kannella syytteen nostamiselle asetetusta määräajasta.

5 luku

Matkustuskielto

1 a §

Tehostetun matkustuskiellon edellytykset

Jos tuomioistuin vangitsemisvaatimusta tai vangittuna pitämistä koskevaa asiaa käsitellessään katsoo, että matkustuskielto on riittämätön pakkokeino 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun vaaran torjumiseksi, tuomioistuin voi vangitsemisen sijasta määrätä tutkinta-vangin tai vangittavaksi vaaditun 2 luvun 12 d §:ssä tarkoitetulla tavalla valvottuun tehostettuun matkustuskieltoon, joka toimeenpannaan teknisin välinein valvottuna tehostettuun matkustuskieltoon määrätyn asunnossa tai muussa asumiseen soveltuvassa paikassa.

Tehostetun matkustuskiellon määräämisen edellytyksenä on lisäksi, että:

1) rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta;

2) vangittavaksi vaadittu tai tutkintavanki suostuu matkustuskiellon toimeenpanoon tehostettuna ja sitoutuu noudattamaan matkustuskieltopäätöksessä asetettavia määräyksiä ja velvollisuuksia ja;

3) vangittavaksi vaadittu tai tutkintavangin henkilökohtaisten olosuhteiden ja muiden seikkojen perusteella voidaan pitää todennäköisenä, että vangittavaksi vaadittu tai tutkintavanki noudattaa hänelle asetettavia määräyksiä ja velvollisuuksia.

Harkitessaan tehostetun matkustuskiellon määräämistä tuomioistuimen on otettava huomioon vangitsemisvaatimuksen tai vangitsemisen uudelleen käsittelyn yhteydessä esitetty selvitys:

1) vangittavaksi vaadittu tai tutkintavangin henkilökohtaisista olosuhteista ja muista vastaavista seikoista;

2) vangittavaksi vaadittu tai tutkintavangin asunnon tai muun asumiseen soveltuvan paikan soveltuvuudesta tehostetun matkustuskiellon toimeenpanoon;

3) vangittavaksi vaadittu tai tutkintavangin tarpeesta liikkua asunnon tai muun asumiseen soveltuvan paikan ulkopuolella.

2 a §

Asunnossa pysymisen velvoite

Tehostettuun matkustuskieltoon määrätty voidaan velvoittaa pysymään asunnossaan tai muussa asumiseen soveltuvassa paikassa vähintään 12 ja enintään 22 tuntia vuorokaudessa. Asunnossa pysymisen velvoite tulee pääosin ajoittaa kello 21:n ja kello 6:n väliseksi ajaksi.

Matkustuskieltoon määrätyn henkilön työstä, opiskelusta tai muusta niihin rinnastettavasta välttämättömästä syystä asunnossa pysymisen veloitteen tuntimäärästä ja sen ajoittuminen voidaan määrätä toisin kuin 1 momentissa säädetään.

6 §

Poikkeuslupa

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa perustellusta syystä myöntää matkustuskieltoon määrätylle luvan yksittäistapauksessa vähäiseen poikkeamiseen matkustuskieltopäätöksessä määrätystä velvoitteesta.

Matkustuskieltoon määrätty voi saattaa poikkeusluvan myöntämistä koskevan asian tuomioistuimen käsiteltäväksi, jos pidättämiseen oikeutettu virkamies kieltäytyy myöntämästä lupaa.

9 §

Matkustuskiellon voimassaolo

Ratkaistessaan syyteasian tuomioistuin saa määrätä vastaajan matkustuskieltoon tai hänelle määrätyn matkustuskiellon pidettäväksi edelleen voimassa vain, jos hänet tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Vapana oleva vastaaja saadaan määrätä matkustuskieltoon vain syyttäjän tai vastaajalle rangaistusta vaatineen asianomistajan vaatimuksesta. Tuomioistuin saa omasta aloitteestaan määrätä vangitun tai vangittavaksi vaaditun vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon. Matkustuskielto on tällöin voimassa, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai ylempi tuomioistuin toisin määrää.

6 §

Poikkeuslupa

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa perustellusta syystä myöntää matkustuskieltoon määrätylle luvan yksittäistapauksessa vähäiseen poikkeamiseen matkustuskieltopäätöksessä määrätystä velvoitteesta. *Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa perustellusta syystä tutkinnanjohtajaa kuultuaan myöntää luvan yksittäistapauksessa vähäiseen poikkeamiseen tehostettua matkustuskieltoa koskevassa päätöksessä asetetusta velvollisuudesta. Tehostettua matkustuskieltoa koskevasta poikkeusluvasta on viipymättä ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle.*

Matkustuskieltoon määrätty voi saattaa poikkeusluvan myöntämistä koskevan asian tuomioistuimen käsiteltäväksi, jos pidättämiseen oikeutettu virkamies kieltäytyy myöntämästä lupaa.

9 §

Matkustuskiellon voimassaolo

Ratkaistessaan syyteasian tuomioistuin saa määrätä vastaajan 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun matkustuskieltoon tai hänelle määrätyn tällaisen matkustuskiellon pidettäväksi edelleen voimassa vain, jos hänet tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Vapana oleva vastaaja saadaan määrätä tällaiseen matkustuskieltoon vain syyttäjän tai vastaajalle rangaistusta vaatineen asianomistajan vaatimuksesta. Tuomioistuin saa omasta aloitteestaan määrätä vangitun tai vangittavaksi vaaditun vangitsemisen sijasta edellä tarkoitettuun matkustuskieltoon. Matkustuskielto on tällöin voimassa, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai ylempi tuomioistuin toisin määrää.

11 §

Matkustuskieltoasian käsittely

Matkustuskieltoasian tuomioistuinkäsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin 3 luvun 1, 3, 5–7 ja 18 §:n säännöksiä vangitsemisvaatimuksen tekemisestä ja käsittelystä. Asianosaisen poissaolo ei estä asian ratkaisemista. Myös tämän luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa on kieltoon mahdollisesti määrättävälle varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

11 §

Viittaussäännökset

Matkustuskieltoasian tuomioistuinkäsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin 3 luvun 1, 3, 5–7 ja 18 §:n säännöksiä vangitsemisvaatimuksen tekemisestä ja käsittelystä. Asianosaisen poissaolo ei estä asian ratkaisemista. Myös tämän luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa on kieltoon mahdollisesti määrättävälle varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Tehostetun matkustuskiellon tekniseen valvontaan, oikeuteen päästä asuntoon ja virkapaun sovelletaan, mitä 2 luvun 12 d, 12 g ja 12 k §:ssä säädetään.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

2.

Laki

rikoslain 6 luvun 13 §:n muuttamisesta

6 luku

Rangaistuksen määräämisestä

13 §

Vapaudenmenetysajan vähentäminen

Jos määräaikainen vankeusrangaistus tuomitaan teosta, jonka johdosta rikoksen tehnyt on ollut vapautensa menettäneenä yhtäjaksoisesti vähintään yhden vuorokauden, tuomioistuimen on vähennettävä rangaistuksesta vapaudenmenetystä vastaava aika tai katsottava vapaudenmenetys rangaistuksen täydeksi suoritukseksi. Vapaudenmenetysaika lasketaan päivinä. Tuomioon on merkittävä vapaudenmenetysten alkamis- ja päättymispäivät.

6 luku

Rangaistuksen määräämisestä

13 §

Vapaudenmenetysajan vähentäminen

Jos määräaikainen vankeusrangaistus tuomitaan teosta, jonka johdosta rikoksen tehnyt on ollut vapautensa menettäneenä, tuomioistuimen on vähennettävä rangaistuksesta vapaudenmenetystä vastaava aika tai katsottava vapaudenmenetys rangaistuksen täydeksi suoritukseksi. Jos määräaikainen vankeusrangaistus tuomitaan teosta, jonka johdosta rikoksen tehnyt on ollut *tehostetussa matkustuskiellossa tai tutkinta-arestissa* yhtäjaksoisesti vähintään *kaksi vuorokautta*, tuomioistuimen on vähennettävä rangaistuksesta vapauden rajoittamista vastaava aika siten, että *kaksi vuorokautta tehostetussa matkustuskiellossa tai tutkinta-arestissa vastaa yhtä päivää vankeutta tai se on katsottava rangaistuksen täydeksi suoritukseksi. Jos vähennettävien päivien lukumäärä ei ole kahdella jaollinen, ylijäävä päivä jätetään vähentämättä.* Vapaudenmenetysaika lasketaan päivinä. Tuomioon on merkittävä vapaudenmenetysten, tehostetun matkustuskiellon ja tutkinta-arestin alkamis- ja päättymispäivät.

Samoin on meneteltävä, jos vapaudenmenetys on aiheutunut muun saman asian yhteydessä syytteen tai esitutinnan kohteena olleen rikoksen johdosta tai oikeuteen tuotavaksi määrätyn vastaajan säilöön ottamisen johdosta.

Jos rangaistukseksi tuomitaan sakkoa, 1 momentin mukainen aika on otettava huomioon kohtuullisessa määrin, kuitenkin vähintään vapaudenmenetystä ja vapauden rajoittamista vastaavan ajan pituisena, tai katsottava rangaistuksen täydeksi suorittamiseksi.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
ta 20 .

3.

Laki

tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n ja 3 luvun 8 §:n muuttamisesta

2 luku

Saapuminen vankilaan

1 §

Tutkintavangin sijoittaminen

Vangitsemisesta päättävä tuomioistuin voi pakkokeinolain 2 luvun 9 §:ssä tarkoitetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän esityksestä päättää, että tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan, jos se on välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi tai turvallisuussyistä taikka jos rikoksen selvittäminen sitä erityisestä syystä vaatii. Tutkintavankia ei saa pitää poliisin säilytystilassa neljää viikkoa pidempää aikaa, ellei siihen ole erittäin painavaa syytä.

Jos tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään säilytystilaan, sijoittamista koskeva asia ja sen perusteet on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi yhdessä vangitsemisasian kanssa pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä tarkoitetun vangitsemisasian uudelleen käsittelyn yhteydessä. Tutkintavanki voi saattaa poliisin säilytystilassa säilyttämisen tuomioistuimen uudelleen käsiteltäväksi myös erikseen, jolloin noudatetaan soveltuvien osin mainitun pykälän 1, 3 ja 4 momentissa säädettyä menettelyä. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän on saatettava asia tuomioistuimen käsiteltäväksi, jos tutkintavankia on säilytettävä säilytystilassa yli neljä viikkoa. Myös tällöin noudatetaan soveltuvien osin pakkokeinolain mainittuja säännöksiä.

2 luku

Saapuminen vankilaan

1 §

Tutkintavangin sijoittaminen

Vangitsemisesta päättävä tuomioistuin voi pakkokeinolain 2 luvun 9 §:ssä tarkoitetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän esityksestä päättää, että tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan, jos se on välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi tai turvallisuussyistä taikka rikoksen selvittämiseksi. Tutkintavankia ei saa tällöinkään pitää poliisin säilytystilassa *seitsemää vuorokautta pidempää aikaa, ellei siihen ole poikkeuksellisen painavaa, tutkintavangin turvallisuuteen tai pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 b kohdassa tarkoitetusta esitutkinnaan vaikeuttamisvaarasta aiheutuvaa erillään pitämiseen liittyvää syytä.*

Jos tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään säilytystilaan, sijoittamista koskeva asia ja sen perusteet on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi yhdessä vangitsemisasian kanssa pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä tarkoitetun vangitsemisasian uudelleen käsittelyn yhteydessä. Tutkintavanki voi saattaa poliisin säilytystilassa säilyttämisen tuomioistuimen uudelleen käsiteltäväksi myös erikseen, jolloin noudatetaan soveltuvien osin mainitun pykälän 1, 3 ja 4 momentissa säädettyä menettelyä. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän on saatettava asia tuomioistuimen käsiteltäväksi, jos tutkintavankia on säilytettävä säilytystilassa *yli seitsemän vuorokautta.* Myös tällöin noudatetaan soveltuvien osin pakkokeinolain mainittuja säännöksiä.

3 luku

Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen

8 §

Läsnäolo tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa

Jos vankilassa oleva tutkintavanki kutsutaan henkilökohtaisesti kuultavaksi muuhun viranomaiseen kuin tuomioistuimeen, tutkintavanki voidaan tästä syystä päästää vankilan ulkopuolelle kuulemisen vaatimaksi ajaksi. Tämä aika ei saa matka-aika mukaan lukien olla 14 vuorokautta pidempi, ellei siihen ole kuulemisen perusteesta tai muusta vastaavasta perusteesta aiheutuvaa erityisen painavaa syytä.

3 luku

Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen

8 §

Läsnäolo tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa

Jos vankilassa oleva tutkintavanki kutsutaan henkilökohtaisesti kuultavaksi muuhun viranomaiseen kuin tuomioistuimeen, tutkintavanki voidaan tästä syystä päästää vankilan ulkopuolelle kuulemisen vaatimaksi ajaksi. Tämä aika ei saa matka-aika mukaan lukien olla seitsemän vuorokautta pidempi, ellei siihen ole kuulemisen perusteesta tai muusta vastaavasta perusteesta aiheutuvaa erityisen painavaa syytä. *Jos tutkintavanki siirretään poliisiin ylläpitämään säilytystilaan esitutkinnassa kuultavaksi siitä rikoksesta tai niistä rikoksista, joista hänet on vangittu, säilyttäminen poliisin tilassa ei saa matka-aika mukaan lukien kestää 12 tuntia pitempää aikaa vuorokaudessa, jollei 2 luvun 1 §:ssä tarkoitettu tuomioistuin asiasta toisin määrää.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

4.

Laki

syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetun lain 1 a §:n muuttamisesta

1 a §

Milloin joku on määrätty matkustuskieltoon, on hänen oikeudestaan saada korvausta vapautensa rajoittamisesta soveltuvin osin voimassa, mitä pidätetyn ja vangitun oikeudesta saada korvausta vapauden menetyksestä on tässä laissa säädetty.

1 a §

Milloin joku on määrätty matkustuskieltoon, *tehostettuun matkustuskieltoon tai tutkinta-arestiin*, on hänen oikeudestaan saada korvausta vapautensa rajoittamisesta soveltuvin osin voimassa, mitä pidätetyn ja vangitun oikeudesta saada korvausta vapauden menetyksestä on tässä laissa säädetty.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____
kuuta 20__ .

LAGFÖRSLAG

1.

Lag

om ändring av 2, 3 och 5 kap. i tvångsmedelslagen

2 kap.

Gripande, anhållande och häktning

12 a §

Häktningsarrest

I stället för häktning och hållande i häkte kan det bestämmas att den dömda i de situationer som avses i 12 § 1 mom. 2 och 3 punkten ska åläggas häktningsarrest, om ett reseförbud som avses i 5 kap. 1 § är ett otillräckligt tvångsmedel. En svarande som är på fri fot får åläggas häktningsarrest endast på yrkande av åklagaren eller den målsägande som yrkat på straff för svaranden. Domstolen får självständigt förordna att den häktade eller den som begärts häktad ska åläggas häktningsarrest i stället för att häktas.

Förutsättningarna för att ålägga häktningsarrest är att

1) den dömda samtycker till verkställandet av häktningsarrest och förbinder sig att iaktta de bestämmelser och skyldigheter som anges i avgörandet om häktningsarrest,

2) det med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden eller andra omständigheter kan anses sannolikt att den dömda iakttar de skyldigheter som ålagts honom eller henne.

Vid prövning av ett åläggande av häktningsarrest ska domstolen beakta en i samband med behandlingen av ärendet framlagd utredning om

1) den dömdes personliga förhållanden och andra motsvarande omständigheter,

2) hur lämplig den dömdes bostad eller någon annan plats lämpad för boende är för verkställande av häktningsarrest,

3) den dömdes behov av att röra sig utanför bostaden eller någon annan plats lämpad för boende.

Häktningsarrest verkställs i den dömdes bostad eller på någon annan plats lämpad för boende genom övervakning på det sätt som avses i 12 d §.

Ett avgörande om häktningsarrest av den dömda är i kraft tills verkställigheten av straffet inleds eller tills en högre domstol bestämmer något annat. Bestämmelser om anhållande och häktning av den som ålagts häktningsarrest finns i 12 i §.

Bestämmelser om sökande av ändring i ett beslut om häktningsarrest finns i 3 kap. 19 §.

12 b §

Skyldighet att stanna i bostaden

Den som ålagts häktningsarrest ska stanna i sin bostad eller på någon annan plats lämpad för boende minst 12 och högst 22 timmar per dygn. Fullgörandet av skyldigheten att stanna i bostaden ska till största delen förläggas till en tid som infaller mellan klockan 21 och 6.

Av orsaker som gäller arbete eller studier som den som ålagts häktningsarrest utför eller av någon annan med dessa jämförbar nödvändig orsak kan det i fråga om antalet timmar som skyldigheten att stanna i bostaden ska fullgöras och tidpunkten för fullgörandet bestämmas något annat än vad som anges i 1 mom.

12 c §

Avgörande om häktningsarrest

Av ett avgörande om häktningsarrest ska följande framgå:

- 1) de tidpunkter då skyldigheten att stanna i bostaden ska fullgöras,
- 2) övriga bestämmelser och skyldigheter som gäller den som ålagts häktningsarrest,
- 3) påföljderna för överträdelse av de bestämmelser och skyldigheter som gäller häktningsarresten.

Om den som ålagts häktningsarrest är häktad, ska det fängelse där den som ålagts häktningsarrest är placerad underrättas om avgörandet. Om den som ålagts häktningsarrest är på fri fot, ska domstolen ålägga honom eller henne att senast inom sju dygn från den dag då avgörandet meddelades kontakta Brottspåföljdsmyndigheten för verkställande av häktningsarresten. Om den som ålagts häktningsarrest är på fri fot och han eller hon inte är närvarande när avgörandet om häktningsarrest meddelas, ska avgörandet om häktningsarrest och uppmaningen i anslutning till den att kontakta Brottspåföljdsmyndigheten delges med iakttagande av bevisliga delgivningssätt enligt 11 kap. i rättegångsbalken. Om den som ålagts häktningsarrest inte följer uppmaningen, får polisen gripa honom eller henne för att förpassa honom eller henne till fängelse.

12 d §

Teknisk övervakning

Att den som ålagts häktningsarrest enligt 12 a § fullgör sina skyldigheter ska övervakas med hjälp av tekniska anordningar som installeras i hans eller hennes bostad eller på någon annan plats lämpad för boende, ges till honom eller henne eller fästs på honom eller henne vid handleden, vristen eller midjan, eller med en kombination av sådana anordningar. En anordning som avses här får inte möjliggöra teknisk avlyssning enligt 10 kap. 16 § eller optisk observation enligt 10 kap. 19 § inom områden som omfattas av hemfriden.

Onödig uppmärksamhet ska undvikas i samband med övervakningen. Den tekniska övervakningen ska genomföras så att den inte begränsar någons rättigheter i större omfattning eller orsakar större olägenhet än vad som är nödvändigt för att genomföra övervakningen.

Brottspåföljdsmyndigheten svarar för den tekniska övervakningen av häktningsarresten. Brottspåföljdsmyndigheten ordnar den centrala övervakningen av häktningsarresten på rikspanet eller på regionpanet med iakttagande av 57 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder (400/2015).

12 e §

Förbud att utfärda pass

Pass får inte utfärdas till den som ålagts häktningsarrest, om utfärdandet äventyrar syftet med häktningsarresten.

12 f §

Myndighet med ansvar för verkställigheten av häktningsarrest

Brottspåföljdsmyndigheten svarar för övervakningen och verkställigheten av häktningsarrest.

12 g §

Rätt till tillträde till en bostad

En tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten har rätt att få tillträde till den dömdes bostad eller annan plats lämpad för boende för att installera, reparera eller avlägsna de tekniska anordningar som används vid häktningsarrest.

12 h §

Allmänna skyldigheter för den som ålagts häktningsarrest

Den som ålagts häktningsarrest ska

- 1) iaktta de ålägganden och skyldigheter som anges i domstolens avgörande om häktningsarrest,
- 2) hantera de övervakningsanordningar som avses i 12 d § 1 mom. omsorgsfullt och följa anvisningarna om hur de ska användas,
- 3) stå i kontakt med Brottspåföljdsmyndigheten på det sätt som Brottspåföljdsmyndigheten bestämmer.

Den kontakt som avses i 1 mom. 3 punkten kan omfatta övervakarmöten, övervakningsbesök, kontakt per telefon och andra motsvarande kontakter.

12 i §

Tillstånd till undantag

Fängelsedirektören, direktören för byrån för samhällspåföljder eller den tjänsteman som enligt arbetsordningen är ställföreträdare för dem får av grundad anledning i enskilda fall bevilja tillstånd till smärre undantag från en skyldighet eller bestämmelse som anges i ett avgörande om häktningsarrest.

Den som ålagts häktningsarrest får utan förhandstillstånd avvika från en skyldighet eller bestämmelse som gäller häktningsarresten, om det i ett enskilt fall är nödvändig på grund av att den som ålagts häktningsarrest insjuknat eller på grund av någon annan oförutsedd eller tvingande omständighet. I dessa fall ska den som ålagts häktningsarrest utan dröjsmål anmäla detta till Brottspåföljdsdomstolen.

12 j §

Överträdelse av bestämmelser och skyldigheter som gäller häktningsarrest

Om Brottspåföljdsmyndigheten utifrån sin utredning konstaterar att den som ålagts häktningsarrest lindrigt och utan i 12 i § 2 mom. avsett skäl har brutit mot de bestämmelser eller skyldigheter som gäller häktningsarresten, ger Brottspåföljdsmyndigheten honom eller henne en skriftlig varning.

Om Brottspåföljdsmyndigheten utifrån sin utredning konstaterar att den som ålagts häktningsarrest trots en skriftlig varning eller annars uppsåtligt och grovt har brutit mot de bestämmelser och skyldigheter som gäller häktningsarresten eller fortsätter sin brottsliga verksamhet eller om han eller hon flyr eller börjar förbereda flykt, ska Brottspåföljdsmyndigheten utan dröjsmål underrätta polisen och åklagaren om saken. Den som ålagts häktningsarrest får anhållas och häktas, om han eller hon bryter mot de bestämmelser och skyldigheter som gäller häktningsarresten eller flyr, börjar förbereda flykt eller fortsätter sin brottsliga verksamhet. I tiden för avtjänande av häktningsarrest inräknas inte tiden från början av det dygn då överträdelsen av de skyldigheter och bestämmelser som gäller häktningsarresten skedde, den som ålagts häktningsarrest fortsatte sin brottsliga verksamhet eller flydde. Brottspåföljdsmyndigheten ska meddela åklagaren de uppgifter om avtjänande av häktningsarrest som behövs vid domstolsbehandlingen. Om ett ovillkorligt fängelsestraff som den som ålagts häktningsarrest dömts till redan har blivit verkställbart, får det genast verkställas.

Brottspåföljdsmyndigheten ska ge den som ålagts häktningsarrest tillfälle att bli hörd i samband att den gör den utredning som avses i 1 och 2 mom.

12 k §

Handräckning

Tjänstemän vid Brottspåföljdsmyndigheten har rätt att få handräckning av polisen enligt polislagen (872/2011) för att utföra ett tjänsteuppdrag.

12 l §

Närmare bestämmelser och föreskrifter

Genom förordning av statsrådet får närmare bestämmelser utfärdas om

- 1) innehållet i ett avgörande som avses i 12 c §,
- 2) upprättandet och behandlingen av och innehållet i de handlingar som hänför sig till verkställandet av häktningsarrest,
- 3) utredning och registrering av överträdelser av de skyldigheter som gäller den som ålagts häktningsarrest,
- 4) innehållet i en i 12 j § 2 mom. avsedd underrättelse till åklagaren,
- 5) det förfarande som ska iakttas vid gripande och förpassande till fängelse i en situation som avses 12 c § 2 mom.

Brottspåföljdsmyndighetens centralförvaltningsenhet meddelar närmare föreskrifter om

- 1) övervakningen av häktningsarrest,
- 2) det tillstånd till undantag som avses i 12 i §,
- 3) tiden för avtjänande av häktningsarrest och om anteckning av tiden.

3 kap.

Domstolsförfarande i samband med häktningsärenden

19 §

Ändringsökande

Ett beslut i ett häktningsärende får inte överklagas genom särskilda besvär. Den häktade eller den som ålagts häktningsarrest får anföra klagan över häktningsbeslutet, beslutet om fortsatt häktning eller beslutet om häktningsarrest. En anhållningsberättigad tjänsteman får anföra klagan över det beslut genom vilket ett häktningsyrkande avslagits, över det beslut genom vilket det bestämts att den häktade ska frigges eller det beslut genom vilket den häktade ålagts häktningsarrest. Den häktade får dessutom anföra klagan angående tiden för väckande av åtal.

5 kap.

Reseförbud

1 a §

Förutsättningar för förstärkt reseförbud

Om domstolen vid behandlingen av ett ärende som gäller ett häktningsyrkande eller häktning anser att ett reseförbud är ett otillräckligt tvångsmedel för att avvärja en fara som avses i 1 § 1 mom., kan domstolen bestämma att den häktade eller den som begärts häktad i stället för att häktas meddelas övervakat förstärkt reseförbud på det sätt som avses i 2 kap. 12 d §, vilket genomförs genom övervakning med tekniska anordningar i den bostad eller på någon annan plats lämpad för boende där den som meddelats förstärkt reseförbud bor.

Meddelande av förstärkt reseförbud förutsätter dessutom att

- 1) det för brottet föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år,
- 2) den som begärts häktad eller den häktade samtycker till att reseförbudet verkställs som förstärkt och förbinder sig att iaktta de ålägganden och skyldigheter som anges i beslutet om reseförbud, och
- 3) det med hänsyn till de personliga förhållanden eller andra omständigheter som gäller den som begärts häktad eller den häktade ska anses sannolikt att den som begärts häktad eller den häktade iakttar de ålägganden och skyldigheter som påförts honom eller henne.

Vid prövning av meddelande av förstärkt reseförbud ska domstolen beakta en i samband med en ny behandling av ett häktningsyrkande eller en häktning framlagd utredning om

- 1) de personliga förhållanden och andra motsvarande omständigheter som gäller den som begärts häktad eller den häktade,
- 2) hur lämplig den bostad eller någon annan plats lämpad för boende som den som begärts häktad eller den häktade bor i är för verkställande av ett förstärkt reseförbud,
- 3) det behov som den som begärts häktad eller den häktade har att röra sig utanför bostaden eller någon annan plats lämpad för boende.

2 a §

Skyldighet att stanna i bostaden

Den som meddelats förstärkt reseförbud kan åläggas att stanna i sin bostad eller på någon annan plats lämpad för boende minst 12 och högst 22 timmar per dygn. Fullgörandet av skyldigheten att stanna i bostaden ska till största delen förläggas till en tid som infaller mellan klockan 21 och 6.

Av orsaker som gäller arbete eller studier som den som meddelats reseförbud utför eller av någon annan med dessa jämförbar nödvändig orsak kan det i fråga om det antal timmar som skyldigheten att stanna i bostaden ska fullgöras och tidpunkten för fullgörandet bestämmas något annat än vad som anges i 1 mom.

6 §

Tillstånd till undantag

En anhållningsberättigad tjänsteman får av grundad anledning i enskilda fall bevilja den som meddelats reseförbud tillstånd till smärre undantag från skyldigheten enligt beslutet om reseförbud. En anhållningsberättigad tjänsteman får av grundad anledning i enskilda fall efter att ha hört undersökningsledaren bevilja tillstånd till smärre undantag från skyldigheten enligt beslutet om förstärkt reseförbud. Brottsförklaringsmyndigheten ska utan dröjsmål underrättas om ett tillstånd till undantag från ett förstärkt reseförbud.

Den som meddelats reseförbud får föra ett ärende som gäller undantag från förbudet till domstol, om en anhållningsberättigad tjänsteman vägrar bevilja tillstånd.

9 §

Reseförbudets giltighetstid

När domstolen avgör målet får den endast i det fall att svaranden döms till ovillkorligt fängelsestraff meddela svaranden reseförbud enligt 5 kap. 1 § eller bestämma att ett sådant meddelat reseförbud ska bestå. En svarande som är på fri fot får meddelas ett sådant reseförbud endast på yrkande av åklagaren eller den målsägande som yrkat på straff för svaranden. Domstolen får självant förordna att den häktade eller den som begärts häktad ska meddelas ovan avsett reseförbud i stället för att häktas. Reseförbudet gäller då tills verkställigheten av straffet inleds eller tills en högre domstol bestämmer något annat.

11 §

Hänvisningsbestämmelser

Vid domstolsbehandling av ärenden som gäller reseförbud iakttas i tillämpliga delar vad som i 3 kap. 1, 3, 5–7 och 18 § bestäms om framställning och behandling av häktningsyrkanden. En parts frånvaro hindrar inte att ärendet avgörs. Den som eventuellt kommer att meddelas reseförbud ska ges tillfälle att bli hörd också i de fall som avses i 4 § 1 mom. i detta kapitel.

På teknisk övervakning av ett förstärkt reseförbud, rätten till tillträde till en bostad och på handräckning tillämpas 2 kap. 12 d, 12 g och 12 j §.

2.

Lag

om ändring av 6 kap. 13 § i strafflagen

6 kap.

Om bestämmande av straff

13 §

Avräkning av tiden för frihetsberövande

Om någon döms till ett fängelsestraff på viss tid för en gärning på grund av vilken gärningsmannen har varit berövad friheten, ska domstolen avräkna tiden för frihetsberövandet från straffet eller anse frihetsberövandet som fullt avtjänat straff. Om någon döms till ett fängelsestraff på viss tid för en gärning på grund av vilken gärningsmannen har ålagts förstärkt reseförbud eller häktningsarrest som varar oavbrutet i minst två dygn, ska domstolen avräkna tiden för begränsningen av friheten från straffet så att ett förstärkt reseförbud eller en häktningsarrest i två dygn motsvarar en dag fängelse eller anse begränsningen av friheten som fullt avtjänat straff. Om antalet dagar som ska avräknas inte är delbart med två, avräknas den dag som blir över inte. Tiden för frihetsberövandet räknas i dagar. De dagar när frihetsberövandena, det förstärkta reseförbudet och häktningsarresten började och upphörde ska anges i domen.

Förfarandet är detsamma om frihetsberövandet föranletts av något annat brott som i samband med målet har varit föremål för åtal eller förundersökning eller av att svaranden har förordnats att hämtas till domstolen och därför har tagits i förvar.

Om straffet är böter ska den tid som avses i 1 mom. avräknas i skäligen mån, dock minst hela den tid som frihetsberövandet och begränsningen av friheten har varat, eller anses som fullt avtjänat straff.

Om straffet är ungdomsstraff ska det frihetsberövande och den begränsningen av friheten som avses i 1 mom. avräknas. När avräkning enligt detta moment görs motsvarar ett dygns frihetsberövande två ungdomsstraffdagar och ett dygns begränsning av friheten en ungdomsstraffdag, om inte avvikelser från detta görs av särskilda skäl.

3.

Lag

om ändring av 2 kap. 1 § och 3 kap. 8 § i häktninglagen

2 kap.

Ankomst till ett fängelse

1 §

Den domstol som beslutar om häktning kan på framställning av en anhållningsberättigad tjänsteman enligt 2 kap. 9 § i tvångsmedelslagen eller på framställning av åklagaren fatta beslut om att den häktade ska placeras i en sådan förvaringslokal för häktade som administreras av polisen, om det är nödvändigt för att hålla den häktade avskild eller av säkerhetsskäl eller för att utreda brottet. Den häktade får inte heller då hållas i polisens förvaringslokal längre än sju dygn, om det inte finns exceptionellt vägande skäl som hänför sig till den häktades säkerhet eller till att hålla den häktade avskild på grund av en sådan risk som avses i 2 kap. 5 § 1 mom. 2 b punkten i tvångsmedelslagen.

Om den häktade placerats i en förvaringslokal som administreras av polisen, ska placeringsärendet och dess grunder tas upp till behandling i domstol tillsammans med häktningsärendet vid den nya behandling av häktningsärendet som avses i 3 kap. 15 § i tvångsmedelslagen. Den häktade kan också få förvaringen i polisens förvaringslokal separat prövad av domstol på nytt, och då iaktas i tillämpliga delar det förfarande som föreskrivs i 1, 3 och 4 mom. i den paragrafen. En anhållningsberättigad tjänsteman eller åklagaren ska föra saken till domstol, om den häktade ska förvaras i förvaringslokalen längre än sju dygn. Också då iaktas i tillämpliga delar nämnda bestämmelser i tvångsmedelslagen.

3 kap.

Placering i fängelset, placering och basvård

8 §

Närvaro vid domstol eller andra myndigheter

Om en häktad som är i ett fängelse kallas för att personligen höras hos någon annan myndighet än en domstol, kan den häktade för detta ändamål tillåtas avlägsna sig från fängelset för den tid som hörandet kräver. Denna tid får inte, inklusive restiden, överskrida sju dygn, om det inte finns ett särskilt vägande skäl till det som följer av grunden för hörandet eller av någon annan motsvarande grund. Om en häktad förflyttas till en förvaringslokal som administreras av polisen för att vid förundersökningen bli hörd om det eller de brott som han eller hon har häktats för, får förvaringen i polisens lokaler, inklusive restiden, inte vara längre än 12 timmar per dygn, om inte den domstol som avses i 2 kap. 1 § bestämmer något annat.

4.

Lag

om ändring av 1 a § i lagen om ersättning av statens medel som till följd av frihetsberövande skall betalas till oskyldigt häktad eller dömd

1 a §

Om någon har ålagts reseförbud, förstärkt reseförbud eller häktningsarrest gäller i fråga om hans rätt till ersättning för denna begränsning av friheten i tillämpliga delar vad som föreskrivs i denna lag om anhållnas och häktades rätt till ersättning för frihetsberövande.

Helsingfors den

Statsminister

Juha Sipilä

Arbets- och justitieminister Juha Lindström



OIKEUSMINISTERIÖ  JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7091
ISBN 978-952-259-493-8 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.oikeusministerio.fi